

6
2017

АРХИТЕКТУРА®

БУРГАС

ОБЩИНА
БУРГАС

PORT *of* **BURGAS**

БУРГАС

**Издание на Съюза
на архитектите в България**

Адрес: 1504 София ул. „Кракра“ 11

E-mail: arch.press@abv.bg

Главен редактор:

доц. д-р арх. Мария Давчева

Заместник главен редактор:

арх. Пламена Георгиева

Отговорни редактори на броя:

арх. Росица Златанова

чл.-кор. проф. д.а.н. арх. Атанас Ковачев

Редакционен съвет:

чл.-кор. проф. д.а.н. арх. Атанас Ковачев

проф. д-р арх. Константин Бояджиев

проф. арх. Евлоги Цветков

проф. д-р арх. Христо Генчев

доц. арх. Людмил Димитров

доц. д-р арх. Ясен Кьосев

доц. д-р арх. Стела Ташева

арх. Здравка Аврамова

ланд. арх. Тачо Пеев

ланд. арх. Цветелина Йорданова

д-р Боряна Вълчанова

Предпечат: Гергана Николова

Коректор: Лора Султанова

Печат: Дайрект Сървисиз

1 и 4 корица – Мостът – Бургас

фотограф: SENNA AYD

2 корица, 1 страница – ЗОД

фотограф: Христо Анестев, РИХАВАУ

3 корица – ПЛАТНА

художник: арх. Мариана Сърбова

Тираж 2000

6/2017

СЪДЪРЖАНИЕ

- 4 **ЗА БУРГАС – С ЛЮБОВ И РЕСПЕКТ!**
арх. Росица Златанова,
чл.-кор. проф. г.а.н. арх. Атанас Ковачев
- 6 **ПОЗДРАВЛЕНИЕ КЪМ БУРГАСКИТЕ АРХИТЕКТИ
ПО СЛУЧАЙ МЕЖДУНАРОДНИЯ ДЕН НА АРХИТЕКТУРАТА**
Димитър Николов
- 7 **БУРГАС – ГРАД В ДИНАМИКАТА НА ВРЕМЕТО**
арх. Веселина Илиева
- 9 **ПОСЛАНИЕ ОТ АРХ. ВЛАДИМИР МИЛКОВ –
ДЪЛГОГОДИШЕН ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДС НА САБ – ДРУЖЕСТВО БУРГАС**
- 10 **БУРГАСКИЯТ ДУХ НА МЯСТОТО**
проф. г.а.н. арх. Тогор Кръстев
- 18 **МОСТЪТ**
проф. г.а.н. арх. Тогор Кръстев
- 22 **БУРГАС И ЗЕЛЕНАТА СИСТЕМА В ГРАДСКАТА СРЕДА**
чл.-кор. проф. г.а.н. арх. Атанас Ковачев,
урб. Мария Съботинова, ландшафт. арх. Мая Богомилова
- 27 **„АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМОПОЛИС“ – ПОГЛЕД В ДРЕВНОСТТА**
арх. Константин Пеев
- 32 **РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ПРИЕМНА СГРАДА НА ПЪТНИЧЕСКА ЖП ГАРА БУРГАС**
арх. Людмила Квосова, арх. Ирена Христова
- 34 **ПРОЕКТ „ИНТЕГРИРАН ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ НА БУРГАС“.
ПРОЕКТЪТ, КОЙТО НЕ СВЪРШВА**
Руска Бояджиева
- 36 **ИНФРАСТРУКТУРА И АРХИТЕКТУРА. ПЕШЕХОДНИТЕ НАДЛЕЗИ
ПРИ КРЪСТОВИЩАТА „ТРАПЕЗИЦА“ И „МИРАЖ“ В ГРАД БУРГАС**
Архитектурно студио „Мото“
- 40 **ЗОНА ЗА ОБЩЕСТВЕН ДОСТЪП БУРГАС – ОТ МЕЧТАТА ДО ПЪРВИТЕ РЕАЛИЗАЦИИ**
арх. Владимир Милков, арх. Мариана Сърбова, арх. Никола Ликоманов

НОВОТО ЛИЦЕ НА ПЛОЩАД „ТРОЙКАТА“ арх. Росица Златанова	46
„ТРИНИТИ“ – ФУТУРИСТИЧНА ПРОВОКАЦИЯ В ЕДНО МНОГПЛАСТОВО ПРОСТРАНСТВО Архитектурно студио „Шаренков Архитекту“	52
НОВИТЕ ГРАДСКИ ЛЕГЕНДИ арх. Емил Бурулянов	54
СОЦИАЛНИ ИНОВАТОРИ арх. Галина Милкова	57
ЕМБЛЕМАТИЧЕН АНСАМБЪЛ ОТ ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ НА ВХОДА НА БУРГАС Архитектурно студио „Вертикали“	61
САНИРАНЕТО НА МНОГОФАМИЛНИ ЖИЛИЩНИ СГРАДИ В БУРГАС – ПРИЧИНА ЗА ГОРДОСТ, ПОВОД ЗА ВЪПРОСИ арх. Петя Танъмова	63
ОБЩЕСТВЕН ЦЕНТЪР – АРТ ГАЛЕРИЯ, БУРГАС Бюро за Урбанизъм, Дизайн и Архитектура – Кирилов и Шекеров	66
РЕКОНСТРУКЦИЯ НА КУЛТУРНИЯ ДОМ НА НХК, БУРГАС Архитектурно студио „Мото“	69
КУЛТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР ЗА СЪВРЕМЕННО ИЗКУСТВО И БИБЛИОТЕКА – БУРГАС Архитектурно студио „ДИЗАРХ“	74
СПОРТНА ЗАЛА „АРЕНА БУРГАС“ DESET architects	76
ИНТЕРВЮТА С МЛАДИ БУРГАСКИ АРХИТЕКТИ	80
ЯВЛЕНИЕТО ХАМАЛОГИКА Екипът на <i>Хамалогика</i>	91
ПЪТУВАНЕ ВЪВ ВРЕМЕТО. ИЗПОВЕД НА ЕДИН ПИШЕЩ АРХИТЕКТ арх. Дунка Герганова	94
ПЛАТНАТА НА АРХ. МАРИАНА СЪРБОВА Интервю на арх Росица Златанова с арх. Мариана Сърбова	97

ЗА БУРГАС – С ЛЮБОВ И РЕСПЕКТ!

арх. Росица Златанова

чл.-кор. проф. г.а.н. арх. Атанас Ковачев

С благодарност към Всички, които приеха да участват в този брой на сп. „Архитектура“ и с вдъхновение и отговорност споделиха своите мисли и послания.

Точно десет години след издаването на специален брой на сп. „Архитектура“, посветен на Бургас, имаме възможност отново да се върнем към темата, за да проследим динамиката в развитието на града, да усетим творческия потенциал на неговите съзидатели и да проникнем в този специфичен, чисто бургаски дух на мястото.

За Бургас, в който именни и безименни творци от различни поколения, школи и националности са влагали любов, умения и труд, за да го превърнат в днешния удивителен град, няма как да се говори без **песнеkm**. И това личи в отношението на местната управа, която през последните десет години създаде условия за преобразяването на града. Това личи и в отношението на бургаската архитектурна колегия, която отговорно, с въображение и талант развива градската среда. Не е случайно нейното доминиращо присъствие в този брой. Установеният синхрон между носителите на идеи, възложителите и ползвателите е гарант за успеха на всеки един проект – именно това се случва в Бургас през последните години...

В това издание са събрани минало и настояще в една логическа последователност, която дава възможност на читателя да изведе тенденциите на развитие и да надникне в бъдещето на града. Ще се натъкнете на противоположни мнения, на палитра от въпроси, на широк спектър от виждания и послания, обединени в крайна сметка от нещо толкова естествено като **любовта** към този град.

„ПЛАСТОВЕ НА ВРЕМЕТО“, „БУРГАС В ЕДНА НОВА ДИНАМИКА“, „ПРЕДСТОЯЩИ ЗНАКОВИ РЕАЛИЗАЦИИ“ и „НОВАТА ВЪЛНА“ са четири основни рубрики, които синтезират многообразието

от идеи, виждания, проекти и реализации, случващи се в този град.

„ПЛАСТОВЕ НА ВРЕМЕТО“ запознава с някои основни реперни в духовната и физическата тъкан на Бургас. Статиите „Бургаският дух на мястото“ и „Мостът“ с носталгия и проникновение представят културното наследство на града, извеждат същности, разкриват културни и духовни наслоявания, задават посока при бъдещи намерения. Освен с реконструкцията на „Моста“ основната теза е подкрепена с още два успешни примера: Проектът за консервация, реставрация, експониране и социализация на археологически структури от късноантичната и средновековна крепост „Акве Калиде – Термополис“ и „Рехабилитация на приемна сграда на пътническа жп гара Бургас“, представени от техните автори. И ако първата реализация е свързана с проникване в пластове на историята, втората е емоционално и смислово натоварена: от централната жп гара на Бургас започва и завършва срещата с морския град. Нейната часовникова кула – важен репер в силуета на града, продължава неуморно да отмерва времето и да напомня колко ценен е всеки миг... Бургас е уникален по своето разположение и дивата природа, която буквално се вклинява в структурата на града. Изграждането на Зеления Бургас е дълъг процес, разгледан обстойно в статията „Бургас и зелената система в градската среда“, наситена с фактология и информация за бъдещи реализации.

Рубриката „БУРГАС В ЕДНА НОВА ДИНАМИКА“ запознава с текущи процеси и последни реализации, които чувствително променят облика на града и залагат нови тенденции. По развитие на транспорта и градската мобилност Бургас е на едно от първите места в страната,

а свързаната с това инфраструктура допълва по неоспорим начин градската идентичност. Развитието и предстоящото надграждане на транспортната система е кратко, но увлекателно представено в статията „Проект „Интегриран градски транспорт на Бургас“. Проектът, който не свършва“ и подкрепено с два впечатляващи примера – пешеходните надлези при кръстовищата „Трапезица“ и „Мираж“. Идеите за Супер Бургас, представени преди десет години, вече са получили окончателен завършек в проекта за Зона за обществен достъп и реализацията на три нови стратегически обекта в нея – „Зона за обществен достъп, Бургас – от мечтата до първите реализации“. Да прокараш нова идея често изисква смелост, защото новото обикновено среща съпротива. В тази рубрика акцентът пада върху подчертано новаторски виждания и реализации, които носят своите предизвикателства – „Новото лице на пл. Тройката“, „Trinity – футуристична провокация в едно многопластово пространство“, „Новите градски легенди“, „Социални иноватори“... И ако бутиковите сгради и пространства са свързани повече с престижа на един град, то истинското социално измерение в архитектурата се открива в състоянието на жилищните сгради и квартали на града. Санирането на многофамилни жилищни сгради е особено актуална тема за Бургас, представена в отделна статия. С изпреварващи темпове спрямо други населени места градът се преобразява с всеки изминал ден, а на пръв поглед скучните задачи по санирането се превръщат във възможност за смели решения и творческа изява.

Заглавието „ПРЕДСТОЯЩИ ЗНАКОВИ РЕАЛИЗАЦИИ“ насочва към утрешния ден на Бургас, като представя стратегически проекти за града, повечето разработени в резултат на спечелени конкурси – Обществен център – арт галерия, гр. Бургас; Културен дом – НХК, Бургас; Културно-образователен център за съвременно изкуство и библиотека – Бургас – и разбира се – Спортна зала „Арена Бургас“.

Целта на рубриката „НОВАТА ВЪЛНА“ е чрез допълване до една представителна извадка от доказали се млади бургаски архитекти да се прогнозира бъдещето на бургаската архитектура. Това са млади хора, получили високо образование у нас и в чужбина, творци, които познават съвременната архитектура, личности, които искрено желаят да се реализират именно в Бургас – не всички от тях са родени в този град, но са го приели за свой и истински са го обикнали. Те и техните млади колеги ще бъдат авторите на утрешния ден, на бъдещето на Бургас. Близки по възраст, различни по характер и темперамент, но еднакви във възторжения си полет над необятния океан на надеждите. Ще следим с интерес тяхната професионална реализация и искрено им желаем „попътен вятър“.

Съвсем съзнателно втъкана в тази рубрика е статията „Пътуване във времето. Изповед на един пишещ архитект“ от арх. Дунка Герганова, посветила целия си живот на Бургас, която без претенции и откровено разказва за своя творчески път и деликатно отправя своите послания към младите.

Поетиката на Бургас, уловена в „Платната на арх. Мариана Сърбова“ – един млад архитект, намерил „пристанище“ в морския град, носи носталгичния полъх на отминалото морско лято.

История, съвременност, динамика, енергия, порив, мечти – от всичко има в този брой. Сигурно изпуснахме още много, но повярвайте ни – искахме да направим един портрет – максимално точен, жив и интересен портрет на Бургас.

Дали сме успели – ще кажете вие, драги читатели.

Ние започнахме. Броят за БУРГАС обаче продължава!

А неговото съдържание ще създават днешните и утрешните поколения!

ПОЗДРАВЛЕНИЕ КЪМ БУРГАСКИТЕ АРХИТЕКТИ ПО СЛУЧАЙ МЕЖДУНАРОДНИЯ ДЕН НА АРХИТЕКТУРАТА

Димитър Николов

Уважаеми дами и господа,

Отправлям искрени поздравии към вас, бургаските архитекти и всички Ваши колеги, свързани с проектантския процес, по случай професионалния ви празник 2 октомври – Международен ден на архитектурата.

На първо място, щастлив съм, че в името на нашия град с вас работим в дух на партньорство и взаимно уважение. Това никога не ни е пречило да си казваме истината в очите и да се коригираме взаимно, когато някой е сбъркал.

Община Бургас е партньор във всички организирани от местните браншови организации на архитектурите и проектантите инициативи, изложби, дискусии. Техни представители са включени в състава на експертния съвет по устройство на територията и аз смятам, че този работен формат трябва да се запази и занапред.

През последните години в Бургас се строят много сгради и това е положителна тенденция, показваща, че градът е жив и се развива. Като местна власт, ние държим на органичното вписване на всеки обект с неговия дух и функция в градския организъм. Архитектурният облик на едно населено място предизвиква първото и може би най-важно впечатление у всеки, който го посети. Вярвам, че общата ни цел остава една и съща, да работим с чувство, мисъл и отговорност за това физиономията на Бургас да бъде привлекателна и интелигентна.

Ще се старая младите творци винаги да се чувстват поощрени да се включват с иновативни идеи, да дават предложения за внасяне на обогатяващи елементи в градската среда, за създаване на тематични зони и мобилно ползване на открити пространства.

Димитър Николов – кмет на Община Бургас

Продължаваме да сме отворени за всякакви предложения и винаги ще поощряваме креативност и фантазия. Технологиите, науката, възприятата на хората се развиват и ние трябва да сме адекватни на новите тенденции, без да забравяме откъде сме тръгнали.

Нека гумата „модерен“ продължи да се споменава редом с името Бургас и неговите архитекти.

Честит празник!

БУРГАС – ГРАД В ДИНАМИКАТА НА ВРЕМЕТО

арх. Веселина Илиева

Археологическите проучвания безспорно доказват, че под различни имена Бургас е съществувал от векове. Съвременният град е възникнал като малко рибарско селище на брега на залива в края на деветнадесети век. Според английска морска карта от 1858 г. градът е бил разположен на част от територията на сегашната централна градска част на площ не по-голяма от един квадратен километър. След Освобождението „дървената скелица“ на дълбокия и удобен залив прераства в модерно пристанище и заедно с новопостроената железопътна линия до София създават мощен тласък за развитието на града.

Неусетно малкото рибарско селище се превръща в съвременен средиземноморски град. Бургазлии даряват ниви и лозя за създаването на Морската градина. Старите дървени къщи са заменени с нови каменни сгради, създадени съгласно последните архитектурни тенденции пренесени от Италия под ръководството на предприемача Тоскани, а по-късно и от талантиливи бургаски архитекти с европейско образование. Градът се водоснабдява, електрифицира, улиците се навират. Над чуждените оградни нависват смокини, райски ябълки, магнолии и други екзотични видове. Заг откритите и богато орнаментирани врати се виждат подредените чешмириени дворове. Оформят се главните улици, строят се банки, кантори, обществени сгради. Градът заживява пълноценно.

В началото на двадесети век започва бурното развитие на Бургас. Притиснат между морето и трите езера, благодарение на уникалното си географско местоположение градът поема по пътя на интензивното усвояване на малкото останала суша. В резултат на бурната индустриализация през периода 1936 – 1970 г. най-атрактивните части на града се заемат от производствени територии, замърсяващи акваторията. В течение на повече от век се разширяват и създават нови пристанища, сателитни терени за складови и производствени дейности. Достъпът до морския бряг е блокиран. Естественният принцип за директен контакт с морето и културния ланд-

арх. Веселина Илиева – главен архитект на Община Бургас

шафт е нарушен. Активните жилищни територии на практика нямат контакт с морския бряг. Бързо нарастващият град се развива дисперсно и в дълбочина, създават се нови жилищни комплекси, а близките населени места стават неговите квартали, като този процес продължава и сега. Транспортен, икономически, туристически, образователен и културен център, Бургас се превръща в безспорен лидер на Югоизточна България.

Бургас винаги се е развивал планово, от първия кадастрален план след Освобождението до днес. Независимо че всички предходни разработки са носили политическия и социално-икономически отпечатък на периода, през който са съставяни,

те си приличат по стремежа за свободен излаз на морския бряг и усвояването му за общоградски нужди.

Днешното ръководство на Общината успя в краткия период от 2008 до средата на 2011 г. да организира изработването на най-важния за развитието на града стратегически документ, а именно нов Общ устройствен план на Бургас. Към днешна дата в резултат на последователната общинска политика голяма част от неговите предвиждания са вече факт.

Отчитайки всички негативни политики и водейки се от начертаната цел за създаване на привлекателна градска среда в полза на бургазлии, през последните 10 години, изпълнени с динамика и трудности, ръководството на Общината наложи нов подход при планирането, като предприе действия за реструктуриране на териториите, съхраняване на местния дух и атмосфера, опазване на зелената система с втъканата в нея уникална дива природа, отваряне на града към простора на морето. И всичко това се случва ръка за ръка с всеотдайната и талантлива бургаска архитектурна колегия, която ежедневно доказва своя висок професионализъм и отдаденост на града.

И днес най-сетне след целенасочени и усиления действия в сътрудничество с гържавните структури занемарената и силно амортизирана част на старото бургаско пристанище, съхранила историята, се превръща в привлекателна крайморска зона с нова морска гара с инфраструктура за управление на трафика, заведения за развлечения и място за игри на децата. Благодарение на упорития труд на администрацията Бургас вече е пристан на туристически кораби, водещи туристи от цял свят.

Прекрасната ни Морска градина е райско кътче в забързания в ежедневието град, тихо пристанище и място за съзерцание към необятната морска шир. Далече по морския път загадъчно ни привлича силуетът на остров Св. Анастасия, забулен в тайни и предания, превърнат днес в привлекателна туристическа атракция. Собствен общински кораб превозва туристите до острова, където ги чакат куп изненади.

От промишлен град със сив пейзаж градът се превръща в желано място за обитаване със санирани жилищни сгради, благоустроени междублокови пространства, наситени с места за спорт и игри на децата. Няма друг град в България с толкова изградени нови спортни съоръжения в жилищните зони, достъпни за всички възрасти.

Реконструирани улици, мрежата от велосипедни алеи, системата за наемане на велосипеди под наем, обновените и одухотворени пешеходни зони и площади са търсени места за социални контакти и са само част от облика на обновения град.

Усиленият труд на общинската администрация днес направи възможно изнасянето на транзита от автомагистрала Тракия към Южното Черноморие по първокласни улици и пътни съоръжения, без конфликти и опасности. Между северната и южната част на града вече може да се достигне само за минути, при това с прекрасен поглед към Бургаските езера, приютили стотици хвъркати обитатели по пътя на Виа Понтика. Общественият транспорт с обновления си автопарк функционира перфектно. Крайните спирки на бързите автобусни линии в най-скоро време ще се сдобият с многоетажни буферни паркинги. Работещите от сателитните квартали и гостите на града ще оставят колите си и ще ползват удобствата на бързите автобуси. Екологичният ефект е неоспорим.

Сателитните жилищни квартали постепенно се превръщат в мечтани зони за обитаване, с цяло обновена техническа инфраструктура, чист въздух и тишина след трудовия ден. Новите индустриални зони стават дом на модерни предприятия, отговарящи на съвременните изисквания за труд и заедно с новите зони за обществено обслужване те удовлетворяват нуждите на разрастващия се с бързи темпове град.

Бургас е по-динамичен и по-жив от всякога. Неслучайно сме избрали мотото „Град в темпото“. Развива се нова по мащаб и качество социална инфраструктура. Обновени училища и детски градини посрещат децата на Бургас, а модерни поликлиники предлагат здравеопазване в адекватна среда. Реализациите на стратегически обекти като Спортна зала „Арена Бургас“, Спортен комплекс с плувен басейн, Културен дом – НХК, Културно-образователен център за съвременно изкуство и библиотека, Обществен център – арт галерия, Конгресен и научноизследователски център за контрол и изследване на Черно море ще издигнат града на ново ниво и ще допълнят неговата привлекателност.

И когато видиш светлината в очите на хората и усетиш топлината в душите им, нищо повече не ти е нужно, за да си кажеш, че всички усилия са си стрували и окрилен да продължиш по трудния път към изграждането на това прекрасно място, наречено Бургас.

ПОСЛАНИЕ ОТ АРХ. ВЛАДИМИР МИЛКОВ – ДЪЛГОГОДИШЕН ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДС НА САБ – ДРУЖЕСТВО БУРГАС

арх. Владимир Милков

С много любов, професионална култура и всеотдайност отговорните редактори и авторите ни предлагат поредния брой на списание „Архитектура“.

Той е посветен на поколения бургаски архитекти от „бавния Влак за Бургас“, сътворили тоя „странен и единствен архитектурен пейзаж“.

Той е посветен и на тези колеги, дошли за кратко, но останали в него, влюбени в „Бургаските вечери“ и в черния пясък на „дъждовния плаж“.

Той е посветен на всички, които сътвориха и продължават да творят най-бургаските сгради, площади и пешеходни пространства, смело прокарваха и прокарват нови улици и булеварди, на всички, които съхраниха непокътната Морската градина и опазиха духа на Бургас.

Той е посветен и на всички бургазлии, които обичат своя град и никога не му изневериха.

Днес Бургас е обновен, удобен и уютен за живеене град: най-добрият.

И всеки, който дойде в Бургас, рискува да остане завинаги...

*Тоя Влак за Бургас е тъй бавен.
Аз сънувам дъждовния плаж.
Там е моя живот – моя странен
и единствен словесен пейзаж.*

*Там съм целият аз – там забравям,
че съм кратък и лош – че съм аз.
Глас на гларус и аз осезавам
тоя – целия свят...*

Христо Фотев

БУРГАСКИЯТ ДУХ НА МЯСТОТО

проф. г.а.н. арх. Тодор Кръстев

... Бургас е най-жестокия театър.
И аз съм сам – без никакъв декор.
По-гол съм аз от северния вятър...
Не ме оставяй ти, мой малък хор.

Христо Фотев

Ще се опитам да оценя обективно културното наследство на моя роден град и подхода към неговото опазване през годините. Съзнавам, че спомените и емоциите затрудняват подобно начинание. Все пак известен шанс ми дава фактът, че съм имал възможността да участвам пряко в архитектурното развитие на Бургас (в РПО Бургас, 1961 – 1968), както и отговорността да се грижа за опазването на неговото наследство (като директор на НИПК в периода 1982 – 1991). Това ми дава смелост да поема риска.

При целия си бургаски шовинизъм, трябва да призная, че съпоставен с многопластови исторически градове като Пловдив, Велико Търново, Варна, София или със съседния Несебър (Световно наследство), Бургас заема относително скромно място в културната йерархия на българското наследство, въпреки археологическите следи от древни култури, разкрити на неговата територия. Възникнал като рибарско селище с пристанище, периодично опустошаван поради своята незащитеност, днес градът не съдържа в историческия си център недвижими материални свидетелства, по-ранни от средата на XIX в., лишен е от архитектурни икони, влезли в националната митология.

Питал съм се обаче защо тогава Бургас въздейства с толкова силна културна идентичност и създава усещане за уникалност. Моето обяснение е, че градът притежава не толкова архитектурни бисери, колкото особен *дух на мястото*, формиран от структурни ценности¹, които засягат целия градски организъм. Днес приемаме, че това са културни стойности на *градския исторически пейзаж*².

¹ Структурните ценности, формиращи интегралния облик на историческия град, са за пръв път обект на внимание в Международната харта за историческите градове на ИКОМОС, Вашингтон, 1987.

² Понятието *градски исторически пейзаж* възниква през последното десетилетие като резултат от еволюция на мисленето, започнала от споменатата Вашингтонска харта и продължила в Декларацията от Квебек за опазване на *духа на мястото* (2008), Принципиите от Валета на ИКОМОС (2011), Препоръките на ЮНЕСКО за градския исторически пейзаж (2011).

фиг. 1. Проява на Международния фолклорен фестивал в центъра на Бургас (2017)

Бургаският исторически пейзаж

Ще посоча десет качества, които го характеризират.

Призванието на града – неговото историческо предназначение да бъде *вход* – от и към външния свят. Динамичното му развитие стартира през XVIII в. като едно от главните пристанища на Черно море, през което зърното от Тракия се изнася за Истанбул, и постепенно налага имиджа му на „вечно пристанище“³, въпреки всички неблагоприятни за живеене условия (липсата на добра питейна вода, нездравословните езера, незащитеността на градската територия). В крайна сметка решаваща се е оказала геополитическата и икономическата логика на това уникално местоположение.

Откритостта на града, отказал се от всякакви фортификации, доверчиво отворен към своя по-широк контекст: морето, хоризонта и света зад него; пристанището и морските пътища; вътрешността на страната. Именно тези направления, продължени в главните градски улици, са формирали гръбнака на градската структура. Можем да добавим и ролята на вечния коридор Виа Понтика, над който циклично се събират птиците, преди да се отправят към далечни земи.

Космополитният, пъстър етнически състав, характерен за града от най-ранни времена: българи (чийто дял постепенно нараства), гърци, арменци,

³ Вж. Карайотов И., П. Кияшкина и К. Господинов. *Бургас – Вечното пристанище*, Б., 2000.

турци, евреи, татари, роми и др. В града съществува удивителен религиозен плурализъм: култовите сгради на различните общности – духовни центрове на съответните етнически махали, – съжителстват при една рядка толерантност. Мрежата от консулства на почти всички европейски държави усилва усещането за принадлежност към света⁴. Бургас винаги е демонстрирал своята способност за интеркултурен диалог.

Стратификацията на градската памет – въпреки че не е „дълбок“, многопластов град, Бургас притежава определена историческа стратификация: от възрожденски свидетелства и модели на Черноморската къща до проявите на европейския необарок, еkleктизъм, сецесион и модернизъм (фиг. 2а, б, в). Ценни са не само сградите, а и образците на исторически дизайн (фиг. 3а, б, в, г) като входни врати, метални оградни решетки, парапети на балкони, улични табели, осветителни тела и др., да не забравяме градския часовник. От значение за градската памет са също сгради и места, свързани с исторически личности, културни дейци и събития. Благодарение на своята отвореност Бургас успява да увеличи дълбочината на културната си стратификация, включвайки близки многопластови исторически средища като термалния център Акве Калиде – Терма (с елинистични, късноантични, средновековни, османски и модернистични пластове), манастира на остров Света Анастасия и др.

Традиционната градска тъкан – улична мрежа, съобразена с микроклиматичните условия, квартална структура с богато озеленени дворове и сгради със специфичен мащаб. В най-старото мултикултурно градско ядро около ул. „Богориди“ и южно от нея (фиг. 4а, б, в) са съхранени особеностите на тази структура: хомогенна стилова характеристика и улични направления, които пазят паметта за изчезнали възрожденски улици и за притегателни градски реперни (например трилъчието от улици, които са водели към изчезналата днес джамия на ул. „Филип Кутев“ и „Емил де Лавеле“) и др.

Характерните публични пространства, оформени около култови сгради (например около църквата „Св. св. Кирил и Методий“ – център на някогашната българска махала – фиг. 5) или свързани с традиционни градски функции (площадът Пазарни/Тройката, площадът около гарата и пристанището) и др. Тези пространства са отлично мащабирани, спокойни и хармонични.

Отношението на града към природата, изявено в ориентацията на градската структура към морето и Морската градина, в богато озеленените дворове и улици, а в по-широк контекст – във връзките със Солниците и Езерата.

Изразителният градски силует от специфичната за Бургас „морска“ гледна точка, за който допринася особената пластика на морския бряг с богато озеленен висок скат.

⁴ В по-ново време тази характеристика на града се допълва и от прояви като Международния фолклорен фестивал (фиг. 7).

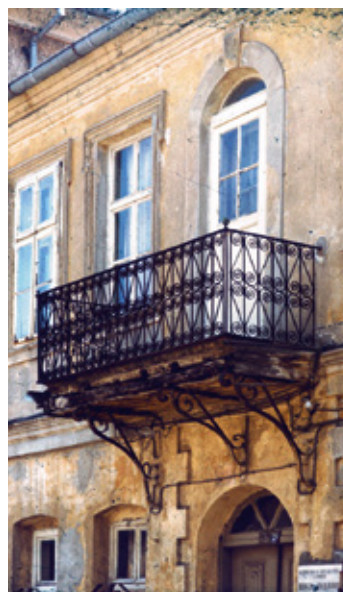
фиг. 2а. Пластове на Бургаската стратификация: Образец на ранната Черноморска къща

фиг. 2б-1, б-2. Европейски еkleктизъм и сецесион

фиг. 2в. Европейски модернизъм: Общината на Георги Овчаров

фиг. 3а, б, в, г. Образци на градския исторически дизайн (някои от тях вече не съществуват)

Символичните градски репери, които са част от градската митология като семантични знаци за водещи функции или традиции: Пристанището, Църквата, Общината, Гарата, Казиното, Мостът, Халите, „Булеварда“ (Морската градина), Часовникът. Към тази мрежа от репери на градската идентичност принадлежат и обекти от по-широкия градски контекст, видими или лесно достъпни: Островът, Солниците, Минералните бани (Акве Калиде) и др.

Градските традиции, които представляват ценно градско нематериално наследство: традиционната бургаска разходка („Движението“) от Часовника, по ул. „Богориди“ към Морската градина, до Казиното и Балюстрада, а след това – по стълбите до Моста, с лице към Острова и хоризонта; традиционните дейности като риболов, лодкарство, добив на сол в Солниците, лозарство, винарство; специфичната бургаска кулинария; празниците (Никулден, Богоявление); термалните традиции (Минералните бани) и др. За идентичността на града допринася също и неговият неповторим артистичен, бохемски дух, свързан с бележити художници, поети, артисти, музиканти, както и с градски персонажи (например легендарния спасител на плажа Бай Петьо Пандира). Повечето от тези нематериални ценности са свързани с конкретни места, следователно представляват част и от градското недвижимо материално наследство.

Приемственост

Посочените качества на градския исторически пейзаж се развиват, трансформират и обогатяват, но до голяма степен са съхранени в резултат на една спонтанна или целенасочена приемственост.

На първо място трябва да оценим приемствеността в урбанистичната практика:

- Първите регулационни планове между 1880 и 1891 г.

съхраняват базисните характеристики на градската структура, видни в ранния план на Хелмут фон Молтке (1828 – 1829);

- Преработките на плана след 1908 г., както и регулационните изменения от 20-те и 30-те години дефинират още по-ясно историческото градско ядро, оставайки верни на неговата структура;
- Планът на Херман Янзен от 1942 – 1944 г.⁵ далновидно посочва нови стимули за градско развитие, но също не изневерява на урбанистичната приемственост.

Шанс за съхраняването на историческия център има и възприетата устройствена стратегия за градско териториално развитие, предложена в общите устройствени планове от 60-те и 70-те години, чрез изграждане на жилищни комплекси в посока към Айтос („Толбухин“, „Изгрев“, „Славейков“) и на юг („Меден рудник“ и „Крайморие“ – нереализиран). Тази стратегия до голяма степен е спасила градския исторически център от строителна агресия.

Значение има и целенасочената дейност за опазване на архитектурното наследство, водена от НИПК след приемането на Закона за паметниците на културата и музеите (1969). През 1979 г. са обявени 131 паметника на културата, през 1984 г. са декларирани допълнително 89 с препоръка за запазване като традиционна застройка на още 114 сгради. През 1984 г. НИПК за пръв път идентифицира някои от градските структурни ценности, които трябва да се съхраняват. По-късно са регистрирани серия от групови паметници на културата, между които и Морската градина (1987). За тази дейност имат принос и изследванията на местни

⁵ Открихме го потънал в прах в Общинския архив през 1967 г. при работата ни върху националния конкурс за центъра на Бургас и бяхме силно респектирани от неговия визионерски дух. Жалко, че след 9 септември 1944 г. планът е изоставен (доколкото зная, и остава незапазен). Нов план е възложен на проф. Любен Тонев и колективи, който бързо остарява.

фиг. 4а, б, в. Традиционна тъкан на историческото градско ядро

архитекти като арх. Атанас Сиркаров, музейни работници, краеведи и др.⁶

Много важен е и общият дух на бургаската архитектурна практика, който опознах след постъпването си в РПО Бургас през 1962 г. Поколения местни архитекти⁷ са създавали тук една дискретна, „нормална“ (по проф. Ст. Белковски) архитектура – чувствителна към контекста, без грандоманство и натрапчиво архитектурно его, носеща дух на приемственост. Голямата професионална общност РПО обменяше този дух между различни поколения и влияеше върху нас, младите архитекти. Спомням си, че когато работехме върху проекта за Културния дом на НХК (нефтохимическия комбинат)⁸, стремежът ни беше да създадем една спокойна, неутрална рамка на площада, съобразена със съществуващата среда. Тази линия на толерантност бе продължена и в бургаския проект в националния конкурс за център на Бургас през 1967 г. и е очевидна при съпоставката му с други проекти от същия конкурс⁹. Ще припомня, че през 60-те години Бургас даде един от първите сполучливи примери за устройство на традиционни пешеходни градски пространства (по „Александровска“ и „Богориди“) с иновативен за времето си градски дизайн¹⁰.

⁶ В по-ново време – ентузиастични изследователи като Катя Корудерлиева-Стоянова, Митко Иванов, Иван Карайотов, Петя Кияшкина, д-р Георги Чалдъков, арх. Деви Симеонов и др. Библиографията на проучванията за Бургас вече е респектираща.

⁷ От тях заварих доайените арх. Николов (по това време най-възрастния архитект в България) и арх. Миринчев, възпитаници на европейския модернизъм.

⁸ Автори: арх. Янчо Чонков, арх. Тодор Кръстев, арх. Олга Няголова, 1963-1967.

⁹ Автори на бургаския проект: арх. Тодор Кръстев и арх. Иван Тарински, най-висока премия в националния конкурс за центъра на Бургас от 1967 г. В същия конкурс е премиран и софийски проект, който предлага бургаският център да се превърне в езеро...

¹⁰ Дело на един млад архитект в РПО Бургас – бъдещия професор в НХА Илия Илиев.

Нарушенията

Един обективен анализ не бива да спестява и пораженията в бургаския исторически пейзаж, нанесени през последните 50 години в резултат от недооценка на неговите качества, икономически кризи, строителен натиск и остаряла система за опазване. Ще се опитам да ги систематизирам по следния начин:

Загуба и деградация на градски реперни. През тези години Бургас е лишен от редица архитектурни ценности: ансамбъла на ул. „Богориди/Александровска“, разрушен за изграждането на хотел „България“, Халите на арх. Торбов (разрушени през 1974 г.), Старата община (1975). Други реперни драстично деградират особено през 90-те години: Казиното, Балюстрадата, Мостът.

Затваряне на града. Градът в известна степен изневерява на своя отворен характер – пристанището е физически изолирано от историческия център, зрителната ос към него по ул. „Александровска“ е преградена от пристанищни силози, а в по-ново време и от автогарата; хотел „Приморец“ затваря гледката към морето по ул. „Княз Александър Батенберг“.

Поразена стратификация на градската памет. През годините е почти изцяло ликвидиран възрожденският пласт на града, пренебрежително оценен като фонд без стойност, а не като ценно историческо свидетелство. След 2000 г. в резултат на строителна агресия са разрушени или трансформирани и някои сгради от края на XIX и началото на XX в. Виждат се достолепни стари сгради в тежко физическо състояние, очевидно в очакване да бъдат подменени с по-изгодно застрояване¹¹. Градът загубва и исторически сгради, свързани с

¹¹ Трябва да се отбележи, че днешната силно остаряла система за опазване на културното наследство застрашава съдбата на старите сгради в много български исторически градове.

фиг. 5. Църквата „Св. св. Кирил и Методий“

паметта на видни свои граждани¹². Заедно с това постепенно изчезват посочените елементи на историческия градски дизайн – унищожени при ново строителство или изкупувани от чужди фирми¹³. Застрашен е и архитектурният пласт на модернизма, понякога драстично трансформиран (като стария хотел „Приморец“) или разрушаван (Минералните бани край Бургас, с което е нарушена една вековна термална традиция). По този начин обеднява градската културна памет. В същото време се появяват примери на неконтекстуална архитектура, които водят към стилова унификация в моден космополитен стил, чужд на споменатия бургаски архитектурен дух.

Структурни поражения. Бургаският дух на мястото е сериозно застрашен и от поражения върху някои от посочените структурни ценности на градския пейзаж. Най-значителното между тях е вследствие на ЗРП от 1980 г. (фиг. 6). Планът предлага комуникационен пробив през най-старото градско ядро, който драстично разсича хомогенната градска тъкан и съхранените улични направления и унищожава културни ценности. Тази модернизатка „град-

ска хирургия“ (по думите на нейния исторически идеолог Лъо Корбюзие) е мотивирана изключително от комуникационно-транспортни съображения, като изцяло игнорира културните мотиви. Бургаски интелектуалци се обявяват против пробива¹⁴. НИПК прави отчаян опит със своя Директивен план-концепция¹⁵ да спаси целостта на историческото ядро (фиг. 7), като предлага комуникацията да го заобиколи периферно от юг, прогнозирайки немислимото за онова време отваряне на пристанището (снес то е факт). За съжаление, бургаското ръководство пренебрегва плана, пробивът „Булаир“ е реализиран през 1986¹⁶ (фиг. 8). Все пак НИПК успява да предотврати актуализацията на ЗРП от 1987 г., която предвижда закопаване на ул. „Богориди“ в пешеходен подлез към Морската градина, надлез пред гарата, разрушаване на исторически ансамбъл на пл. „Тройката“ и др.

¹⁴ Недялко Йорданов, Георги Баев, Тодор Атанасов и др.

¹⁵ Директивен план-концепция за съхраняване и развитие на старинното градско ядро на Бургас (арх. Ани Младенова и колеги), НИПК, 1984 г. Такива планове се разработват в НИПК от 1982 г. – като инструменти за осъществяване на диалог между сферите опазване и градоустройство.

¹⁶ По това време комуникационни пробиви се предлагат от инженери-комуникатори и в други български исторически центрове. През 80-те години такъв пробив разсича Античния форум в Пловдив. Пробивът във Варна не е реализиран – там Директивният план на НИПК е прием.

¹² Например къщите на Владимир Василев – редактора на списание „Златороз“, на Георги Кондолов, а наскоро – и на Иван Цанков.

¹³ Часовникът щеше да има същата съдба, ако не бе спасен и реставриран от един ентузиаст – Стефан Николов.

фиг. 6. Застроителен и регулационен план на центъра на Бургас (арх. Д. Хаджистоянов, арх. Л. Никифорова, „Главпроект“, 1980 г.); означени са конфликтните зони при пробива „Булаир“, предвиден в плана.

фиг. 7. Предложение на Директивния план-концепция на НИПК за съхраняване на целостта на историческото ядро (1984 г.)

фиг. 8. Реализираният пробив „Булаир“ през историческото ядро (състояние към 1986)

фиг. 9. Състояние на градския силует – бетонирание на част от озеленения морски бряг

През годините традиционният мащаб на града също търпи нарушения от нови сгради с неадекватни габарити. Построени са: 9-етажен жилищен блок – сред традиционна градска тъкан на улиците „Булаир“ и „К. Фотинов“, 13-етажна сграда на ОНС с битов комбинат – в обсега на груповия паметник по ул. „Александровска“, 18-етажният хотел „България“ – в съседство с Общината, Арменската църква и ул. „Бозориги“.

През последните години са сериозно нарушени и някои традиционни публични пространства: площад „Св. св. Кирил и Методий“ – чрез промяна на неговата конфигурация, но особено площад „Тройката“ – с хаотична немащабна застройка и агресивна инфраструктура, които компрометират търсената през годините спокойна рамка.

Съществуват поражения и в градския силует: бетонирането на част от озеленения морски бряг с помпозна стълба от Паметника на моряка (фиг. 9); появата на високи сгради, изградени без съобразяване с морската панорама. Лансира се дори намерение за небостъргач край морския бряг, който необратимо би нарушил неговия уникален силует.

Основания за оптимизъм

Позитивните тенденции през последните десетилетия носят надежди за бъдещето на Бургаския дух на мястото. Настоящият брой на списание „Архитектура“ основателно представя някои от тях.

На първо място, много ценен е стремежът за отваряне на града към неговия по-широк контекст, в духа на изконната му екстравертност. Стратегически важно е обновяването и развитието на Морската градина, Казиното и Моста, в системна връзка с острова Света Анастасия¹⁷ (фиг. 10а, б). Не по-малко съществено е и отварянето на Пристанище Бургас-Изток към градския исторически център, замислено в рамките на проекта „Супер Бургас“. То възражда бургаската историческа традиция за връзка на града с неговото пристанище, като същевременно легитимира в градския исторически пейзаж специфичния пласт на индустриалното наследство, оживено с общоградски функции – хубав пример за това е реабилитацията на Магазия 1 (фиг. 11)¹⁸. Принципно важно е и включването в гра-

¹⁷ Проекти за обновяване на казиното, както и за реконструкция и адаптация на манастирския комплекс и пристана на остров Света Анастасия, с ръководители: арх. Юлия Железова и арх. Живко Железов, ФРИБУЛ ООД Варна, 2013 г.

¹⁸ Проект за реконструкция на Магазия 1 в Бургаското пристанище (автори: арх. Десислава Стоянова, арх. Мариана Сърбова и арх. Петя Таньмова, 2005 г.).

фиг. 10а. Обновяване на казиното и б) Ревалоризация на манастирския комплекс и пристана на остров Света Анастасия (арх. Ю. Железова и арх. Ж. Железов, ФРИБУЛ ООД Варна, 2013)

да на периферни многопластови исторически зони и средища, което разширява градската културна стратификация. В това отношение заслужават внимание археологическите проучвания и проектът за консервация, реставрация, експониране и социализация на археологическите структури на късноантичната и средновековна крепост Акве Калиде – Терма с Банята на Сюлейман I Великолепни¹⁹. Включването на остров Света Анастасия, както и на езерата с тяхното изключително биоразнообразие, също допринася за структурното обогатяване на градския исторически пейзаж. Заслужава висока оценка и подходът към реабилитацията на поразени, но значими бургаски реперни като Гарата, Казиното, Моста. Стремешът е да се съхрани тяхната културна стойност и автентичност, както и да се осигури жизнеността им с нови функции, адекватни на един по-различен свят.

Несъмнено всичко това е резултат от ново архитектурно мислене, с освежаващото участие на най-младото творческо поколение²⁰. Определена роля има и далновидното градско управление, което използва достъпните европейски и грузи фондове за съхраняването на реални градски ценности. Пълната липса на градски формализации, толкова рискована в миналото, днес се оказва шанс за Бургас – тя предотвратява опасността европейските фондове да се усвояват за изграждане на бутафорни бетонни крепости „до зъбер“, като позволява средствата да бъдат насочвани към полезни цели.

Перспективите

Какви възможности съществуват за бъдещо развитие на тези позитивни тенденции?

Преди всичко, белезите на бургаския градски исто-

рически пейзаж трябва да бъдат идентифицирани и юридически защитени, като материални и нематериални знаци на градската културна памет. Например има всички основания Бургаските солници (фиг. 12) да получат юридически статут на *културен пейзаж* (включващ материално и нематериално наследство), което би дало шанс за съхраняване и на околната девствена територия²¹.

На тази основа може да се създаде стратегия за опазване на градските ценности. Съществуват съвременни инструменти за подобен подход – например *плановете за опазване* (plan de sauvegarde/conservation plan) – инструменти за управление на централно и локално ниво чрез специални режими за опазване. Това може да бъде основа и за формирането на градска устройствена политика според принципите на *интегрираната консервация*²², както и на градско управление на културното наследство със съответни местни актьори.

Във връзка с това е необходимо да се подходи със специално внимание към следите от ранните исторически пластове, включително и към изчезващите образци на градския исторически дизайн. Днес те не са защитени по никакъв начин. От друга страна, уязвимо е и наследството на модернизма от втората половина на XX в., до голяма степен също лишено от юридическа защита. Тези пластове допринасят за културната дълбочина на града, представляват ценни исторически свидетелства със значение за бургаския *дух на мястото*. Те трябва да бъдат съхранени, без да се заличават белезите на тяхната стилова и историческа принадлежност.

От друга страна, градът може значително да обогати своята културна стратификация, ако постигне по-плътна интеграция с околните многопластови

¹⁹ Проект с ръководител арх. Константин Пеев, ЕКСА, 2012 – 2017 г.

²⁰ Много интересен симптом е създаването на общността от млади творци „Хамалозица“, която се стреми да разшири потенциала на града за подобряване на средата за живот и за насищане на градските пространства с култура и изкуство.

²¹ Последното издание на бургаския „Фестивал на солта“ (12 август 2017 г.) предложи ценни идеи на млади архитекти и природозащитници за проникване в образа на „солените пейзажи“, за да бъде обогатен многоликият бургаски *дух на мястото*.

²² Виж Конвенция за защита на архитектурното наследство на Европа, Гранада, 1985 г., ратифицирана от България.

исторически центрове като Несебър, Созопол, Поморие и др. За тази цел е необходимо да се развие такъв териториален подход, който би включил града в културни мрежи от по-висок порядък. Бургас исторически принадлежи към регионалния културен коридор *Виа Понтика*, както и към Европейската мрежа на културни маршрути и би трябвало да реализира своето активно участие в тях.

На тази база може да се усвоява изключителният ресурс за културен туризъм и за качество на живот, който притежава бургаският *дух на мястото*. Това предполага изработването на специализирана туристическа стратегия, основана на градските ценности. Необходимо е да се състави карта на бургаската културна памет, която да включи всички материални и нематериални белези на градския исторически пейзаж. На тази основа може да се формира мрежа от локални тематични културни маршрути²³, свързани с посочените мрежи на повисоки нива и да се създаде подходяща туристическа и информационна инфраструктура, прилагаща най-съвременни информационни технологии за разпространение на знания за наследството. Целта е да се осигури безпрепятствен достъп до цялото богатство на бургаския културен и природен микрокосмос, да се проникне в уникалния *дух на мястото* и цялото това богатство да се представи успешно на световния туристически пазар. Бургас не бива да повтаря грешките на досегашния под-

²³ Положителен знак в това направление е проектът за първия общински туристически маршрут по традиционната ос на ул. „Богориди“ към казиното, моста и острова (арх. Ю. Железова и арх. Ж. Железов, 2013 г.).

фиг. 12. Пейзажът на *Солниците*, 2017

фиг. 11. Отваряне на пристанище Бургас-Изток в рамките на проекта „Супер Бургас“. Реконструкция на Магазия 1 (арх. Д. Стоянова, арх. М. Сърбова и арх. П. Танъмова, 2005)

ход към пейзажа на Черноморското крайбрежие – презастроен, унифициран и с поразена автентичност.

Градът трябва да остане верен на контекстуалния подход, утвърден в архитектурните му традиции. Неговата съвременна архитектура трябва да интерпретира автентичния дух на мястото, в което се състои и истинското архитектурно новаторство.

Тези възможности представляват предизвикателство както за градското управление, така и за градската творческа архитектурна общност.

МОСТЪТ

проф. д.а.н. арх. Тодор Кръстев

Случаят с Моста на плажа в Бургас може да се разглежда като ранен опит да се проникне в бургаския *дух на мястото*. Благодарен съм на голямата професионална задруга Районна проектантска организация Бургас, която добронамерено ме прие в далечната 1962 г. и ми помогна да се ориентирам по този път.

През 1954 г. морето край Бургас неочаквано замръзна, а през 1963 г. мостът на плажа така се залежи, че се пречупи и стана неизползваем (фиг. 1). На следващата година получих в РПО задание за проектиране на нов „мостик“¹ на мястото на стария мост. Нямах никакви опорни точки. Постепенно проуях, че единственият ми шанс е да разбера по-добре мястото, неговата история и в крайна сметка – своя роден град. Понятия като *дух на мястото* и *контекст* все още не бяха влезли в употреба. Моето поколение получи архитектурно образование в духа на европейския модернизъм, който „не обичаше тайни флиртове с историята“ (по Бруно Дзеви). Ще се опитам да проследя процеса на раждане на идеята, а след това – и пътя

¹ Употребата на корабния термин *мостик* (издигната площадка на кораб, от която се наблюдава и ръководи движението) е трябвало да покаже, че съоръжението свободно, като кораб, ще навлиза в морето без конкретна крайна цел, за разлика от *моста*, който служи за връзка между две страни. Разгорялата се напоследък бургаска дискуссия „мост или мостик“ разкри една нова гледна точка: бургаският мост свързва „града с безкрайността“, „нашите души с морето“, дори осъществява „връзка между поколенията“ (според К. Стоянова-Корудерлиева). Тази логика съответства в по-голяма степен на архитектурните идеи, вложени в проекта, затова в настоящия текст използвам понятието *мост*.

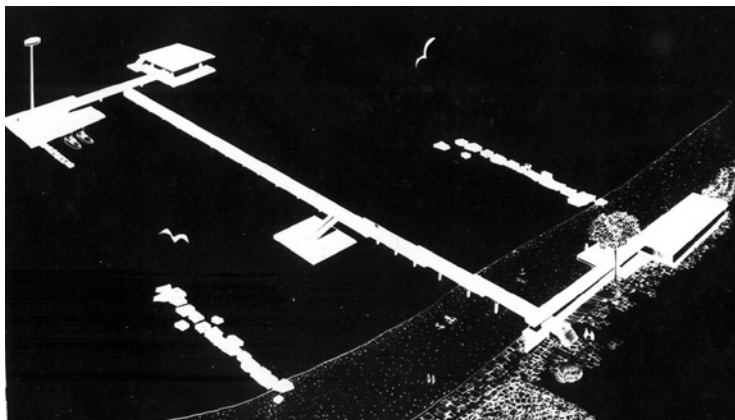
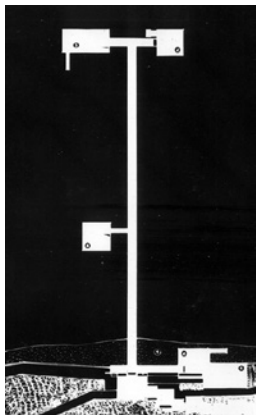
фиг. 1. Старият мост от 1933 г., полуразрушен в резултат от залежаване през зимата на 1963 г. (източник: Корудерлиева-Стоянова, К. „Памет Бургаска“, Бургас, 2015)

на нейното развитие половин век по-късно, в един по-различен свят.

Раждане на идеята

Като начало наех лодка и навлязох навътре в морето по мислената линия на бъдещия мост. Разбрах, че това е точната гледна точка, от която се възприема силуетът на Бургас – зеленото „море“ на високия бряг с „кораба“ на казиното и невидимото присъствие на града зад него. Бях сам с морето. Питам се не дава ли мостът точно този шанс за интимен диалог с него. През 1925 г. тук построя-

фиг. 2а, б, в. Развитие на идеята за Моста. Идеен проект (1967)

ват дървен мост, а през 1933 г. – железобетонен, в ансамбъл с топлите минерални бани (1935 – 1937) и казиното (1938).

Сега, 30 години по-късно, градът настояваше за трети мост – защо е тази упоритата последователност? Какво дава мостът на Бургас? Разбрах, че отговорът засяга града като цяло. Проследих традиционната бургаска разходка – „движението“: от часовника, по улица „Богориди“, през Морската градина до казиното и балюстрада (дело на моя учител проф. Делчо Сугарев), където за пръв път срещаш хоризонта. После слизаш по стълбите до брега, излизаш на моста и продължаваш, устремен към хоризонта, с усещане за безкрайност и за свобода – едно уникалното усещане в морския град². Не е ли този стремеж основният смисъл на моста? Мислех си и за птиците, които се събират над Бургас, за да тръгнат и те към своята безкрайност по Виа Понтика. По този начин стигнах до следната мисловна платформа:

(1) Мостът не бива да се разглежда като архитектурен обект сам за себе си, а като част от една бургаска традиция – „движението“ от сърцето на града към морето, отварянето на Бургас към широкия свят. Започнах да разбирам, че *отварянето* е същностен белег на самия град.

(2) Мостът има крайна цел, той свързва града с хоризонта и безкрайността. Следователно той трябва да бъде изцяло отворен към тях, без вечната архитектурна „задънка“ (която в случая би била точна алегория на архитектурното его – „Вижте ме, това съм Аз!“).

(3) На моста човекът трябва да бъде сам с хоризонта, морето и небето – без посредници, нищо не бива да пречи на неговия стремеж към природата, не бива да бъде защитаван от нея (ако се страхува от слънцето, вятъра и гъжда, да си стои на брега), нищо не бива да го отвлича от този интимен диалог. Следователно мостът трябва да бъде *открит*: без задънка, без затворени прос-

² Спомних си, че през първите си студентски години в София, лишен от хоризонта, имах чувството, че отвсякъде съм заграден със стени.

фиг. 3. Реализираният проект за моста, част от групов паметник на културата „Морска градина в Бургас“ (снимка: инж. Страхил Стоянов – ЗОРКИЙ)

фиг. 4. Животът на Моста (снимки Анастас Петков, от серията "The cruelest theatre", www.vitaobscura.com)

транства, без перголи, козирки и пр., без други отвличащи функции (хранене, търговия).

С други думи, стремах се към архитектурна идея с абсолютна простота. На нея би съответствала архитектура, която е дискретна, лаконична, неутрална и не се опитва да конкурира морето, облаците, изгрева и залеза. Мислех си светотатствено за архитектура без „архитектура“. Този мисловен път ме водеше към следния образен еквивалент на идеята (фиг. 2а, б, в):

Представях си лента, устремена към хоризонта, колкото се може „по-близо“ до него, с възможна максимална дължина около 300 м. Виждах лентата лека и плъзгаща се над вълните – следователно с носеща конструкция в оста на лентата, невидима от високо. Мечтаех за скрито нощно осветление под нея, което не създава светлинна завеса и въздейства като лунна пътека по морската повърхност. Исках мостът да отрази стремежа за връзка с природата в трите направления: (1) към хоризонта, (2) към морската повърхност – на пониска платформа, близо до нея и (3) към небето, на едно по-високо ниво с по-широк зрителен обхват към околната панорама.

Търсенето на архитектурна дискретност ограничи използваните елементи до три вида модули: лента, квадратна плоча и правоъгълна платформа.

Главната лента с дължина 290 м и ширина 5,46 м е с направление към хоризонта, свободно отворена към него. Късата напречна лента в края на моста (паралелна на хоризонта!) е с направлението на пътя на птиците – Виа Понтика. Тя осъществява връзки в две посоки: на север плавно слиза надолу към платформа-пристан, а на юг води нагоре, към втора плоча на по-високо ниво.

Проблем създаде моята неотстъпчивост по отношение на конструкцията. Инженерите в РПО категорично отхвърлиха исканото от мен решение с една осова кръгла колона и настояваха за традиционната конструкция с две колони в краищата на плочата. Едва през 1968 г. инженерното предизвикателство бе прието от инж. Д. Смилов („Транспроект“) и проф. инж. В. Венков (УАСГ) с решение за една колона, фундирана върху 4 пилота, скрити под нивото на морското съно. Наложиха се обаче и някои компромиси по отношение на първоначалния проект: детската платформа близо до брега отпадна, мечтаното нощно осветление не се осъществява.

Сега си давам сметка, че работата ми по този проект е била от значение за целия ми понататъшен професионален живот, напълно в духа на известната формула на Дилър, Скофидио и Ренфро: „Архитектурата не е професия, а школа“.

Мостът е реализиран през 1975 г. През 1987 г. той получава културен статут – обявен е за част от груповия паметник на културата „Морска градина Бургас“. През 2008 г. жителите на града го признават за Символ на Бургас. Вероятно това означава, че идеите, вложени някога в него, действително отразяват нещо от бургаския дух на мястото и че мостът е влязъл в живота на града (фиг. 3, 4).

Обновяването

Към края на 90-те години обстоятелствата около моста са вече значително променени: самият той е твърде амортизиран и поражда експлоата-

ционни рискове. Средата около него (Морската градина, казиното, балюстрадата, стълбите) е с висока степен на деградация. През 2009 г. общината обявява конкурс, за да си изясни стратегията за бъдещото развитие на моста и прилежащата му територия. На конкурса са представени различни предложения, някои от които в силно противоречие с идеите, вложени в първоначалния проект. Журито³ се дистанцира от тях, отхвърля всякакви намерения за урбанизация на моста и неговата среда, потвърждава необходимостта от респект към идеите на оригиналния проект.

Във връзка с обявената оперативна програма „Регионално развитие 2007 – 2013“ общината предприема бързи действия, за да кандидатства за финансиране, което би дало шанс за бъдещето на моста. В края на 2010 г. тя внася в НИНКН за съгласуване един от премираните конкурсни проекти „Реконструкция и функционално устройване на моста“ (с автор арх. Костадин Христов). НИНКН установява отклонения на проекта от идеите, вложени в автентичния мост, който вече е част от групова културна ценност. Действително, наред с разумни предложения (за конструктивно укрепване, за достъпност на лица в неравностойно положение и др.) проектът въвежда върху моста закрити пространства, надстроява и остъклява плочите, променя връзката с долното ниво, нарушава простотата на архитектурата със сенници, тръбни конструкции, арки, твърде контрастна настилка, външно осветление, което би създавало светлинна завеса и пр. (фиг. 5). Поради това НИНКН отказва съгласуване. При тези обстоятелства кметът на Бургас ме покани да се включа в проекта.

Беше истинско предизвикателство един станал вече символичен градски репер да бъде обновен и реабилитиран за нов живот в съответствие с новите цели на градско развитие, без при това да загуби своите базисни архитектурни послания.

³ Бях поканен като председател на журито в качеството си на автор на моста.

фиг. 5. Първоначалният проект за обновяване на Моста (арх. Костадин Христов, 2010 г.)

Разбира се, за да се осъществи такава „презареждане“, на първо място трябваше да бъде преодолян проблемът с конструктивната стабилност на моста, който екипът на арх. Христов решава професионално. Но по какъв начин мостът би станал „по-атрактивен“ (според целите на Оперативната програма⁴), как би могъл да се превърне в модерен „туристически продукт“?

Бях убеден, че отново трябва да се обърнем към бургаския *дух на мястото*, който сам по себе си е достатъчно атрактивен и представлява отличен ресурс за културен туризъм. Мостът трябваше да стане постоянен ключ към едно още по-добро разбиране за същността на бургаския исторически пейзаж, към още по-дълбоко познание за неговите видими и невидими ценности.

През февруари 2011 г. представих пред общината следните идеи за обновяване на моста: да се формира предмостово пространство като вид съвременна агора, която събира хора (например на празника Св. Богоявление, 6 януари) и предпоставя информация и услуги; мостът да предлага възможности за разпространение на знания чрез информационна система за бургаските ценности; да се създадат на второ ниво ключови гледни точки за наблюдение към околните панорами, с информация за тях; да се маркират основните културни маршрути, в които е включен градът – към хоризонта и по *Виа Понтика*; да се търси отваряне към традиционните градски функции, свързани с морето (риболов, лодкарство, морски спортове, семейни забавления); да се устрои пристан за плавателни съдове по маршрута до острова като физическо продължение на традиционната ос от центъра към хоризонта; да се реализира първоначалният замисъл за нощно осветление, скрито под лентата на моста; мостът да се превърне и в пространство за живи съвременни изкуства – пластични творби, музикални прояви, хепънинзи и др. При това важна цел бе и да се осигури възможност за промяна, обновяване на информацията, реагиране на събития – мостът да живее в синхрон с живота на града.

Общината прие тези идеи, а арх. К. Христов прояви пълно разбиране към тях, НИИКН съгласува проекта, който по-късно бе класиран с висока оценка от Оперативната програма и реализиран от общината с координационната роля на главния архитект на града. През октомври 2013 г. обновеният мост бе открит (фиг. ба, б, в).

Скоро след откриването се случва следното. Бургаският оператор Красимир Марчев заснема на моста музикалния клип *The Bridge* – в духа на идеята той да стане пространство за живи изкуства. Клипът и самият мост привличат вниманието на... Мадона във връзка с нейния проект *Art For Freedom*, посветен на артистичната свобода. Те са поместени в официалната страница на проекта

⁴ Именно неясните изисквания за „атрактивност“ поощряват през последните години изграждането на бутафорни крепости „до зъбер“ от бетон, финансирани от Оперативната програма.

в Tumblr със следния неин коментар⁵: „Мостовете са добра метафора на свободата. Харесва ми, кара ме да искам да мина по този мост“...

Очевидно съобразяването на една архитектурна идея с уникалния и винаги конкретен *дух на мястото* не изключва възможността идеята да стане универсална.

⁵ <http://madonna.tumblr.com/post/66908049074/the-bridge-atelie056-bridges-are-good-metaphors>

фиг. ба. Откриване на обновения мост (25 октомври, 2013 г.)

фиг. бб. Информационна система за бургаските ценности

фиг. бв. Направлението *Виа Понтика*

БУРГАС И ЗЕЛЕНАТА СИСТЕМА В ГРАДСКАТА СРЕДА

чл.-кор. проф. г.а.н. арх. Атанас Ковачев

урб. Мария Съботинова, ланд. арх. Мая Богомилова

Какво представлява **модерният град**, дали все още бива определян като един жив организъм, дали като отделни системи, всяка от които има свой собствен живот и само на места се пресича с останалите? На тези въпроси отговори има толкова, колкото и авторитети, които да ги интерпретират. Но най-важното тълкувание дават хората, които ползват града.

От 1933 г. насам, с приемането на Атинската харта, се говори за различните функции на града, даже за така противоречивото днес монофункционално зонирание, поставено под въпрос от съвременните урбанисти и осезаемо изместено от полифункционалното, което предлага основните функции да бъдат реализирани заедно в територията на града. Функционалното зонирание е възникнало, за да предложи множество дейности на ограничена територия и да предоставя достатъчен комфорт на обитателите му. Необходимостта от съвместяване на работна среда, среда на обитаване, обслужване, транспорт и отгъх дефинират и съответните „зони“. **Зелената система на града** „осъществява връзката между отделните елементи и устройствените зони на градския организъм с природната среда и осигурява екологична и естетична среда за развитие на различните човешки функции“ [1].

Защо тя идва като балансиращ елемент на градската среда? Защото хората имат нужда от нея, от досега със зелената, почвата, живата и нежива природа, от място, където да прекарат свободно си време без да изминават големи разстояния.

История на планирането на зелената система в Бургас

Зелената система, според действащия Закон за устройство на територията, се разделя на **обществена зеленина** – зелени площи за широко обществено ползване – паркове, градини и улично озеленяване и **обслужваща зеленина** – зелени площи за ограничено обществено ползване – в имотите за жилищни, вилни, обществени, производствени, курортни и спортни сгради и комплекси, както и **зелени площи с друго специфично предназначение** – гробищни паркове, ботанически градини, дендрариуми, зоопаркове, защитни насаждения, която може да бъде към една от двете категории.

След Освобождението Бургас започва да се развива бързо като търговски и промишлен център, увеличава се новото строителство и градът се разширява. Управата през 1880 г. вижда необходимост

фиг. 1. Карта на разгледаните паркове (Изготвили: авторите)

от изготвяне на карта на града и на генерален градоустройствен план, което ще подпомогне озеленяването и благоустрояването на града. Задачата за създаването на карта е възложена на сливения инженер Жозеф Ананиян, а първият регулационен план е готов през 1891 г., това дава добра основа за изграждане на озеленени терени, които в плана са с обща площ 72 000 м².

Последва разширяване на границите на града с 529 000 м² поради изграждането през 1894 – 1903 г. на Пристанище Бургас и железопътна линия Бургас – Ямбол. Площта е основно за предприятия, а благоустроява-

нето доста изостава спрямо строителството на сгради, съоръжения, складове.

По това време липсва планово засаждане на улично озеленяване и на изграждане на малки локални паркове и градини, което впоследствие се отразява на цялата градска структура. Тя не успява да понесе бързото разширяване на града и много от застроените територии остават неозеленени и с лош микроклимат. Улично озеленяване има по улиците „Александровска“, „Богориди“, „Княз Александър Батенберг“ и „Антим I“. Въпреки това началото на дейностите по озеленяване, опазване на зелените площи и контрол е поставено и постепенно важността на зелената система нараства благодарение на ентузиазма и далновидността на първите кметове на Бургас.

След Първата световна война се създава служба „Градини и паркове“, на която се възлага цялата дейност по изграждане и поддръжка на градските градини и залесяването по улиците.

След 1944 г. в управлението на града настъпват много промени и службата приема различни имена и форми, през 1958 г. е създадено общинско предприятие СП „Паркстрой“ с дейност ново озеленяване, поддръжане на зелените площи и производство на посадъчен материал. Предприятието поддържа 385 дка градски паркове и градини и 4500 дка извънградски – лесопарк „Минерални бани“ и Отманли.

След 1977 г. многото му нови форми и подразделения са обединени в общинска фирма „Благоустройствени строежи“ с единно ръководство и бюджет. Промените след 1989 г. засягат и зелената система. Новите звена отговарят за дейностите по опазване на околната среда, озеленяване, поддръжка и реконструкция на зелените площи.

Зелената система днес

Днес в Бургас има близо 5000 дка паркове и градини заедно с лесопарк „Минерални бани“, а дейностите по озеленяване и поддръжката се извършват от три отдела: „Строителство“ – сектор „Зелена система“, „Екологични политики и програми“ и „Контрол и административно-наказателна дейност по опазване на околната среда“ към Дирекция „Околна среда“.

През 2011 г. Бургас е обявен за най-зелен град в националната кампания „Зелена България“ на Министерството на околната среда и водите. Това е и в момент, в който на жител се падат по 17 м² зелени площи за широко обществено ползване, което не включва лесопарка и парк „Росенец“. Общият устройствен план на града от 2009 г. предвижда разширяване на зелените площи, така че през 2030 г. да се достигне 25 м²/ж, при действащ по време на изготвянето на плана норматив от 20 м²/ж. (След промени в националната класификация на градовете през 2009 г. Бургас със своите над 200 000 жители се определя като много голям град и така нормата за озеленена площ на жител трябва да бъде определена със специално проучване към ОУП.)

Цялата зелена система на Бургас по данни на ОУП през 2009 г. е с обща площ 2785 дка, а се предвижда до 2030 г. да достигне 6005 дка, което да увеличи

фиг. 2. Проект за парк в кв. СарафОВО, авторски колектив с ръководител чл.-кор. проф. д.а.н. арх. Атанас Ковачев, д-р ланд. арх. Светлана Анисимова

фиг. 3. Визуализация на проект за реконструкция на парк „Езеро“, ланд. арх. Иван Узунов, ланд. арх. Елица Христова

фиг. 4. Цветарникът в Приморския парк (Източник: oldburgas.com, публикувал: Татяна Чифчиева)

фиг. 5. Първи изгледи към Приморския парк, 1910 г. (Източник: oldburgas.com, публикувал: Красимир Мавров)

гяла на парковете и градините от 1.06% на 2.36% от площта на общината.

Общинската администрация държи изключително на поддържането не само на зелените площи за широко обществено ползване, но и на изграждането на нови зелени пространства. Това е видно от обновяването на голяма част от междублоковите пространства в кварталите през последните години, от поддържането и подновяването на уличното озеленяване и от предвиденото изграждане на зе-

лени пояси покрай жилищни квартали, които имат нарушен екологичен баланс. Общият устройствен план предвижда още разширяване на някои паркове, изграждане на нови зелени пояси и на нови градски паркове.

Знакови паркове

Разбира се, знаков за Бургас е **Приморският парк**, който се състои от историческото си ядро от хотел „Приморец“ до паметника на Пушкин, обявено за паметник на градинско-парковото изкуство от национално значение, и новата му част, която се намира на север от паметника на Пушкин по продължението на плажа и достига до **парк „Езеро“**. Други важни и по-големи като площ са парк „Изгрев“ и районен парк в жк „Славеилов“, парк „Росенец“, както и предвиденият за изграждане и с готов проект **парк в кв. Сарафово**.

Ако разгледаме Приморския парк като плавен преход между градската среда и морския бряг, ще видим, че парк „Езеро“ се разстила като негово естествено продължение на север, той пък, от своя страна, граничи с Атанасовското езеро и защитена местност „Бургаски солници“ и продължава до кв. Сарафово, където се намира и обширна зелена зона, която предстои да се превърне в парк. Основната функция на всички тези паркове е създаване на озеленена градска среда за отдих, спорт, културни събития и др. Към днешна дата площта на Приморския парк е около 600 дка, на парк „Езеро“ – 685 дка, на предвидения парк в кв. Сарафово – 142 дка. Ако ги наблюдаваме като една обща система от зелени зони, те ще имат дължина от близо 12 км.

Достъпност и предвиждания

С тази площ и дължина изброените паркове граничат с голяма част от жилищната територия на града или са в добър пешеходен изохрон. Новата транспортна система на града би трябвало да улеснява достъпа до тях и за по-отдалечените територии като кв. „Меден рудник“, кв. „Славеилов“, които имат предимно високо застрояване (фиг. 1). Новоприсъединените квартали „Рудник“ и „Черно море“, както и по-отдавна добавените в границите на града Краймorie, Банево, Ветрен, Минерални бани имат свои големи зелени площи, лесопаркове или паркове, както и дърво озеленяване. Кварталите с предимно високо и комплексно застрояване имат и свои междублокови пространства, планирани заедно с тях.

От тук можем да заключим, че градът с право има слава на зелен град, което носи позитиви за всички, а основните са – пречистване на въздуха, който в градовете страда от прекомерно замърсяване, особено имайки предвид двата големи завода около Бургас – Лукойл-Нефтохим и Кроношпан; формиране на добра преходна зона между застроените части и морския бряг; създаване на благоприятен микроклимат за целия град; възможност за социални дейности, спорт, рекреация и др.

Поради тези си специфични проектите за изграждане на парк „Сарафово“, за реконструкция на парк „Езе-

ро“ и за реконструкция на историческото ядро на Приморския парк предлагат съвместяване на много от изброените функции чрез подмяна и обогатяване на растителността, подмяна на настилки, елементи на градския дизайн, изграждане на нови кътове с различни функции – детски площадки, спортни съоръжения, пространства за култура – изложби, скулптури, изложения, театрални постановки, музикални изяви и събития, кътове с различна тематика.

Парк в кв. Сарафово

Конкретните предложения на проектантите на парк „Сарафово“ са за изграждане на летен театър, спортни зони с фитнес на открито и игрища за футбол, баскетбол и тенис, площадки за наблюдение на морето, зони за шах на открито, съоръжения за тенис на маса, спортен център с озеленен покрив, заведения за обществено обслужване, мини конна база, рибна борса, която в момента се помещава на територията на новоизграденото рибно пристанище в квартала, като всичко това те искат да разположат по оста на парка като тематични градини на „Седемте изкуства“ – КИНО, ТЕАТЪР, ЦИРК, ЖИВОПИС, ТАНЦ, МУЗИКА И ЛИТЕРАТУРА, които водят към летния театър. Предвидени са и алеи за достъп с автомобил, велосипедни алеи и пешеходни алеи, като това ще се случи с минимален брой конфликтни точки между всички участници в движението (фиг. 2).

Парк „Езеро“

Парк „Езеро“ има изготвен проект за реконструкция, който следва да запази до голяма степен компактността и целостта на територията, безконфликтно да се впише в прилежащия терен чрез запазване, частична подмяна и добавяне на нови растителни видове и да предложи лесен достъп до територията. Нови елементи ще бъдат детски кът с лабиринт, детски сектор с дървени съоръжения, алея с кътове за сядане, геопластики и експониране на скулптурни произведения, розариум, зона за съзерцаване и почивка, парк на миниатюри, скейтпарк, баскетболна площадка и такава за петанк, манеж, фитнес за деца и възрастни, малки архитектурни елементи (фиг. 3).

Приморски парк

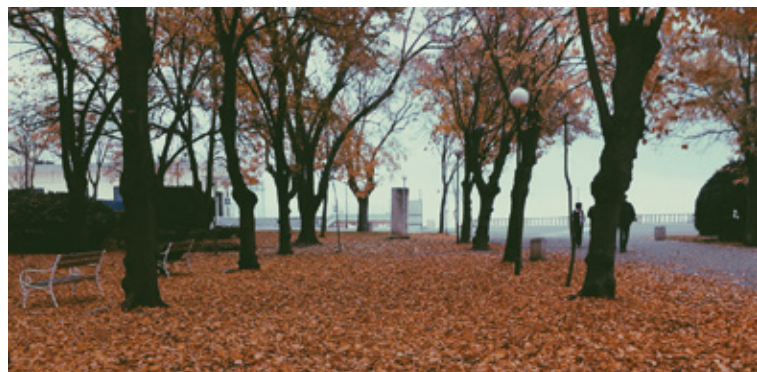
Като най-знаков и разпознат от бургазлии и посетители на града се приема Приморският парк или т.нар. Морска градина.

Приморската градска градина „Цар Борис“, която се е намирала на най-високата източна крайбрежна част на града, е една от първите в града и е част от изготвената през 1891 г. от инж. Ананиян карта на Бургас. Около нея се намирали изоставени лозя и пустеещи земи, които преди Освобождението са били ровове, използвани за изхвърляне на отпадъци. Като форма на концесия тази част от градината е дадена на предприемача Митко Ангелаков за срок от 7 г., той се ангажира да постави осветление, да озелени и да поддържа градината.

През 1900 г. към площта на парка са добавени 90 000 м², но въпреки това след разширяването на границите

фиг. 6. Изглед от алеята на Пушкин в Приморския парк, 2016 г.

фиг. 7, 8, 9. изгледи към Морското казино, (Снимки: урб. Мария Съботинова)

на града поради построяването на пристанището държавата отнема от терена на парка, това не е добре прието от тогавашния кмет Никола Александров и той завежда дело срещу държавата и иска обезщетение от правителството за нанесените щети.

Необходимостта от изграждане и поддържане на обширна обществена градина е дефинирана от управата и кмета Иван Митов през 1906 г.

С решение на Градския общински съвет от 14 март 1907 г., Протокол 18, в който е записано „да се търси началото за устройването, предвидено по градския план на градина при Приморския булевард“ е поставено и официалното начало на Приморския парк. Същата година се въвежда и постоянно дежурство в него с цел опазването му. На 19 октомври 1909 г. кметът Атанас Славов поставя въпроса за разширение на площта на Морската градина, защото „градините са с едно голямо възпитателно значение за жителите на града, голяма е душевната наслада и душевното успокояване на цял ден блъскали се в делничният труд, а още по-големи са за ония току-що надигнали се от болничното легло“.

Проектът за разработване на Морската градина е възложен на инж. Полменов, бивш уредник на парка „Скобелев“ в Плевен. Реализацията е поверена на Георги Духтев, завършил в Айсбруг, Австрия, а изграждането започва в началото на 1910 г. Декоративната дървесна и храстова растителност се внася от унгарската фирма „Вилхелм Мюхил“. Другата част от растителността е доставена от Цариград, Ливан и Италия. През юли 1910 г. градският общински съвет приема решение с Протокол 49 за построяване на цветарник (фиг. 4), в който Георги Духтев работи и експериментира с различни растителни видове. Проектът е възложен за изпълнение на германската фабрика „Хьобче и Сие“, но за съжаление, не е запазен до днес (фиг. 5).

По време на Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война изграждането на Морската градина е преустановено. Тя е открита официално през 1924 г., през 1937 г. е изграден първият фонтан с шест подводни прожектора. Същата година се открива и сградата на Морското казино, а през 1952 г. и паметникът на Александър Пушкин. Елементи на градината са шагрван и павилион на музиката (по-късно казино), цветарник, офицерски павилион (по-късно на негово място е изградена хидрометеорологична станция), градинско осветление, „Парфюмерийна градина“, 2 ресторанта, 3 павилиона, 1 тоалетна, 3 чешми (фиг. 6, 7, 8, 9).

Така се поставя началото на разпознаваемия и до днес вид на Приморския парк. През юли 2017 г. приключи реконструкцията на историческото ядро, като проектът максимално запази формите, алеите и контекста, но обнови озеленяването и реконструира поливната система. Допълнително бяха ремонтирани светещият фонтан до откритата сцена „Охлюва“, подменена беше парковата мебел, елементите на градския дизайн и осветлението, цялостно подменени бяха настилките в лошо състояние и рехабилитирани вече подновените настил-

ки без смяна на материалите. Фитосанитарната оценка предвижда поетапно и добре преценено обновяване на едроразмерната растителност на 70% от храстовата растителност (ще се осигури колорит през цялата година) и тревната покривка ще бъде изцяло подменена.

Всички разгледани проекти са съобразени с нормативната уредба и предлагат достъп за хора в неравностойно положение, включват поставяне на табели за растителните видове, особено за екзотичните.

Смисъл и принос

От чисто физическа и функционална гледна точка тези подобрения ще улеснят достъпа и ще подобрят количеството и качеството на зелената система, но какво носи това на гражданите и посетителите и дали тези зелени пространства допринасят за имиджа на града? Разбира се, това е факт, с който всички бургазлии се гордеят.

Приносът на зелените пространства за духовността, менталното здраве, работоспособността и спокойствието на хората е видим. Много изследвания на ландшафтни архитекти и урбанисти доказват, че досегът с природата е изключително важен, особено във века на новите технологии и емоционалния бърнаут, което не ни учудва, а ни връща към корените, към изначалната връзка с околната среда, към необходимостта да прекарваме повече време на спокойствие и чист въздух, това ни помага да сме и по-комуникативни, социално ангажирани и да имаме добра връзка с другите около нас – в семейството, на работното място, в приятелската среда.

Бургас и морето

Всички тези позитиви, комбинирани с пешеходната достъпност в Бургас, лесната велосипедна достъпност и разбира се, пряката връзка с морето, са причина много хора да изберат града за свой дом, бягайки от забързаното ежедневие, прекарано в градския транспорт. Много хора са готови да се откажат от по-високо заплащане и стандарт на живот в столицата или други градове по света, за да го заменят с условията, които предлага Бургас. Това, от своя страна, мотивира новодошлите или завърналите се да търсят собствени начини за подобряване на средата – социална и икономическа. Нека не отпадаме това само на зелената система, но тя е от основните фактори за тези миграции. Тя е тази, която носи визуална, ментална и естетическа наслада, вдъхновява и окрилява хората. Тя е тази, която укрепва неповторимия артистичен, бохемски и романтичен дух на Бургас и морето.

Библиография

1. Ковачев, А. Градоустройство – част II, София-Москва, изд. Pensoft, 2003.
2. Апостолов, А. Зелената система на Бургас, Бургас, изд. Libra Scorpi, 2008.

„АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМОПОЛИС“ – ПОГЛЕД В ДРЕВНОСТТА

арх. Константин Пеев

Акве Калиге (*Aquae Calidae*), в превод от латински – „при горещите води“, е сревен град на територията на Бургас, просъществувал без прекъсване векове наред. Разположен е в землищата на кварталите Ветрен и Банево. През Средновековието е известен като **Термополис**, а негов наследник са днешните Бургаски минерални бани. Разкритите останки от материалната култура на различни епохи и цивилизации: тракийска, елинска, римска, византийска, прабългарска и османска, свидетелстват за нестихващ интерес към благотворното въздействие на топлите минерални води. Множество исторически източници сочат, че „Акве Калиге – Термополис“ води началото си още от тракийско време – I хил. пр. Хр., когато траките превръщат горещия извор в най-почитаното светилище на Трите нимфи. За ползването му през римския период свидетелстват разкрити части от басейн, датиран от I в. сл. н. е. Археологически разкопки на византийска баня с внушителни размери и многобройни помещения от V – VI в. сл. н. е. са свидетелство за интензивно ползване на топлите води от голям брой хора (главно за лечение на ранени в битки). През този период термите служат за военна болница (най-близка друга подобна има в с. Банско, днешна Македония). През VI в. сревното селище вече е с разширени римски бани и изградени крепостни стени. През Късното средновековие Акве Калиге става известен като Терма или Термополис (от гръцки – „топъл град“).

Комплекс „Акве Калиге – Термополис“

1. Приемна площад (пиацета)
2. Интерактивен музей на водата (турската баня)
3. Археологически музей с реплика на римска баня
4. Археологическа база
5. Магазин и кафе и обществен център
6. Нимфеум
7. Изгледна площадка
8. Пасарела към експонираните антични останки
9. Допълнителен паркинг в границите на имота
10. Лapidариум
11. Чешма за обществено ползване (новата чешма)
12. Площадка за отдих

Изглед от чешмата и банята на Сюлейман Великолепни преди и след реставрацията

Банята на Сюлейман Великолепни след реставрацията с разкрита археология и пиацета

Изглед към банята и зоната за обществено обслужване

През XVI в. османският султан Сюлейман Великолепни е силно впечатлен от лечебните качества на изворите и изгражда модерен за времето си хамам (турска баня).

Комплексът е обявен за паметник на културата с категория „национално значение“ в ДВ, бр. 39/1965 г. Разкритите днес антични терми са разположени на площ от 6 декара, с дължина 86 метра в посока север – юг и 68 метра в посока изток – запад, което го превръща в един от най-големите в света.

Проектът за консервация, реставрация, експонирание и социализация на Археологически структури от късноантичната и средновековна крепост „Акве Калиде – Термополис“, Турска баня от XVI в. и ново застрояване в зоната за обществено обслужване е реализиран със средства на Община Бургас, Министерството на културата, Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007 – 2013 г.“ и дарители. От началото на проектирането в края на 2012 г. до пролетта на 2017 г. по проекта са осигурени и изразходени около 2 млн. лв., като са изпълнени дейности по проучване и проектиране, реставрация, консервация, строителни работи и благоустройствени мероприятия. Археологическите проучвания продължават и към момента.

Посредством дискретна намеса в средата проектантите трябва да се справят едновременно с няколко задачи: да се експонират и социализират разкрити и запазени археологически структури на късноантичната и средновековна крепост „Акве Калиде – Термополис“ и средновековната баня „Сюлейман Кануни каплъджа“, която да се адаптира за

Музей на водата; да се проектира и построи нова чешма за минерална вода за обществено ползване; да се реализира съвременна среда за развитието на туристически дейности чрез изграждане на зона за обществено обслужване в южната част на комплекса и прилежаща към главния път за кв. Банево на град Бургас. Чрез мерките по консервация, реставрация, рехабилитация, експониране и социализация на историческата забележителност да се повиши нейната атрактивност и да се осигури достъпна среда.

Разработката обхваща 18 декара и включва градоустройствено решение за територията и поетапно проектиране и изпълнение на реставрация, консервация, адаптация, експониране и социализация на отделните обекти в нея.

Към момента са изпълнени три етапа, като последният от тях – посетителски център и парк, е приключен и приет през март 2016 г.

В рамките на първия етап по данни от архивна фотодокументация е реализирана новата чешма, изградена на оригиналното ѝ местоположение, но вече на ниво терен и при увеличен дебит на водата, съобразно повишения интерес от гражданите на Бургас. Откриването на обекта през 2014 г. автоматично привлича вниманието на бургазлии към комплекса и неговата история. Междувременно е открит новият археологически сезон, като работата по разкопките продължава едновременно с реставрацията на турската баня.

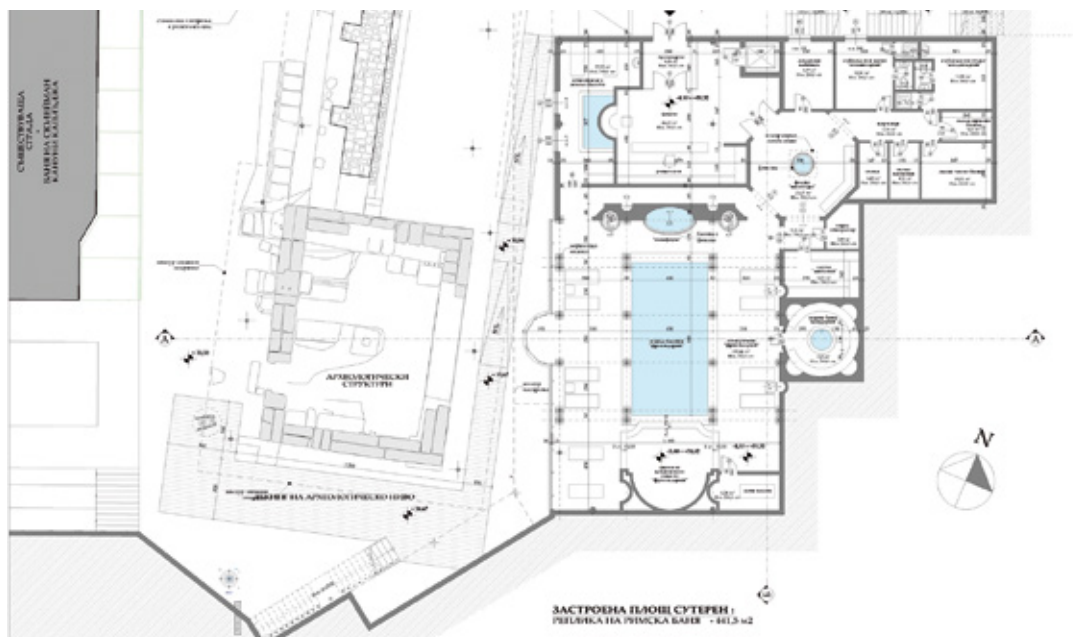
Вторият етап включва консервация и реставрация на средновековната баня „Сюлейман Кануни

Изглед от предверието на турската баня

Банята на Сюлейман Великолепни след реставрацията

Идеен проект за Археологическия музей и реплика на римска баня – план на полуподземно ниво

капъджа“ (Банята на Сюлейман Великоленни) и адаптацията ѝ в Музей на водата. Тя е изцяло реставрирана с точност и прецизност при изпълнението на интериорните детайли. Облицована е с мрамор и характерните за Ориента керамика и фрески. Повърхностите на пандантивите (вътрешните части на купола) и дъната на ориенталските арки са оформени с абстрактен орнамент в духа на средновековната традиция. Автентичността ѝ се допълва от естествено и художествено осветление.

До банята над експонираната археологическа структура – зоната на руините на античния бански комплекс „Акве Калиде“, е изградена ажурна пиацета. Пиацетата е решена с метална конструкция, закалено стъкло и триплекс и служи за амфитеатрална сцена на открито. Прозрачните подове и стени осигуряват непосредствен визуален контакт с археологическите останки, което допълнително осмисля съоръжението и провокира интереса на посетителите към историята на мястото.

Появата на мощна настилка от каменни плочи, елементи на античен колектор и части от зидове в западна посока на нивото на римските останки води до промени в проекта за пиацетата и ново съгласуване в Министерството на културата. В резултат пиацетата е удължена в западна посока и е добавена допълнителна площадка върху останките на археологическо ниво.

Сериозен проблем в процеса на реализация се оказва отводняването на подпочвени и дъждовни води на археологическото ниво. За целта е изградена система от шест сондажни помпи, които чрез автоматика понижават и изсушават ниските коти под нивото на пешеходния достъп. Това се оказва тежка и сложна дейност, тъй като голяма част от сто-

манените конструкции вече са монтирани по одобрените проекти. Въпреки това – увенчана с успех.

Третият етап на проекта е насочен към изграждането на зоната за обществено обслужване. Реализирана е сградата, помещаваща в себе си магазин и кафетерия с места за консумация на открито и с полег към банята и археологическите структури. В архитектурния образ на сградата е търсено стилово съответствие с реставрираната турска баня. На този етап е извършено и благоустрояването на зоната. Създадена е богато озеленена паркова среда с логично построена алейна мрежа, три фонтана, парково обзавеждане и характерни експонати в зелените площи. Алейната мрежа на парка е съобразена с основните оси на движение към различните обекти в близост. Запазени са съществуващата едроразмерна дървесна растителност и масивът от *Juniperus Sabina*, като е предвидено засаждане на нови видове широколистни и иглолистни дървета, както и жив плет по периферията на алеите. В тревните партери са предвидени „солитерни“ акценти от декоративни храсти и зацветени участъци.

Предстои реализация на четвъртия етап от проекта. Съгласно общата концепция за експониране и социализация на комплекса до края на 2017 и началото на 2018 г. следва да се реализира Археологически музей и реплика на римска баня, ситуирани източно от турската баня и разкритата археология.

Главният подход към Археологическия музей е осигурен от югоизток чрез пешеходен площад. Репликата на римска баня е разположена в сутерена на сградата с обезпечен независим вход от север. Това разделение дава възможност за самостоятелно функциониране на двата обекта в общата сграда.

Достъпът се осъществява посредством стълби от приемния площад и пешеходна експозиционна алея на ниво археология, като са предвидени рампи за лица в неравностойно положение. Системата от рампи и алеи предлага цялостно наблюдение на разкритите археологически структури.

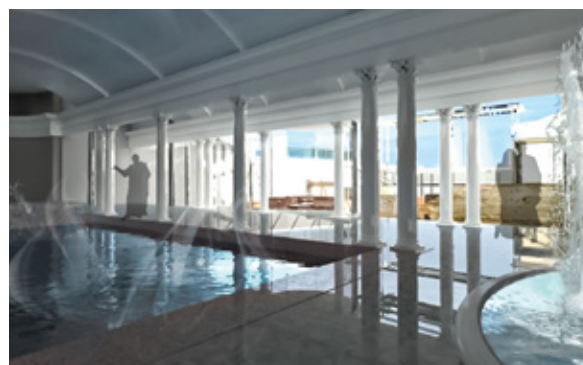
На партерно ниво е осигурено многофункционално пространство, позволяващо свободна погледба на музейната експозиция, както и нейното периодично осъвременяване. Чрез големи остъклявания в западна и северна посока е осигурена визуална интеграция на музейната експозиция с разкритите *in situ* археологически структури. Предвидено е добро осветление за експонати, непретенциозни към слънчево греене. Непосредствено след входното предверие е разположена рецепция, интегрираща работни места за информация, охрана и продажба на сувенири.

На ниво първи етаж е развито второ многофункционално пространство за музейна експозиция със свободна погледба, в което е осигурена възможност за оформяне на лекционна зала за 60 места чрез преместваеми столове. С цел провеждане на прожекции и други интерактивни събития второто ниво е решено с намалено остъкляване и външни плъзгащи щори, позволяващи пълно затъмняване. Осигурена е възможност за излагане на чувствителни към светлина експонати и предлагане на атракции, основани на звук и светлина. Достъпът до първия етаж се осъществява чрез стълба и асансьор за хора в неравностойно положение.

Към момента в границите на новопредвидената застройка протичат археологически проучвания, които са към своя край. Разкрит е зид с дебелина от 2,50 м, датиран към към VII – VIII в. в западната му част и X – XI в. в източната. От юг и от север на зида са разкрити малки постройки, вероятно стопански помещения.

Поетапното разкриване на нови археологически структури налага междуременно известни промени в първоначалната обща концепция за експониране и социализация на комплекса. След окончателното приключване на археологическите проучвания предстои да се направи анализ и оценка на проучената територия и разкритите археологически структури и окончателно решение за най-удачното им експониране в контекста на общата концепция.

Още с изпълнението на първите 3 етапа от проекта комплексът придоби характер на модерен културно-туристически център – интересна и привлекателна дестинация за туристи и посетители. Цялостната реализация на проекта ще разгърне пълния потенциал на „Акве Калиде – Термополис“ като място на древна култура, предлагащо отмора и познание на гражданите на Бургас, а едновременно с това категорично ще допринесе за развиването на културния туризъм в общината.

Идеен проект за Археологическия музей и реплика на римска баня – 3D визуализации

Проектантски екип на ЕКСА АД:

*арх. Константин Пеев – гл. проектант,
с екип по част „Архитектура“:*

арх. Андрей Минеф,

арх. Десислава Василева,

и по специалности:

Конструкции – инж. Николай Иванов

Електроинсталации – инж. Михаил Страшилов

ВиК – инж. Елена Чамбова

ОВиК – инж. Галина Попова

Паркоустройство – ланд. арх. Росица Петрова

*Научен ръководител на археологическите проучвания –
доц. д-р Димчо Момчилов*

РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ПРИЕМНА СГРАДА НА ПЪТНИЧЕСКА ЖП ГАРА БУРГАС

арх. Людмила Кьосева, арх. Ирена Христова

Една от най-значимите исторически сгради на Бургас – централната жп гара, отдавна придобила значение на символ на града, е дело на арх. Кирил Маричков и арх. Никола Костов. Строителството ѝ започва през 1908 г., осъществява се на три етапа и е завършено през лятото на 1929 г. Интересен факт е, че нейната „сестра близък“ – жп гара Варна, е построена по плана на бургаската гара. Сградата е повлияна от стилистиката на сецесиона и необарока. Детайлът е използван пестеливо както в интериора, така и при оформлението на фасадите. Характерният обем с часовниковата кула играе важна роля в силуета на града и оформя архитектурната рамка на две площадни пространства. Жп гарата заедно с обновения в непосредствено съседство автобусен терминал на Автогара „Юг“ се явява основният транспортен комплекс на града. Обвързана е пространствено и функционално с ансамбъла по главната пешеходна зона по ул. „Александровска“ и въздейства като нейна визуална задънка.

Рехабилитацията на приемната сграда на жп гара Бургас е част от инженерингов проект, разработен в резултат от спечелена обществена поръчка през 2013 г. Реализацията на проекта стартира в средата на 2014 г. и завършва през 2016 г.

Задачата е поверена на опитен и разширен екип от проектанти, тъй като проектът обхваща цялостна реконструкция и рехабилитация на обект, емблематичен за Бургас.

Целта на проекта по част опазване на ценността е свързана с реставрацията на мазилковата и каменната декорация, на мазилковите детайли и дълбоки обшивки в интериора, на марките пред входното и изходното фоайе, подмяна на обшивката на куполите с медна, подмяна на дограма и др. Наложените от съвременните изисквания за този тип обекти конструктивни и функционални промени са напълно подчинени на основния характер на сградата и съобразени с нейната културна ценност. Това важи и за дейностите, предвидени в околното пространство.

„За разлика от новото строителство сградите – недвижими културни ценности, са просъществували столетия. Те са оцелели във времето поради своите качества и заслужават нужния респект. Това налага проектантът, ангажиран с реконструкция на този тип сгради, да оцени тяхната културна стойност, да проучи използваната навремето строителна техника, да вникне в историческата среда и да схване разликата със

съвременната действителност. В основата на този тип проектиране стои смиренето, което ти помага да преглътнеш егото си, да се намесиш деликатно и да отпадеш дължимото на твоите предшественици, създали творение, което е отстояло времето си и стои достойно на мястото си. Съвременният начин на живот и представи за комфорт, от своя страна, поставят своите изисквания към функционалната същност на сградата. Намиране на точната мярка между двете – в това се състои предизвикателството“ – споделят проектантите.

Внимателно преценените функционални промени в сградата допринасят за увеличаване на обществените зони – отварянето на галерия с търговски обекти и туристически услуги на второ ниво към входното фоайе води до пространствено обогатяване и функционално осъвременяване на интериора. Напълно обновен е и ресторантът на партерно ниво, който е обезпечен със самостоятелен вход от изток. На второ ниво на залата на ресторанта се разполага кафе-аперитив, като двете нива са свързани с вътрешна еднораменна стълба.

Укрепването на амортизираните части от конструкцията и вписването на преустройствата в оригиналната конструктивна схема на сградата се оказва една от най-тежките задачи, на които конструкторът намира елегантно решение. Сериозните укрепителни дейности, засегнали часовниковата кула, ресторанта, фоайето и сутерена, остават изцяло скрити за околото на посетителя.

Проектът предвижда привеждане на сградата към всички изисквания за устойчивост и енергоефективност. Старите двукатни дограми са подменени с нови PVC дограми със стъклопакет и с растер, аналогичен на автентичния. На мястото на площните арковидни метални витрини във фоайетата са монтирани метални енергоефективни витрини на фирма „Янсен“, изработени като

копие на оригиналните. Всички осветителни тела в обществените зони и по пероните са с LED осветление. Фоайетата и чакалните са обзаведени с артистични аплици и осветителни пластички, дело на скулптора Никола Станчев. Зоните за широк достъп са оборудвани със съвременни дисплеи за трафична информация, а информационните колонки са свързани с интернет и са пригодени за незрящи. Сложните системи за управление на движението и за сграден мениджмънт са от най-ново поколение.

Всички обществени зони, пероните, както и всички служебни помещения отговарят на изискванията за достъпна среда. Проектът предвижда и помещения за майки с деца. На пътниците са предоставени богато озеленени паркови зони за отгъх – „летни чакални“.

С реализацията на проекта „Рехабилитация на приемна сграда на пътническа жп гара Бургас“ една забележителна сграда получи нов импулс за живот. Дали ще бъде съхранена за следващите поколения зависи от нейния стопанин и отношението на всеки един пътник.

Проектантски екип:

Ръководител проект: арх. Нели Бояджиева

Водещ проектант: арх. Ирена Христова – проектант по част реставрация

Проектанти: арх. Людмила Кьосева,

арх. Росица Йовчева, арх. Антонина Николова,

арх. Мария Йовчева-Христова,

инж. Тодор Атанасов – конструкции,

инж. Петър Гевренов и инж. Наташа Петрова –

ел. инсталации,

инж. Цветанка Стоянова и инж. Нунка Пейчева – ВиК,

инж. Мери Терзиева и инж. Антон Маринов – ОВК,

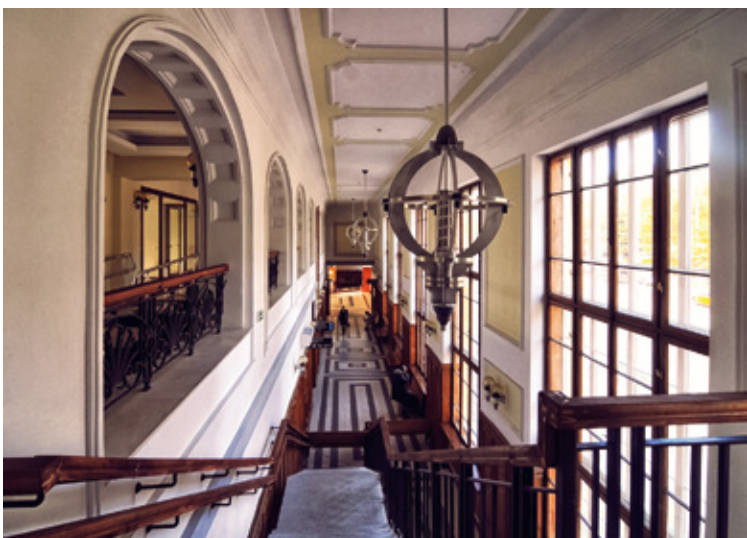
ланд. арх. Виктория Ружева и ланд. арх. Стоя Иванова –

паркоустройство,

инж. Вълко Панайотов – ПБ,

инж. Мария Фингарова – МТ,

инж. Николай Димитров – ПБЗ-ПОИС

ПРОЕКТ „ИНТЕГРИРАН ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ НА БУРГАС“. ПРОЕКТЪТ, КОЙТО НЕ СВЪРШВА

Руска Бояджиева

Проектът официално стартира през 2010 г. с подписване на Договор за безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007 – 2013 г.“ Истинският му старт обаче е в края на 2008 г., когато Бургас е избран за пилотен град, който с подкрепата на финансов механизъм JASPERS да изготви предпроектно проучване за интегрирано управление и модернизация на обществения транспорт. А вероятно проектът е започнал още по-рано, когато градът, притиснат от динамичните процеси на урбанизация, постепенно се е готвил за големите инфраструктурни и организационни промени, за концептуални революции и нови модели на управление.

Планираните дейности по проекта завършват в регламентирания срок на европейското финансиране през 2016 г., но усилията продължават, за да посрещнат новите предизвикателства, вече наричани „градска мобилност“ и свързани с по-мощни амбиции за подобряване на градската среда, с повишени очаквания от страна на жителите на града, с неизбежната необходимост от въвеждане на иновации.

Транспортният проект, който не е само транспортен

И ако в началото проектът се определя като интегриран поради общата цел да се обхванат и модернизират всички аспекти на градския обществен транспорт, то днес неговата интегрираност е с прояви в много други и в известна степен неочаквани направления.

Инвестициите в инфраструктурата вече са намерили своето изражение в нови автобусни трасета, автобусни спирки, депо за обслужване на автобуси, система от велосипедни алеи, изпълнена с общински велосипедни станции за велосипеди под наем, автогари и терминали, пешеходни надлези. В съчетание с инвестиции в нов за града тип услуги като електронна билетна система, система за видеонаблюдение и система за информация на пътниците в реално време, те създават нов стандарт транспортна услуга, която транспортната теория нарича „автобусна услуга от високо качество“ (BHLS – Bus High Level of Service).

Руска Бояджиева – заместник-кмет „Европейски политики, околна среда“, Община Бургас

Воден от амбицията да обнови и наградни съществуващата транспортна инфраструктура, проектът създава градски пространства, които генерират обществен интерес и активност – автогара „Юг“, терминал „Меден рудник“, Централна автобусна спирка, пешеходни надлези при кръгови кръстовища „Трапезица“ и хотел „Мираж“. Транспортните функции намират едно добро съчетание с атрактивна архитектура и допринасят за общата визия на градската среда. Със своя дизайн и разположение централната автобусна спирка и автогара „Юг“ се явяват естествено продължение и завършек на градските пешеходни пространства. Едновременно с това те развиват концепцията за интермодалност на градско ниво и са контактна зона с традиционни пространства от обществена значимост – морето и Зоната за обществен достъп, Бургаският свободен университет и един от най-старите църковни храмове в града „Св. Иван Рилски“. Терминалът в жк „Меден рудник“ съчетава функциите на крайна и начална спирка в най-големия жилищен

комплекс с парково пространство и облагородяване на жизнената среда. Пешеходният надлез на кръгово кръстовище „Трапезица“ много бързо придоби названието „Папионката“, а този при хотел „Мираж“ е любимо място за разходка и изгледна площадка с великолепна панорама. Разбира се, в комбинация с още по-значимия факт, че двата надлеза всъщност решават един от големите проблеми, свързани с безопасността на пресичане на пешеходците при най-натоварените кръстовища в града.

През последните години Бургас се стреми да утвърждава свой уникален бранд. Транспортът и градската мобилност са онези елементи, които често създават първото впечатление за един град и реализираната в рамките на проекта инфраструктура изненадва с постигнатото въздействие. Със своите архитектурни и функционални достоинства нейните елементи конкурират целенасочено разработваните и реализирани градски пространства във визитната картичка на града.

Проектът, който се превърна в програма

Проектът „Интегриран градски транспорт на Бургас“ е един от тези проекти, които не свършват, защото още в процеса на изпълнение определят нови хоризонти за работа. Той постави началото на дългосрочна програма за развитие на транспорта и управлението на трафика в града, постави темата за зелена и устойчива градска мобилност. С въвеждането на бързи автобусни линии, електрически превозни средства, модерен автобусен и внушителен велосипеден парк Бургас доказва, че транспортът може да бъде удобен, приятен и реално щадящ околната среда. Не е случайност фактът, че съвсем наскоро Община Бургас стана победител в категория **Устойчива мобилност за община с население над 40 000 жители** на конкурса **ЕКООБЩИНА**, организиран от посолството на Република Франция.

Опитваме се днес да измерим и формулираме бъдещите задачи в развитието на градския транспорт на Бургас. Трудно е да бъдат разделени от по-широката и модерна концепция за развитие на града. Обновяването на улици и трасета, и на елементи на вторичната инфраструктура вече изглежда като обичаен ангажимент в представите на граждани, строители, администрация. В търсене на нови решения, усилията са насочени към изграждане на системи за интелигентно управление на паркирането, строителство на буферни паркинзи, подобряване на достъпността в градските пространства, интегрирано планиране на градската територия, развитие на функционалните връзки между града и крайградските територии. Предизвикателства, които сме готови да посрещнем, защото постигнатото до момента ни дава увереност, че ще успеем.

Автогара „Юз“ – Мот Макдоналд България / Проектантска организация Бургас

Централна автобусна спирка Бургас – Мот Макдоналд България / Проектантска организация Бургас

Терминал „Изгрев“ Бургас – Мот Макдоналд България / Проектантска организация Бургас

ИНФРАСТРУКТУРА И АРХИТЕКТУРА

Пешеходните надлези при кръстовищата „Трапезица“ и „Мираж“ в град Бургас

Архитектурно студио „Мото“

Ключов компонент в реализацията на проекта „Интегриран градски транспорт на Бургас“ е изграждането на пешеходни надлези, които да подобрят достъпа до маршрута на бързата автобусна линия и да гарантират безопасно и безконфликтно придвижване на главните кръстовища.

Реализирането на два от надлезите – при кръстовищата „Трапезица“ и „Мираж“, показва, че този тип инфраструктурни съоръжения са с богат архитектурен потенциал, стига да попаднат в правилни ръце.

Проектът за пешеходните надлези е дело на архитектурно студио „Мото“ като част от екипа на ДЗЗД „Трапезица“. Възложител на проекта е Община Бургас в качеството ѝ на бенефициент по Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007 – 2013 г.

Двете съоръжения са разположени при входовете на града, над автомобилни артерии с интензивен трафик. Освен осигуряването на безопасно, спокойно и приятно придвижване на пешеходци и велосипедисти, в т.ч. и на хора в неравностойно положение, проектът трябва да осигури и безпрепят-

ствено преминаване под съоръженията на извънгарбитни товари. Принципите на проектиране са силно повлияни от контекста на средата, чиято основна характеристика е движението. Проектантите са търсили съвременна визия, ефирност и олекотеност на връхните елементи, отвореност за панорамни гледки към околностите на града. Възприемани от различни нива и ракурси, съоръженията впечатляват с динамичните си и изразителни форми.

НАДЛЕЗ „Трапезица“

Кръстовището „Трапезица“ (при ул. „Огрин“, бул. „Тодор Александров“ и бул. „Струга“) е едно от най-натоварените в град Бургас, тъй като поема както градския трафик, така и транзитно автомобилно движение към Южното Черноморие. Ключовото му разположение в близост до жилища, търговска и индустриална зона го прави сложен от комуникационна гледна точка възел. Част от проекта е преобразуването на кръстовището в кръгово, което налага изграждането на пешеходен преход – пасарелка, свързващ четирите му ъгъла.

Пасарелката представлява разтеглен Х-образен възел със затворени краища. Целта на това решение е скъсяване на връзките между четирите зони, както и създаването на пространствена форма, съобразена със средата и интензивната на движение в различните посоки. В четирите вертикални комуникационни клетки са разположени асансьори, подходящи за обслужване на хора в неравностойно положение, велосипедисти и майки с деца.

Една от основните идеи, заложи в геометрията и избора на материали, е създаването на преживяване за преминаващия чрез пространствените характеристики, чрез различните гледни точки и потенциалните възможности за развитие и „живот“ на мястото. Четирите основни лъча на пасарелката се срещат в центъра в уширено пространство. Тази зона е третирана като „площад“ – място, в което могат да се случват събития (изложби, монтиране на арт инсталации и др.) или човек да се задържи за малко, наслаждавайки се на невероятни гледки и перспективи. Идеята е да се създаде обществена зона, която много липсва на тази територия на интензивно движение. В подкрепа на тази концепция по протежение на отделните лъчи са предвидени „зелени стени“ с пълзяща растителност. Те обграждат вътрешните пробици на съоръжението и дават приятен контакт с растителността при преминаване. Едновременно с това озеленяването е естествено променящо се в сезоните фон на основната структура на пешеходния мост.

Пространствената геометрия на съоръжението е определена в голяма степен от конструктивното решение. Спецификата на мястото изисква

премостването на големи разстояния и внимателно стъпване в територията поради големия брой трасета на подземната инфраструктура. Изискването на възложителя за преминаване на извънгабаритни товари по трасето и осигуряване на възможност за демонтаж на части от конструкцията в случай на нужда, без това да нарушава стабилността на съоръжението, допълнително усложнява задачата. По тази причина конструктивното решение залага на устойчиви бетонови структури при стълбищата и ядрото и пространствени метални конструкции за отделните мостове, обединени в единно цяло със средствата на архитектурата.

Основен структуроопределящ елемент на архитектурното решение са полупрозрачните презгради от просечена ламарина, които обикалят от външна страна цялата пасарелка. Те обогатяват визуалното възприемане на съоръжението чрез усещането за многопластовост и промяната в движението при различните погледи. Презградите са с променлива височина – по протежение на дългите фасади, обърнати към града, следват форма на вълна, висока в периферията и „потъваща“ към центъра на съоръжението. Гледката от късите мостове в посока на транзитния трафик се характеризира с големия наклон на терена и пространствената дълбочина на погледа. Тук презградите от просечена ламарина са с височина на парапет. Цветовото решение е семпло с идеята да се впи-

ше добре в съществуващата среда и да не конкурира формата на съоръжението – сама по себе си доста характерна и изразителна. Основните тонове са ахроматични – тъмно и светлосиво, които биха устояли на запрашеността на кръстовището.

НАДЛЕЗИ № 3 и № 4 при хотел „Мираж“

Надлезите са разположени в по-периферната зона на града, над съществуващото кръгово кръстовище на бул. „Стефан Стамболов“ и бул. „Никола Петков“. Това е едно от ключовите места за Бургас. В него се концентрират градското движение, масовият обществен транспорт, основното транзитно натоварване за и от Южното Черноморие.

Формообразуването е повлияно от основни фактори, свързани с характера на средата и динамиката на движението:

- това е точката, в която контактуват три от големите жилищни комплекси на града – жк „Изгрев“, жк „Славейков“ и жк „Зорница“. Границата между тях е много осезаема – булевардите са с много интензивен автомобилен трафик и пешеходното пресичане е изключително рисково;
- „Портата“ на Бургас – въпреки търсенето на единна структура, по функционални съображения, пешеходният надлез над бул. „Стефан Стамболов“ предполага по-специално третиране – от тук в Бургас влиза огромната част от

посетителите му – тези, идващи от автомагистрала „Тракия“;

- непосредствена близост с хотел „Мираж“ – това е една от характерните сгради в града, чиито обли форми и огледални стъкла контрастират на заобикалящата я среда – предимно панелни жилищни сгради с ортогонална структура.

С обемно-пространственото си решение пешеходните надлези осъществяват връзка между тези иначе откъснати компоненти, като следват криволинейна траектория, повлияна от динамиката на средата.

Проектът успешно обединява пешеходни надлези № 3 и № 4 в единна структура, свързваща трите квартала и достъпна от терена на три места. Това дава възможност за преминаване над цялото кръстовище без прекъсване. Поради споменатата му роля на „порта“ на Бургас, надлез № 3 е третиран с особено внимание. Неговата траектория е изображение на силите, породени от автомобилния трафик – всеки поток от автомобилното движение визуално избухва и озъва обема на надлеза в своята посока. Така полученият динамичен обем отшумява в по-спокойната форма на надлез № 4. Това усещане за степенуване се подсилва и от различните им пространствени характеристики – надлез № 3 е покрит и остъклен, а № 4 – открит и по-лек.

Трите стълбищни клетки са подобни като геометрия и архитектурен подход, разположени по една при контакта на всеки от жилищните комплекси с кръстовището. Те въздействат като вертикални репери в пространството. Най-активни са плътните им шапки от просечена ламарина в горната част, които отзвучават постепенно надолу, докато преминават в „зелени прегради“ с пълзяща растителност при контакта с терена. Озеленяване е предвидено и от двете страни на открития надлез № 4 по протежение на движението.

Конструкцията на съоръжението включва стоманобетонови Y-образни подпори; стоманени ферми, разположени в зоната на парапетите; подова част, изградена със стоманени греди, LT- ламарина и армиран бетон. Постигната е елегантност на решението, позволяваща премостването на необходимите подпорни разстояния с минимален брой и размери на подпорите. Самите надлези са изготвени в заводски условия и сглобени на място.

Със спокойните си, пейзажни форми надлезите представява контрапункт на интензивния трафик под себе си. Освен безопасното пресичане на булевардите, минавачите получават любопитна смяна на гледната точка, една спокойна разходка над градската джунгла.

ИЗПЪЛНИТЕЛ: ДЗЗД „ТРАПЕЗИЦА“
СТРОИТЕЛ: „ТРЕЙС ГРУП ХОЛД“ АД
ГЛ. ПРОЕКТАНТ: инж. ДАНИЕЛА ПЕНЕВА
(у-л „ВИА ПЛАН“ ЕООД)
ПРОЕКТАНТ: арх. ГАБРИЕЛА ИЛИЕВА

СТРОИТЕЛНИ КОНСТРУКЦИИ:
инж. Сотир Чаушев, инж. Емил Цаков
ВиК: инж. Мария Белински, инж. Василка Видолова
ЕЛ: инж. Наташа Петрова, инж. Соня Дакова
ГЕОДЕЗИЯ: инж. Лъчезар Петров, инж. Григор Павлов
ПАРКОУСТРОЙСТВО И БЛАГОУСТРОЯВАНЕ:
ланд. арх. Ивайло Мизов
ПЪТНА ЧАСТ: инж. Даниела Пенева
ГЕОЛОГИЯ: инж. гео. Деньо Денев
ППБ: инж. Огнян Русев
ПБЗ: инж. Николай Карамболов, инж. Илиян Стайков

ЗОНА ЗА ОБЩЕСТВЕН ДОСТЪП БУРГАС – ОТ МЕЧТАТА ДО ПЪРВИТЕ РЕАЛИЗАЦИИ

арх. Владимир Милков, арх. Мариана Сърбова,
арх. Никола Ликоманов

*Единствено в Бургаското пристанище
живота ме изпълва с възхищение!*

Хр. Фотев

Пристанището, градът и мечтата

Гранична територия между сушата и водата, между различни култури, но едновременно с това място за среща на хора, традиции и новости, вход и изход към външния свят – пристанището е всичко това. Бургас дължи своето развитие най-вече на щастливото обстоятелство, че е пристанищен град. Този факт в най-силна степен е формирал културата, архитектурния облик и характера на жителите, отворени към света, различността и безкрайния морския хоризонт. Мечтата на бургаслии да погледнат морето от централния площад е на път да се сбъдне. Днес градът плахо открехва тази своеобразна Порта, заключена и строго охранявана. Едно от най-характерните места на Бургас започва да се преосмисля с надеждата да привлече в града хора, емоции, събития, бизнес инициативи, нов дух. Процесът на преосмисляне на освободените пристанищни територии в историческите части на градовете, характерен за много страни, е подкрепян от градските власти. Тези територии носят нов потенциал и мащаб за градовете, създават по-устойчива връзка между миналото и настоящето, повишават качеството на живот. Успешният опит на Барселона, Билбао, Генуа, Лондон, Хамбург, Солун и други градове е резултат от цялостни концепции за устойчиво и интегрирано развитие на градската структура и тяхното стриктно прилагане.

Бургаският залив е най-големият и най-дълбокият по българското черноморско крайбрежие. През 1899 г. тук е запален белият Бургаски фар – **първият български пристанищен фар**. Пристанище Бургас е открито на 18 май 1903 г., три години по-рано от Пристанище Варна, но неговата постоянна натовареност винаги е била непреодолима преграда пред естествения стремеж на града за контакт със залива. Идеята за освобождаване на пристанището за обществени дейности при-

съства във всички съвременни градоустройствени разработки. Тя е залегнала в ОГП от 1984 г. на арх. Константин Коцев и колектив с предложения Вторичен градски делови и културен център на територията на кварталите „Победа“ и „Акациите“, впоследствие развита в обемно градоустройствените решения на арх. Росица Златанова и арх. Владимир Милков. Днес тя е основен елемент от действащия ОУП на Бургас.

„Зона за обществен достъп Бургас“ и Прединвестиционното проучване „Супер Бургас“

Автори: арх. Петко Йовчев, арх. Мая Йовчева-Гетова, арх. Галин Василев, арх. Росица Йовчева, арх. Людмила Къосева

фиг. 1, 2

Необходимостта от реконструкция и развитие на Пристанище Бургас, изготвените прединвестиционни проучвания за различни негови райони и ползотворното сътрудничество с Пристанище Барселона намират своя синтезиран израз в одобрения през 1997 г. Генерален план за развитие на Пристанище Бургас към 2015 г. Съгласно плана територията от нулево до четиринадесето корабно място е предвидена за обществена зона. Първоначалните проучвания, публикувани в списание „Архитектура“, бр. 5, 2007 г., са дело на бургаските архитектурни бюра БСА, „Мото“ и „Дафов архитекти“. В резултат е създадена „Зона за обществен достъп – Бургас“ АД с цел проектиране, изграждане и експлоатация на Интермодален терминал и Зона за обществен достъп в град Бургас. Министерският съвет я обявява за обект с национално значение като важна част от Националната транспортна инфраструктура и Коридор № 8 на ЕС.

В началото на 2010 г. чрез открита процедура по ЗОП е избран Консорциум „ПроАр5“ за изпълнител на Прединвестиционно проучване „Зона за обществен достъп на интермодален пътнически терминал – Морска гара, Жп гара, Автогара Бургас“ (фиг. 1, 2). Ръководител на интердисциплинарния екип е арх. П. Йовчев. Обхватът на разработката включва територия от около 580 декара, основно терени от Пристанище Бургас, жп възел Бургас и централната градска част на града.

Прединвестиционното проучване създава предпоставки за превръщане на Бургас във важен стратегически морски град, „Източната порта“ на ЕС. Разработено с един по-далечен времеви хоризонт, то предлага устойчиво и екологосъобразно реструктуриране на територията, възстановява и гарантира пряката връзка на града с морето. Подкрепено е с конкретни транспортно-комуникационни и обществено-обслужващи дейности, резултат от анализ на икономическата ефективност и целесъобразност. Проучването предлага нов жп терминал, нов автобусен терминал, мор-

фиг. 3

ски терминал 1 – градски фериботни връзки и 177 бр. яхти; морски терминал 2 – каботажно плаване с 5 корабни места; морски терминал 3 – международна яхтена марина с 375 броя яхти; морски терминал 4 – международен круизен терминал с две корабни места, учебна ветроходна база за деца и юноши, брегови център за управление и информационно обслужване на корабоплаването. Богатата палитра се допълва от Атракционен и научноизследователски център за контрол и изследване на Черно море, офис и хотелски комплекс, търговска зона. По същество това е урбанистичната визия за един бъдещ вторичен градски център, в която са заложили принципите на транспортно-комуникационна и пешеходна обвързка на зоната за обществен достъп с града и Морската градина, директна пешеходна връзка на пешеходната зона по ул. „Александровска“ с реструктурираната територия, приобщаване на възлолома към пешеходните пространства в Зоната – принципи, които са задължителни за последващите разработки.

Прединвестиционното проучване е основата, върху която по-късно се разработва проект „Зона за обществен достъп – интермодален пътнически терминал“ и разработеният от арх. Никола Ликоманов Подробен план за застрояване и регулация, първа фаза на реализация (фиг. 3). Спазвайки заложените принципи, с плана се създават условия за реализация на интермодален терминал – изграждане на международна морска гара в близост с автогара „Юг“ и централната жп гара и подобряване на логистичната връзка с летище Бургас. С изграждането на интермодални връзки между железопътен, воден и автобусен транспорт се очаква да се засили ефектът от влагането на европейски и национален финансов ресурс. В плана се предвижда премахване на грозязи и амортизирани промишлени сгради, реконструкция и адаптиране към нови функции на стари знакови съоръжения и структури, изграждане на нови и модерни обществени сгради

Вече сме свидетели на първите реализации, което вдъхва надежда, че изготвените проекти и планове ще се превърнат в действащ инструмент за управление и постигане на поставените цели.

Първите реализации

Магазия 1, реконструирана с поглед към Бургаското пристанище

Автори: арх. Десислава Стоянова, арх. Мариана Сърбова, арх. Петя Таньмова

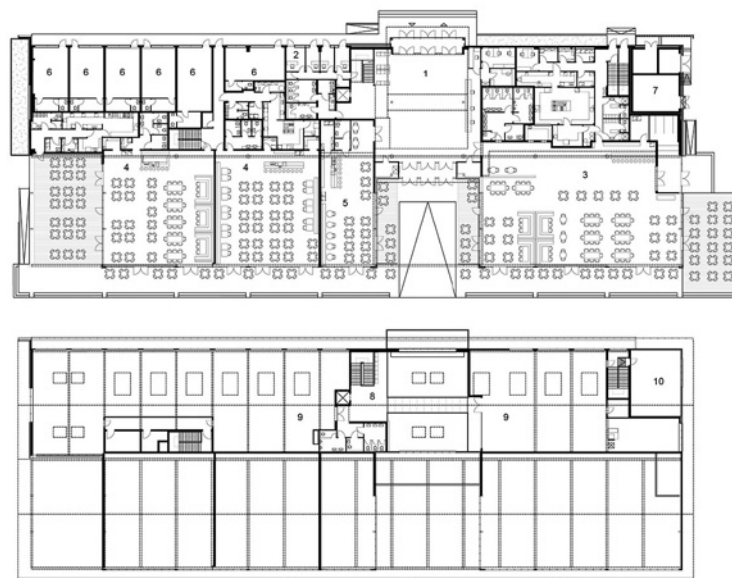
Бургас тепърва преосмисля пространствата си за култура, чийто успех зависи от тяхното съдържание и устойчивото управление. В този многопластов контекст се появява и новореконструираната Магазия 1. Проектът е възложен от ДП „Пристанищна инфраструктура“ чрез процедура за инженеринг.

Това е първият за Пристанище Бургас склад за насипни товари, датиращ от 1906 г., свидетел на цялата история на пристанището. Сградата е характерна с двукорабния си издължен и затворен обем. Тя крие във вътрешността си впечатляващи пространства, постигнати чрез елегантна и красива метална нитована конструкция, тип „Айфел“, дело на марсилски инженери, за съжаление, невидима отвън.

Завършената през 2016 г. реконструкция превръща сградата в обществен център, основа в развитието на тази нова за градския живот територия. Магазия 1 е свързващото звено между новопроектирания Конгресен научноизследователски център за контрол и изследване на Черно море, международния круизен терминал и старата индустриална територия с нейния характер и дух. Поставените при реконструкцията архитектурни и конструктивни цели и предизвикателства са постигнати. Оригиналната конструкция е изявена по възможно най-честния начин, невелика част от архитектурния образ. Сградата е многофункционална и предлага различни по големина и характер отворени пространства за изложби, за морска гара за каботажно плаване, заведение за хранене с гледка към пристанището, магазини (фиг. 4). Това е постигнато чрез добавяне на междинно ниво в северния кораб на сградата, докато южният е оставен в цялата си височина. На споменатото второ ниво се очаква догодина да функционира новооткрит филиал на Националната художествена академия.

Разнообразните функции и пространства не компрометират характера, целостта и формата на сградата. Намерен е верният архитектурен отговор: полупрозрачна обвивка от бяла перфорирана ламарина, подчертаваща сградната структура. Контрастът между ново и старо е изявен чрез цвят контраст между бяло и черно. Оригиналната конструкция е експонирана в тъмен цвят, на фона на светлите стени и таван. Плътните бетонови стени са заменени с обширни остъклявания към кея. По фасадите се появява обвивка от кортен, смислова връзка с ръждивия и солен пейзаж на пристанището. Подобни принципи и материали са използвани и в интериорните решения. Оригиналната метална конструкция е възстановена във възможно най-автентичен вид. Отсяването на задължителните за запазване елементи, добавянето на допълнително укрепване, без то да пречи на оригиналния ритъм на елегантните форми, технологичният процес по разглобяване, обработка и сглобяване отново на място са само част от предизвикателствата (фиг. 5-1, 5-2). След реконструкцията се е получило единно решение, което експонира най-интересните конструктивни елементи в различни по вид пространства с многопластови смислови връзки със средата, с историята на сградата, с културата на града и някои нейни символи.

фиг. 4

Сградата прелива към околните територии, като ги осмисля със съдържание и подчертава живописния им дух и потенциал. В тях са поставени основите на зона за разходка и почивка, тематична детска площадка, скулптурен парк, който следва първо да се обогатява. Магазия 1 и прилежащата територия, подходяща за организиране на разнообразни събития на открито, постепенно се превръщат в двигател на културния живот и допринасят за него по начин, вдъхновен от самото пристанище (фиг. 6, 7).

Международна морска гара

Автори: арх. Георги Савов, арх. Никола Ликоманов

Международната морска гара е част от интермодалния терминал. Реализирана е с финансова подкрепа на Европейския фонд за регионално развитие и държавния бюджет на Република България. В концепцията е заложена идеята за многофункционалност и обществена значимост. Сградата се ползва като експозиционна площ извън времето, в което функционира като морска гара. Проектирана е в три модула: терминал „Пристигащи“, заведение за обществено хранене, терминал „Заминаващи“, който ще се изгради при необходимост от разширяване на капацитета (фиг. 8). Терминал „Пристигащи“ е едностранствена зала с вход-изход от изток и втори от запад към корабното място. Към момента залата е разделена на „Пристигащи“ и „Заминаващи“ от временна прозрачна преграда. В средата на залата са разположени 8 поста за служители на гранична полиция, а по периферията – службени помещения. Стълби и асансьори в двата края водят към галерия и панорамна тераса. На второ ниво е предвидено монтиране на съоръжение тип „ръкав“. На същото ниво е развито заведението за обществено хранене с панорамна тераса от запад с изглед към морето, достъпна и от външна стълба. Конструкцията

на сградата е смесена: фундаментна плоча с рандбалки, стоманобетонова рамка и лека метална пространствено-прътова покривна конструкция. Фасадите са третирани в два материала: бели метални термопанели и тъмносиви тонирани стъкла. Западната фасада на сградата е изцяло остъклена и наклонена към залива. Отразявайки морската повърхност, тя се превръща в нейно продължение. В рамките на един ограничен бюджет е реализирана стилна сграда с лаконично и силно послание (фиг. 9).

Брегови център за управление и информационно обслужване на корабоплаването Бургас

Автор: арх. Николай Симеонов

Обектът е проектиран и изграден съгласно изискванията на ДП „Пристанищна инфраструктура“ с финансовата подкрепа на Европейския фонд за регионално развитие и държавния бюджет на Република България. Отличава се с оригинален архитектурен стил и функционалност. Ситуирането на сградата в южната част на кея е съобразено с възможността за видимост към пристанището и морето. Главният подход е от север. Партерът включва фоайе с технически и обслужващи помещения, център за документооборот. Вертикалната комуникация на сградата се състои от асансьор и стълба с естествено осветление, разположени в обща клетка. Осигурен е достъп до покрива, където са монтирани антени и радиолокационни съоръжения. На първия етаж се намират помещение за сървъри, измервателна радиолaborатория, офис за IT специалисти. На втория етаж се помещават оперативна зала „Брегова радиостанция“, тренажор, ръководство. Третият етаж е зает от оперативен център „Управление трафик“ (фиг. 10). Конструкцията на сградата е стоманобетонова гредова с шайби, колони и фундаментна плоча (фиг. 11). Плътните фасадни плоскости по фасади север, изток и юг са решени на принципа на послойния монтаж. Сградата е остъклена от запад и частично от север и юг (фиг. 12). Решени в ансамбъл и „наклонени“ по посока запад, сградата на бреговия център и международната морска гара с агресивното си формообразуване допълват динамичния силует на зоната за обществен достъп.

фиг. 7

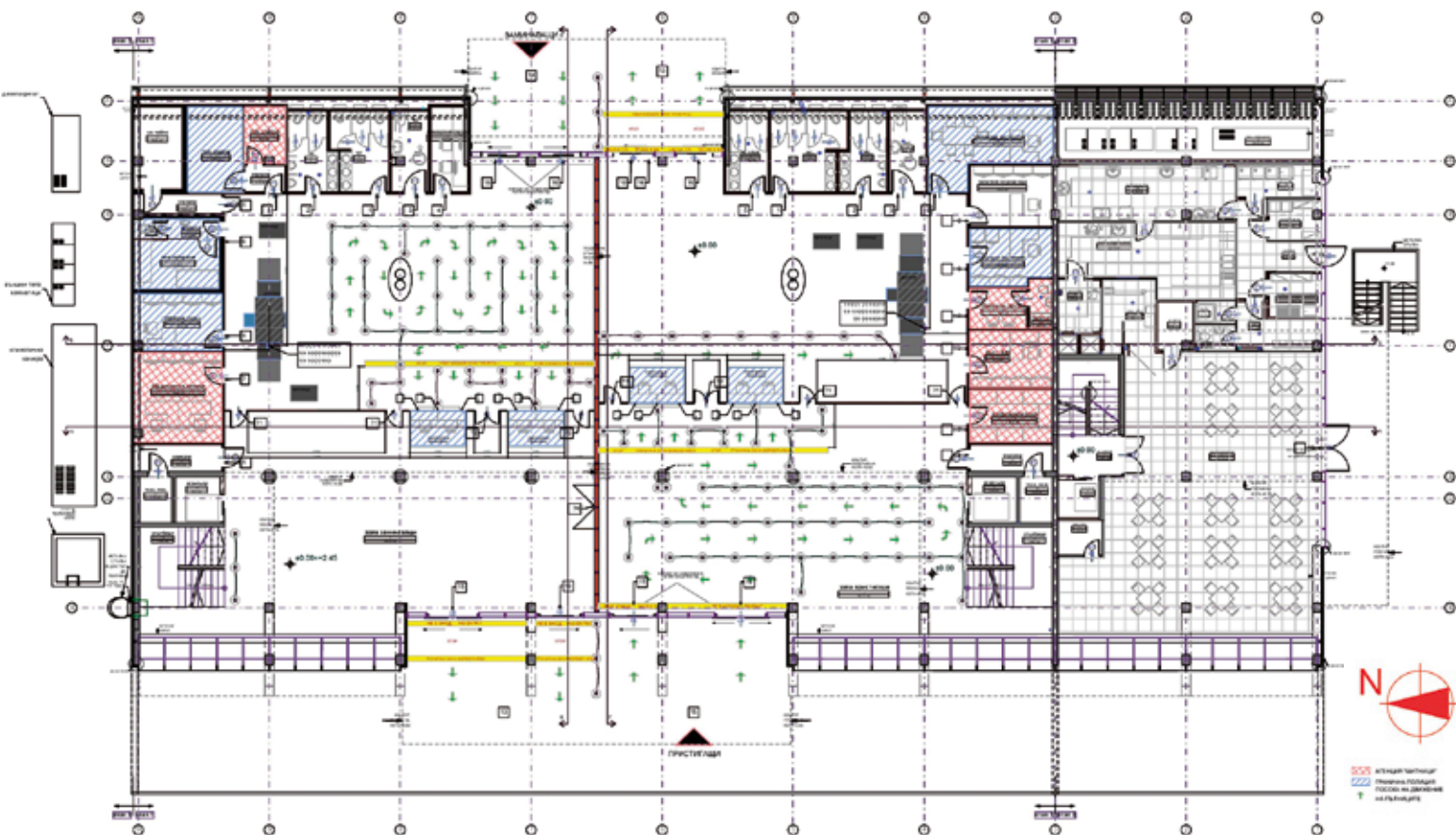
фиг. 5-1

фиг. 5-2

фиг. 6

фиг. 8

Конгресен и научноизследователски център за контрол и изследване на Черно море

Автор: арх. Ивайло Мишев

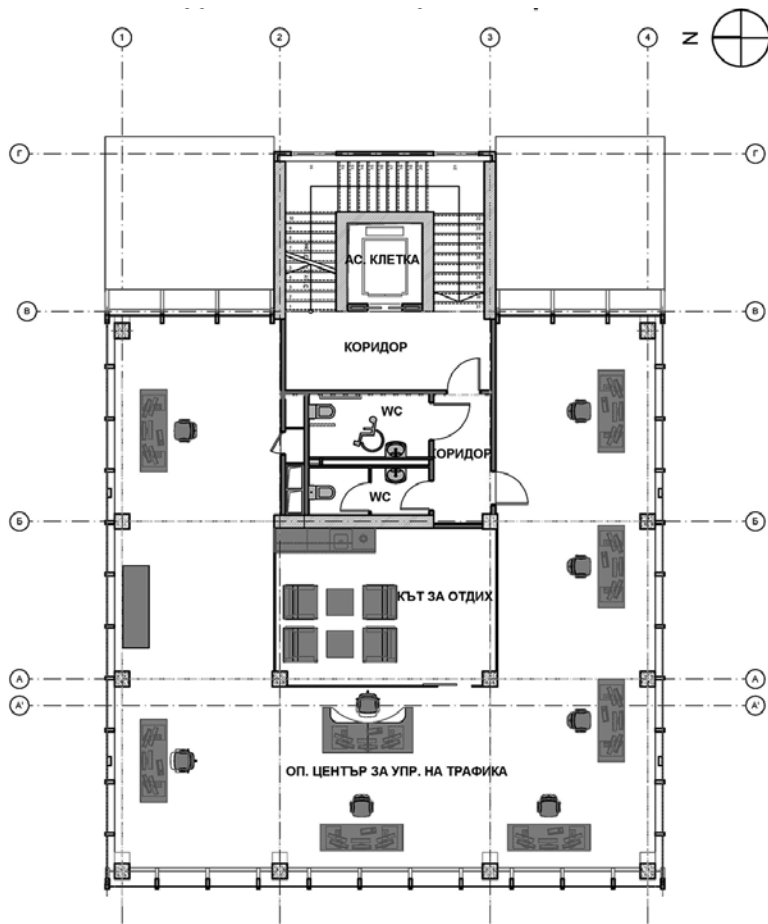
Сградата на конгресния и научноизследователски център за контрол и изследване на Черно море е в процес на проектиране. Тя ще бъде ситуирана в северната част на източния вълнолом, между 2-ро и 3-то корабно място. Новата сграда е разработена с категоричен и запомнящ се знаков силует, възприеман от пространството пред казиното в Морската градина, от моста, от Бургаския залив и от района на пристанището (фиг. 13).

Предвижда се на партерно ниво да се разположат файте и голяма многофункционална експозиционна зала и офиси. На второ ниво ще бъдат поместени две по-малки многофункционални зали и офис на сътрудници към БАН. Пасарела ще свързва предвидения кафе-бар с пешеходната алея на предстоящата за реконструкция кейова стена. Останалите два етажа са отредени за луксозни офиси. На озеленения покрив-градина е предвиден ресторант с разкриваща се от него панорама към залива, който се очаква да привлече множество посетители. Южно от сградата ще се оформи открита амфитеатрална зона за организиране на концерти, спектакли, пленери, обучения на открито. Допълнителен колорит ще внесе и предвидената с проекта плаваща сцена. Ще бъдат определени подходящи места за скулптури и експона-

ти, както и постоянни или подвижни пластички в прилежащите води на залива. Очаква се част от съществуващите в непосредствена близост пристанищни кранове да се преобоядисат и да получат художествено осветление. Предвидените артистични допълнения ще обвържат тематично центъра с реконструираната сграда на Магазия 1 и ще внесат нов културен пласт и смислово единство на зоната за обществен достъп.

фиг. 9

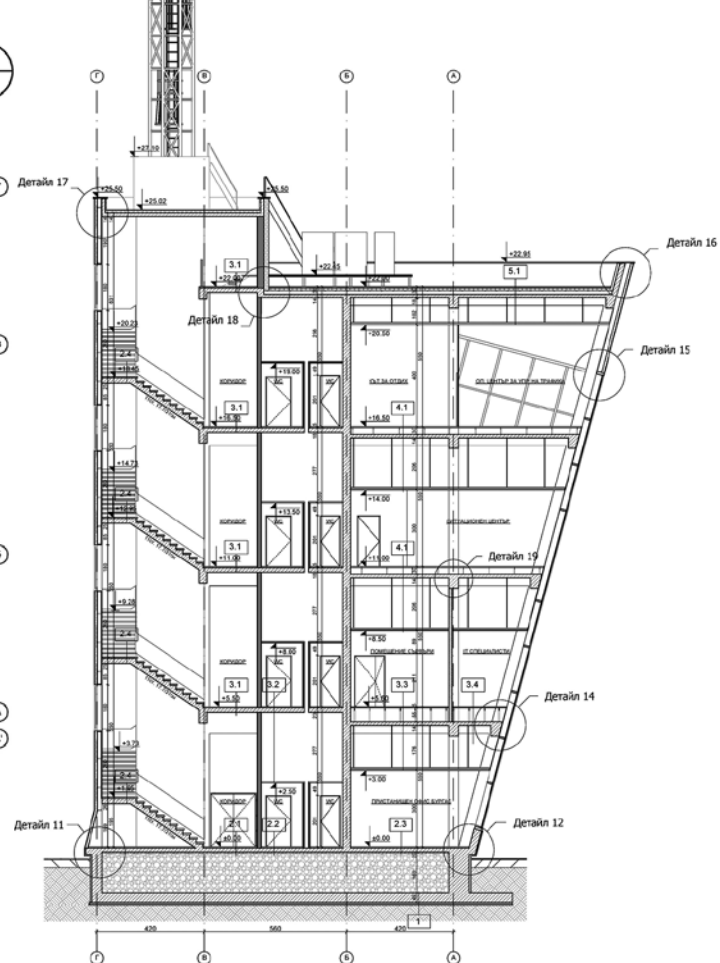

фиг. 10

Послеслов

Началните стъпки по пътя към мечтата са безспорен успех. Зоната се превръща в любимо и привлекателно място за бургазлии. Първите реализации са резултат от инженерингови поръчки, които, за съжаление, не винаги са най-успешният инструмент за проектиране и реализация на обществено значими обекти. Препоръчвам при следващите реализации **конкурсното начало** или **отворения архитектурен конкурс**. Той

фиг. 12

фиг. 11

дава възможност за участие на много по-голям брой архитекти и със сигурност предоставя разнообразни и интересни решения. Архитектурният конкурс е гаранция за успех, особено когато не крайният резултат, а заданието за проектиране или обществената заявка е предмет на предварително широко обсъждане.

Авторите изказват благодарност за съдействието и отзивчивостта на арх. Росица Йовчева, арх. Георги Савов, арх. Николай Симеонов.

фиг. 13

НОВОТО ЛИЦЕ НА ПЛОЩАД „ТРОЙКАТА“

арх. Росица Златанова

Нищо не сближава жителите на един град така, както големите градски събития. Годината е 2014-а, Никулден – патронният празник на Бургас. Обновеният и празнично украсен площад „Тройката“ за пръв път в историята на града събира многохилядно множество от ликуващи граждани. Завърналите се за празника от страната и чужбина не скъпят похвали и поздравления за обновения център на Бургас, града, който заслужа прозвището си Най-добър град за живеене в страната.

В този именно ден проектът за реконструкция, благоустрояване и озеленяване на пл. „Тройката“ бе признат за успешен не само от гилдията (награден със „Златен капитал“ на САБ), но и от гражданите на Бургас.

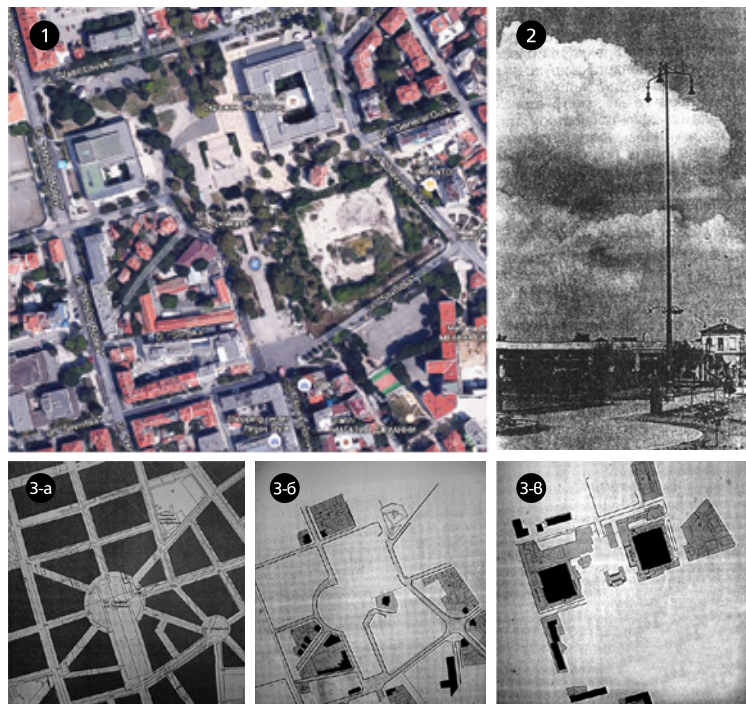
Гостоприемството на един град

Обикновено то се измерва с общата площ и гостоприемство на обществените пространства. Благодарение на предприетите от Община Бургас мащабни проекти за реконструкция и разширение на пешеходните зони в централното градско ядро само за няколко години – от 2011 г. до днешна дата, бяха обновени и приобщени към централната пешеходна зона на града общо над 50 000 кв. м, включващи първи етап от реконструкцията на пешеходната зона по ул. „Александровска“ с прилежащите ѝ пространства, реконструкция на пл. „Св. св. Кирил и Методий“, изпълняващ дълго време ролята на платен паркинг, и пълното обновяване на пл. „Тройката“. Предстои реконструкция на пешеходната зона по ул. „Богориди“ и изграждането на втория етап на пешеходната зона по ул. „Александровска“, с което градът окончателно ще заяви своята покана към гражданите и посетителите на Бургас за приятен и пълноценен престой в „градската дневна“.

В цялата система от пешеходни пространства пл. „Тройката“ изтъква като основен функционален, структурен и смислов акцент, място с възможност за приютяване на различни по мащаб градски събития и неформални социални контакти.

Историята на един раздвоен площад

Създаден като тържище в епохата до Освобождението, площадът носи името „Пазарни“ до 1930 г. В плана на гр. Бургас от 1912 г. площадът фигурира като кръгов с осем лъча, с доминираща средна ос и ясни диагонални връзки с пл. „Баба Ганка“, с паметника на руските освободители и зелените пространства на града. В тези години площадното пространство

фиг. 1. Пл. „Тройката“ непосредствено преди градоустройствената намеса

фиг. 2. Историческият електрически стълб „Тройката“, издигнат през 1934 г., дал името на площада

фиг. 3-а. Пл. „Пазарни“ – 1912 г.

фиг. 3-б. Съхранени структури и елементи от пл. „Царица Йоанна“ към момента на градоустройствената намеса

фиг. 3-в. Изградени структури и елементи от пл. „Георги Димитров“ към момента на градоустройствената намеса

е било замисляно като градска градина и през един дълъг период от време в него са преобладавали зелените площи, симетрично разположени от двете страни на централната му ос. От 1930 г. площадът вече носи името „Царица Йоанна“, но е повече известен като пл. „Тройката“, тъй като през 1934 г. в северния край по оста му е издигнат висок електрически стълб с три лампи, превърнал се в един от основните символи на града и нарицателно за площада (отколешен навик на бургазлии да изграждат топоними на подобен принцип). В епохата на социализма се извършват мащабни градоустройстве-

ни промени, водещи до трансформация на площада и създаване на нови символи. Пл. „Царица Йоанна“ е прекръстен на пл. „Георги Димитров“, а пространството му получава характерния отпечатък на епохата – монументален правоъгълен пасаж със символ Паметникът на советската армия, издигнат на мястото на стария електрически стълб „Тройката“. Изграждат се Партийният дом (преустроен днес в съдебна палата) и Културният дом на НХК, които заедно с паметника оформят нов, типичен за периода ансамбъл. Поради настъпилите промени след 10.11.1989 г. проектът за пл. „Георги Димитров“ остава частично реализиран и в пространството остават да съжителстват елементи на социалистическото планиране с елементи от стария площад „Царица Йоанна“, различни в съхранените участъци на уличната схема и архитектурната му рамка. Независимо от многократно провежданите конкурси и проектни предложения този пространствен дуализъм намира разрешение едва през 2014 г. с реализацията на проекта за реконструкция на площада от съвместен екип на „Атика Р5“ ООД и „Архитекти Урбана“ ООД.

Прегизвикателствата

Освен чисто композиционните противоречия, към момента на градоустройствената намеса територията в обхвата на проекта е акумулирала конфликти от различно естество, които създават спънки за нормалното ѝ функциониране. В основната си част тя се ползва като пешеходна зона, но при разрешено автомобилно преминаване и паркиране между ул. „Сливница“ и ул. „Княз Борис I“. Този участък заедно с южния и северния подход към площада са асфалтирани и рязко се отделят от основното пространство, настъпано с бетонов плочник. Северната част на площада тангира с ул. „Васил Левски“, използвана към момента на интервенцията за единствена транспортна връзка между източната и западната част на централното ядро на града в целия обхват на зоната между улиците „Иван Вазов“ и „Сан Стефано“. В резултат е отчетен нарастващ конфликт между автомобилното движение и пешеходния поток, особено пред перспективата за допълнително натоварване на бул. „Сан Стефано“ с въвеждането на бързия градски транспорт.

Траен проблем на площада през последните няколко десетилетия е незастроеният терен на ГУМ-а (градски универсален магазин), отделен с временна строителна ограда, която освен с неестетичния си вид, въздейства и върху симетрията на пространството, като навлиза в част от него. Междувременно е започнало строителство на нови сгради със смесени функции, които премацабират рамката на площада и въпреки архитектурните си достойнства не кореспондират с историческите дадености. Като основен символ на площада се налага Паметникът на советската армия, а споменът за стария символ „Тройката“ е почти изличен и донякъде се дешифрира в името на новопостроения търговски център ТРИА.

Зелените площи в обхвата на територията са сравнително добре поддържани, но в известно отношение възпрепятстват достъпа до определени зони и

фиг. 4. Пл. „Тройката“ – функционално- пространствена организация.

фиг. 5. Пл. „Тройката“ – общ изглед от северен подход

фиг. 6, 7, 8. Зона плоскоструен фантан „Тройна Вълна“

придават на площада повече вид на градски сквер. Междувременно 200-хилядният град многократно заявява нуждата си от подобаващо по мащаб пространство за масови изяви, отговарящо на съвременните изисквания за комфорт и достъпност на средата.

В търсене на единството

Проектът за обновяване на пл. „Тройката“ е инициран през 2009 г. като част от мащабния проект на Община Бургас за реконструкция на централната пешеходна зона на града, финансиран по схема BG161PO001 / 1.4-09 / 2012: „Зелена и достъпна градска среда“ по Оперативна програма „Регионално развитие 2007 – 2013 г.“

Първоначалният вариант, създаден под ръководството на арх. Петко Йовчев, представлява мащабна разработка с подземен паркинг на две нива с елементи на общественото обслужване към него. Впоследствие общината променя политиката си относно подземното паркиране в централното ядро на Бургас и проектът претърпява цялостна преработка. Основните изисквания на възложителя във връзка с преработката са свързани с „постигането на съвременна трактовка и превръщане на пространството в притегателен център за отдих, разходка и културни изяви, с възможност за провеждане на масови мероприятия и празнични събития“.

Успоредно с реконструкцията на площада общината възнамерява да реши и проблеми, свързани с облекчаване на автомобилния трафик в централното ядро чрез прокарване на напречна подземна улица, свързваща източната и западната част на компактният град. Обхватът на разработката се ограничава в рамките на публичното пространство, без да третира архитектурната рамка, което предполага по-скоро съобразяване с нея, отколкото възможност за реално въздействие.

В проучвателната фаза на проекта е извършен анализ на най-добрите практики в организацията на пешеходните пространства и най-вече на датския опит. Всъщност запознанството с философията и практиката на Ян Геел за част от колективна датира от 1995 г., когато на тази база се разработват казуси в Европейския институт по градско планиране и архитектура в Руан.

В случая на конкретния проект са анализирани различните аспекти на ползване на площадното пространство, обемът и посоката на пешеходните потоци, конфликтните места, композиционните и смислови връзки на различни нива и в различен обхват. Като част от инструментариума на планиране са проследени навичите на различните възрастови групи и видовете прояви от градски мащаб.

Основната идея на проекта се подчинява на няколко основни цели. На първо място, той трябва да отговори на заявените нужди на града от централно площадно пространство, което да поеме големите градски събития. Същевременно трябва да се осигурят и възможности за по-интимни срещи и алтернативни дейности в съответствие с установените тенден-

ции в развитието и ползването на площада. Не на последно място, се търси пространствено помирение на съществуващите противоречиви урбанистични модели едновременно с преосмисляне и постигане на достойно съжителство на символите от различни епохи.

Премащабирането на площада и разширяването на публичните пространства е постигнато посредством приобщаване на асфалтираните участъци към пешеходната зона чрез изравняване на нивата и обединяване на настилката. В допълнение са преосмислени зелените площи в контекста на една симетрична и обединяваща пространствата композиционна схема, при която се запазва почти изцяло едроразмерната растителност, като се придават допълнителни площи за развитие на градски дейности. За постигане на флексибилност всички елементи, включващи водни ефекти, са замислени под формата на сухи фонтани, които при изключване на водата въздействат или като пластики, или като пиацети.

Установените в анализа тенденции в развитието и ползването на площада залягат в неговата функционално-пространствена организация. Така по двата фланга на площада се формират проходните зони, а по оста на площадното пространство се редуват няколко обособени, но взаимно свързани зони и пространства, позволяващи разгръщане на събития от различен характер и мащаб. От юг, непосредствено при подхода на ул. „Александровска“, е формирана *Южната площадна зона*, предназначена за сезонна търговия, градски тържества и с място за градската коледна елха. В процеса на експлоатацията тя се превръща в предпочитано място за консумация на открито от близките ресторанти. На север от нея е организирана *зоната на плоскоструйния фонтан „Тройна Вълна“*, предназначена за отмора и рекреация. Основен акцент и формообразуващ елемент на този участък е предвиденият с проекта сух фонтан, разположен в оста на площада. Фонтанът възпроизвежда в стилизиран вид морска вълна. Съставен е от нарастващи по големина сегменти, изработени от тъмен и светъл гранит, разпределени в три групи за улесняване на напречната проходимост. Водните струи, изтичащи от плоските дюзи на сегментите, ги допълват оптически до полукръг и се изливат в наклонено бетоново корито, облицовано от пясъчножълт гранит. Прилежащата настилка и скосените подпорни зидове на зелените партери допълват ансамбъла, като създават опарт ефект в процеса на движение. Предвидено е ефектно нощно осветление като елемент на фонтана и разположените от двете му страни прозирни пейки. Следва *напречната проходна зона*, предназначена както за пресичане на площада, така и за буфер при масови прояви. След реализацията на проекта тук обикновено се изгражда голямата сцена при общоградски събития. Като завършек и основен акцент на „водната ос“ се явява *зоната с кръглия сух фонтан*. Оборудван с дюзи за водни струи и мъгла с включване на светлинни ефекти, той е любимо място на посетителите на площада в летните горещини. За осигуряване на комфорт за наблюдателите околвърст

фиг. 9, 10, 11. Зона сух фонтан с дюзи за водни струи и мъгла

фиг. 12. Пл. „Тройката“ – общ изглед от южен подход

на фонтана се изграждат платформи, обшити с тиково гърво, а зад тях е оформена зелена рамка от тревни партери с ценна гървесна растителност. В центъра на композицията е вписан кръг със специфично редуване на тъмни и светли гранитни плочи с опарт ефект, пряко кореспондиращ със зоната на „тройната вълна“. От двете страни на тази своеобразна арена симетрично са оформени зелени площи и алеи, описващи полукръгла форма – спомен за композиционната схема на стария площад „Царица Йоанна“. Зоната южно от Паметника на съветската армия запазва функцията си на ритуално пространство, което някак символчно се преобразява в детски автопарк през почивния сезон. Северно от паметника зоната между културния дом на НХК и сградата на БОС се оформя като „демократичен форум“. Нивата между двете срещуположни сгради са балансирани чрез създаване на подравнен площад и на пластично оформени зелени площи пред културния дом на НХК. Редуващите се наклони на зелените площи създават композиционен ритъм и различни възможности за ползването им – от директно сядане

не в тревните участъци до ползване на борджорите им като пейки. Запазвайки особеността на пространството чрез подчертаване на централния подход към паметника, се лансира и идеята за кръгова алейна схема като реминисценция от миналото. Тя дава възможност за разделяне на пешеходния поток още в началото на северния подход и разтоварване на централната алея при масови мероприятия.

За решаването на комуникационния проблем е изградена подземна улица, свързваща ул. „Княз Борис I“ с ул. „Ген. Гурко“. В зоната на площада улицата е покрита с ажурно остъклено покритие, чиято естетика се свързва естествено с модерността на новата архитектурна рамка.

Отчитайки съществуващите функционално-композиционни дадености и наличната едроразмерна растителност, е намерен баланс между проходните зони и зоните за алтернативни дейности и отпочиване. Централните подходи от юг и север, както и страничните проходни пространства са с усилена настилка, която дава възможност за епизодично влизане на превозни средства при организиране на мащабни градски събития.

Усещането за идентичност е изградено върху запазването на съществуващите, възраждането на историческите и интегрирането на нови символи. Проектът предлага съвременна интерпретация на изчезналия електрически стълб „Тройката“ в четирите високи осветителни стълба, очертаващи макрорамката на общественото пространство. Паметникът на съветската армия остава като символ на една епоха, без да се натрапва с излишна помпозност, а струйният фонтан „Тройната вълна“ с кръглия фонтан „Водната мъгла“, освен функционално, дообогатяват и смислово площада. Настилката на проходните участъци е изградена от бетонови плочи в характерен „музикален“ ритъм като продължение на реконструираната пешеходна зона по

фиг. 13. Първомартенски базар, аранжиран в южната площадна зона

ул. „Александровска“. Цветовете преливат от монохромност по периферията до пясъчножълто към вътрешността на площада. Монументалността на пространството е постигната чрез съзнателно търсена симетрия по исторически създадената надлъжна ос и е подчертана посредством гранитните елементи и настилки. Отделните функционални зони получават адекватен архитектурно-композиционен израз в контекста на единното пространство на площада и на пешеходната зона на града.

В проекта са застъпени основните принципи на устойчивата архитектура – избор на ефективна планова схема, създаване на специфичен микроклимат чрез баланс между озеленяване и водни ефекти, екологосъобразни и устойчиви материали, енергоспестяващи осветителни системи, автоматизирани системи за водоползване, централизираните системи за мониторинг и информиране на гражданите. Отделено е особено внимание на проблема за достъпност на средата за всички групи от населението, проявено във вертикалната планировка и цялостното обзавеждане на площада.

Устойчивост и грижи

След три години на експлоатация обновеният площад „Тройката“ видимо е преминал теста за успешна реализация. Всяка от неговите зони функционира според първоначалния си замисъл, като продължава да излъчва своята покана към гражданите на Бургас, а те, от своя страна, продължават да ги преоткриват и изпълват със съдържание. Противоречивите градоустройствени модели са примирени, символите на различните епохи са намерили своя смисъл и съжителстват с достойнство. Успешното приютяване на мащабни събития става индикатор за добре преценения капацитет на площада.

Въпреки това възниква въпросът – преминал ли е местът за устойчивост и доколко устойчивостта

се свързва с минимално полагане на грижи за поддръжка? Възможно ли е съществуването на качествена жизнена среда без ежедневни грижи? Излишно е да споменаваме, че и най-атрактивният фонтан би могъл да се превърне просто в локва, ако не се поддържа, а занемарената среда автоматично променя отношението на ползвателите.

Да си припомним известните фрази на Ян Геел: „Първо животът, после пространството и едва тогава сградите“... и „в крайна сметка всичко се свежда до уважението към хората“, с едно допълнение – уважението поражда уважение...

Библиография

Корудерлиева-Стоянова, Катя. *Магията Бургас*. РА „Апел“, 2010, с. 118.

Кехлибарева, Соня. *Бургаският площад „Тройката“ е проектиран като парижкия „Етоал“*. Бургаски репортер, 2016 – <http://burgas-reporter.com/articles/1460>

Геел, Ян. *Градове за хората*. Жанет 45, 2016, с. 211, 229.

Авторски колективи

„Амика Р5“ ООД

арх. Людмила Кьосева – ръководител проект,
Водещ проектант публично пространство
арх. Мария Йовчева
арх. Антонина Николова
арх. Росица Йовчева
арх. Владимир Иванов

„Архитекти Урбана“ ООД

арх. Росица Златанова – водещ проектант публично пространство
арх. Владимир Милков – водещ проектант подземна улица
арх. Галина Милкова
Озеленяване: ланд. арх. Пламен Матеев
Строителни конструкции: инж. Тодор Атанасов
Геодезия: инж. Таня Пашова
ВиК: инж. Нунка Пейчева, инж. Мария Белински,
инж. Ангел Тодоров
Електроинсталации: инж. Виолета Маврова
Ел. съобщителна: инж. Пейо Чавдаров
Транспорт и комуникации: инж. Тодор Ванчуров
ПОИС и ПБЗ: инж. Таня Цоцманска

фиг. 14. Подземна улица „Княз Борис I – Ген. Гурко“

фиг. 15. Модерен енергоспестяващ вариант на електрическия стълб „Тройката“

„ТРИНИТИ“ – ФУТУРИСТИЧНА ПРОВОКАЦИЯ В ЕДНО МНОГПЛАСТОВО ПРОСТРАНСТВО

Архитектурно студио „Шаренков Архитекти“

Разположена в централната градска част на Бургас, на ул. „Княз Борис I“, „Тринити“ е сграда със смесено предназначение, чиято динамична архитектура навлиза гръзко в заобикалящата я среда. Първата част на сградата е завършена през 2015 г., като през 2014 г. е сред номинациите за „Сграда на годината“ в категория „Жилищни сгради и комплекси“ заради елегантността и футуристичната си визия. Нейното продължение, завършено през 2017 г., носи същия характерен облик. Двете сгради са развити във височина на калкан в два съседни урегулирани имота и въздействат като едно тяло, което навлиза челно на пл. „Тройката“. Заради местоположението си, своеобразно образувалият се комплекс е наречен от създателите си „Тринити“.

Обемно-устройственото решение е съобразено с конфигурацията на двата съседни парцела и предвидените по подробния устройствен план отстояния и височини.

Първата сграда, развита върху 5192 кв. м разгъната застроена площ, се състои от два подземни етажа, предназначени за подземни паркинзи, осем надземни нива и терасовиден етаж. Влизането към подземния паркинг се осъществява откъм ул. „Димитър Бракалов“ чрез вътрешна рампа. На двете нива на паркинга са осигурени общо 37 паркоместа. Предвидена е евакуационна метална

стълба между двете нива на подземния паркинг, осигуряваща безопасната евакуация от второто подземно ниво. На приземния партерен етаж се помещават три магазина за промишлени стоки и бързо хранене със самостоятелни входи откъм улиците. Към всеки магазин е предвиден склад със самостоятелна тоалетна. Входът за горните жилищни етажи на сградата е предвиден откъм улица „Княз Борис I“. Вертикалната комуникация се състои от стълбище с естествено осветление и два високоскоростни асансьора. Общият брой на обектите в сградата е 48, включващ 4 магазина, 6 офиса, 2 амбулатории за първична стоматологична помощ, 26 апартамента и 10 ателиета.

Продължението на сградата в съседния парцел следва архитектурата и функцията на „Тринити“, като се състои от две секции, проектирани на калкан със самостоятелни входи. Всеки от двата входа разполага със собствено стълбище с естествено осветление и асансьор. Входовете на сградата са предвидени откъм вътрешна за парцела улица, свързваща пешеходно ул. „Княз Борис I“ и ул. „Димитър Бракалов“. Развита върху 5787 кв. м, сградата се състои от две подземни нива, осигуряващи 71 паркоместа, 8 надземни етажа и един терасовиден. Подходът към подземните нива се осъществява от ул. „Димитър Бракалов“ посредством вътрешна рампа. Общият брой на проек-

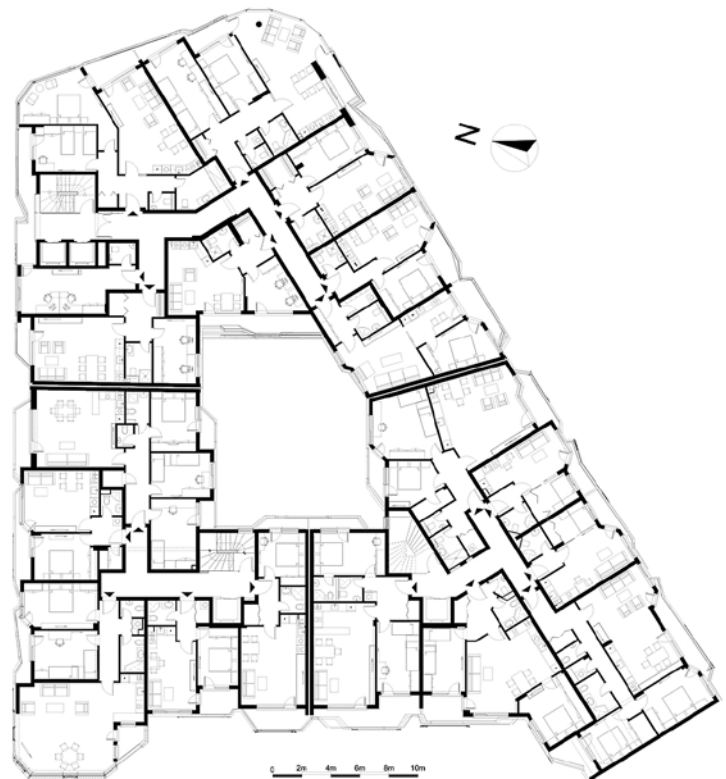
тираните обекти е 68, от които 8 магазина, 12 офиса, 32 апартамента и 16 ателиета.

Конструкцията на сградата е монолитна, стоманобетонна, предимно безредова. Гредите са частично използвани на по-големите полета и по фасадите.

Комплексът покрива всички изисквания за устойчиви „зелени“ сгради, като едновременно с това напълно удовлетворява високите съвременни очаквания за сигурност, комфорт и стил, осигурявайки на своите обитатели спокойствие и безупречни условия за работа или живеене. Освен стандартните инсталации, са изпълнени аварийно осветление на стълбищните етажи и коридори, видеодомофонна система, интернет, инсталация на кабелна телевизия, осветителни тела със светодиодни лампи, пожароизвестяване за гаражите с пожароизвестителна система и автоматична звукова сигнализация, система за сигурност за всички обекти в сградата, инсталация за отдалечено отчитане на импулсни водомери. Сградата е климатизирана с термопомпени мултисплит системи, а системата за вентилация на търговските обекти е с въградени канални климатизатори. Предвидена е вентилационната система за отвеждане на дим и топлина за двете нива на сутеренния паркинг. Едно от големите достойнства на комплекса е съчетаването на луксозна среда за обитаване с авангардни тенденции за енергийна ефективност. Локална фотоволтаична централа, монтирана на покрива, обслужва нуждите от електроенергия на общите части. Съоръжението значително снижава емисиите на вредни газове в атмосферата и в много отношения е пример за екологосъобразно и природосъобразно строителство.

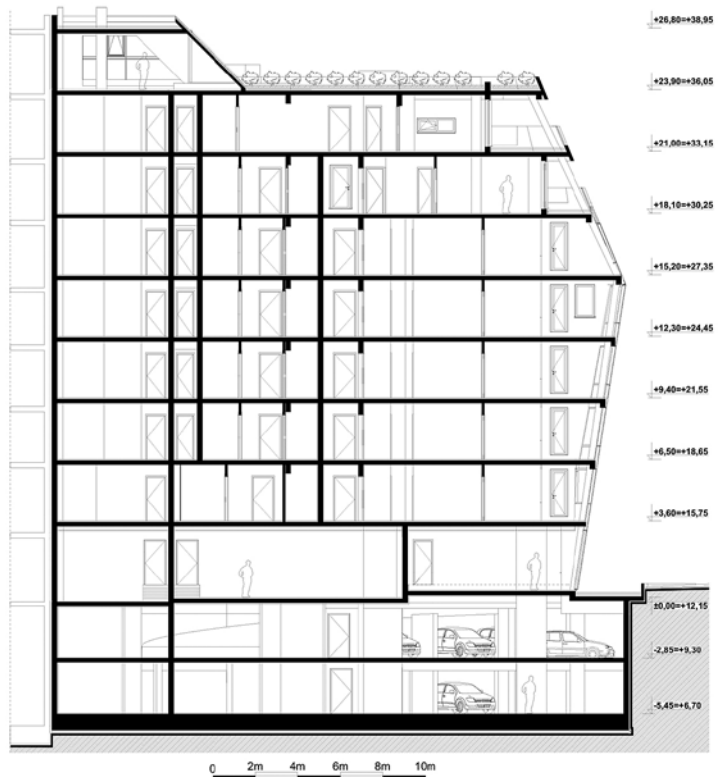
„Тринити“ се откроява с впечатляващ и динамичен образ, контрастиращ на създадената с времето многопластова среда. Множество начупени повърхности, съставени от хоризонтално и вертикално сегментирани фасадни елементи, създава усещането за динамика. „Решението за фасадата се базира на модерни елементи от дизайна на яхтата, като своеобразна асоциация с характерната връзка на града и морето“, обяснява авторът на сградата арх. Димитър Шаренков. Използвани са начупени кристаловидни елементи за обединените чрез окачена фасада приземен и първи етаж. Нагоре по етажите като пелерина се редуват плътни масивни парапети с ефирни стъклени, образувайки начупени плоскости през няколко нива. Съчетанието между масивни и стъклени парапети придава на балконите на сградата вид на луксозни палуби.

Подобно на закомтвена яхта, с елегантната си фасада и подчертана индивидуалност, „Тринити“ създава нов репер в архитектурната рамка на пл. „Тройката“, а може би и нов културен пласт...

Етаж

Разрез

Архитектурно студио „Шаренков Архитекти“
 Водещ проектант: арх. Димитър Шаренков
 Екип: арх. Йордан Стоянов
 арх. Адриана Щерева
 арх. Петър Статев

НОВИТЕ ГРАДСКИ ЛЕГЕНДИ

арх. Емил Бурулянов

В голяма степен архитектите са длъжници на градската среда и дизайн и като че ли разработките в тази област идват повече като съпътстващ елемент на вече съществуващи пространства и зони за отдих и рекреация. В тази връзка Бургас от известно време търси своите нови мини градски забележителности било под формата на скулптури и нови площадни оформления или под формата на градска мебел с добавена стойност. Както бе видно от Националната награда за архитектура „Архитектон“, присъдена на „Соларните дървета“ в Бургас, мащабът на проекта не винаги е определящ за неговото социално значение и физически качества. Именно в проекти като горепосочения се синтезират много от търсенията и очакванията на обществото за социално ориентирано проектиране и дизайн на градска мебел и компактни публични пространства.

В днешни дни, когато технологиите са изцяло интегрирани, както при проектирането, така и при изграждането и функционирането на обекти от различен мащаб и с различен статут, градските иновации неизбежно се превръщат в централна тема в ползрението и на възложителите, и на изпълнителите и ползвателите. Самата градска мебел вече не е еквивалент само на своята солова функция, както подсказва името ѝ, а по-скоро се оформя като миниатюрен развлекателен офис и социален център. Постоянното търсене на физи-

чески и емоционални елементи, които да обогатят една мебел, малко по малко превърна Бургас в града, който през няколко месеца представя на своите жители и гости нов продукт на градската среда, претендиращ за прозвището – уникален, иновативен, първи в страната и Европа.

Своеобразното начало в тази насока постави първата в страната бетонова **Соларна пейка – Business Egg**, изградена с помощта на Община Бургас. Тя се отличава със своята неконвенционална визия и формата на яйце, в което буквално да се инкубират идеи и да се използва като изнесен офис пред сградата на своя поръчител – Бизнес инкубатор Бургас. Със своите два тона нетно тегло, с възможността да зарежда до четири мобилни устройства директно от слънчевата енергия, както и с ефектното си нощно осветление и декоративни метални и дървени елементи тя бързо се превърна в задължителна спирка на хора от различни възрасти по пътя им от централната градска част към централния вход на Морската градина. Методите за производство, специалното кофриране и интегрираното оборудване предоставиха новата за времето си възможност да бъде изграден продукт на градския дизайн, който освен своята чисто ергонометрична функция да създава и едно отворено пространство за взаимодействие и социална дейност.

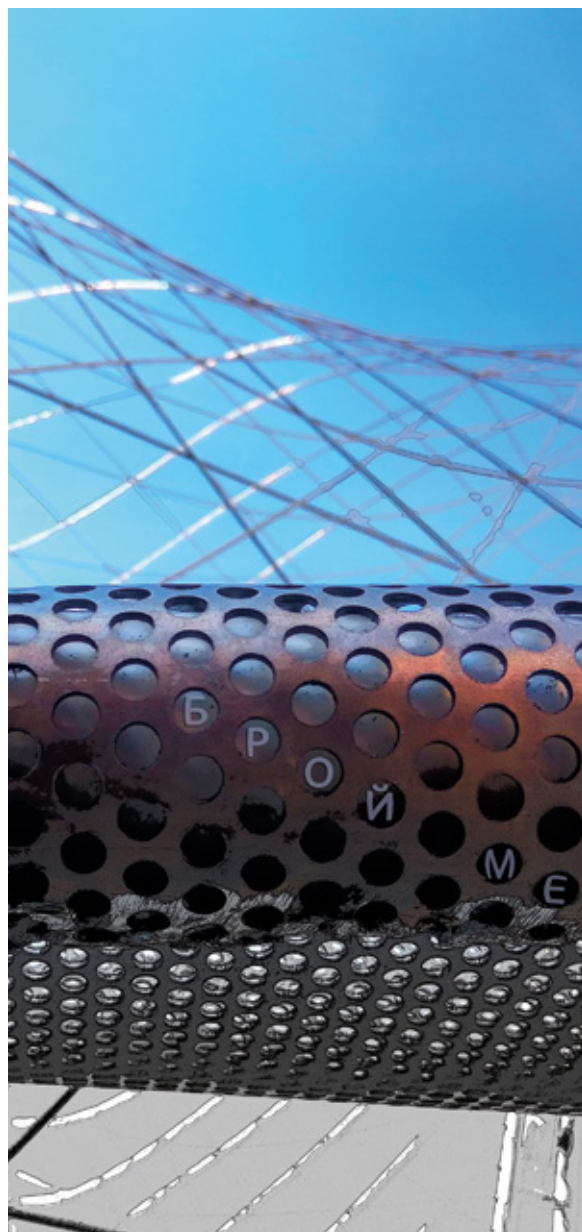
Соларна пейка

Следващият знаков обект на градския дизайн е **арката @netta**, проектирана и изградена по време на ежегодната Архитектурна работилница по параметричен дизайн и сложно моделиране АРХ+201.6, която за първи път се организира в Бургас след 5 години успешно проектиране и обучение на над 100 студенти от страната и света. Идеята на този мултифункционален кът е да комбинира няколко функции: отдих – със своите 2 минипейки, зареждане на мобилни устройства чрез соларни панели, декоративна функция – като конструкция за пълзяща растителност, предоставяне на ефектно нощно осветление. Най-важната добавена функция на арката е да брои велосипедния трафик по специално избрана велоалея в Морската градина, изпращайки информацията относно скоростта, посоката, броя и честотата на преминаващите под нея велосипедисти към системата за интегриран градски транспорт на Бургас. Самата арка е изградена изцяло от студенти и участници в Архитектурната работилница, което подчертава важноста на проекта както по отношение на необходимостта от включване на нови и несвойствени функции във всяко нововъведение, така и по отношение на възможността млади специалисти от различни сфери още в зората на своята кариера да се докоснат до дигиталните технологии за дизайн и директно производство. Прякото им участие в процеса на сглобяването и поставянето дава ценен опит и екзистенциални знания за сглобки, материални особености, и ги учи на сплотеност и колективен труд.

В процеса беше включен на по-краен етап и графити артист, който изрисува местата за сядане и даде финален щрих на среден по големина проект, в който обаче взеха участие 18 архитекти или студенти по архитектура, 1 дизайнер, двама софтуерни инженери, конструктор и ел. инженер. Самата форма и крайни размери бяха продукт на внимателно изследване на математически мо-

Соларна арка

дели за минимални повърхности, за да може чрез по-малко количество материал да се постигне ефект на опъване на стотиците метри метална нишка. Така създадената инсталация е лека и ефирна и в същото време с достатъчно много „плът“, за да изпълнява успешно своите допълнителни функции за сядане и зареждане на мобилни устройства, както и за приютяването на техниката за малките соларни панели. **@netta** е пример за успешна колаборация между изключително много, тясно специализирани участници, общинска администрация и частни подизпълнители, със задължителната „щипка“ положителна обществена нагласа.

Инсталацията, която се превърна в емблема както за иновациите в градския дизайн, така и за самия град, е тази на изнесените информационни офиси, позната като **„Соларните дървета“**. Проектването и изработката им включваше множество пилотни сценарии и непознати до този момент особености. Шестте месеца дизайн и също толкова изпълнение доведоха до появата на възможно най-неконвенционалния обект, който обаче успешно се вписа в заобикалящата го среда и за краткото време откакто функционира съумя успешно да се превърне в истинска градска забележителност. Соларните дървета и като обем, и като функции не са познати в този мащаб и с такава степен на интеграция на форма и функция. В тях успешно „съжителстват“ обвивка от стъклопласти, стоманен скелет, бетонови фундаменти, акумулаторен блок от най-ново поколение, съхраняващ соларната енергия, соларни панели, usb изходи за зареждане на мобилни устройства, както и най-интересният момент – универсални изходи за зареждане на инвалидни колички и уреди, използвани за придвижване от хората в не-

Соларните дървета

равностойно положение. Нови като замисъл са и местата за сядане, тапицирани с яхтена кожа, придаваща особен уют наред с градското пространство. Предложено е иновативно решение на цялата конструкция, която в основата си събира необходимото оборудване, а нагоре осигурява органично преливане на седалка към плот за работа, към „стебла“ и „корони“.

В основата на успеха на този проект стои успешното сътрудничество между артистичното звено и общинския административен апарат. Проектът бе финансиран от програмата „ФИЕСТА – Интелигентна енергия“ и напълно оправдава името си като реализиран специфичен социален център, захранван изцяло от възобновяем енергиен източник. Смяя да кажа, че възможността да се получи толкова флуиден и футуристичен обем се дължи освен на заложените по време на проектирането изисквания и параметри, така и на пълната свобода, която беше дадена на творческия екип да материализира идеите си, макар и на моменти твърде смели.

Предходните проекти дават изцяло ново значение на понятието „градски дизайн“ и успяват да обогатят публичното пространство с мебели с добавена стойност, които съчетават успешно високи технологии и удобство. Оттук насетне очакванията са големи, особено към инсталации, които имат за цел да обединят в себе си множество функции и същевременно да оставят едно специфично усещане за комфорт и уют. Сигурната рецепта за успеха на подобен вид проекти е добрата професионална комуникация както между членовете на екипа, така и с местната власт и крайните потребители – гаранция за изграждане на силуета на **новите градски легенди**.

СОЦИАЛНИ ИНОВАТОРИ

арх. Галина Милкова

В годините на преход към демократично общество, на обществена необходимост от реформи, постсоциалистическите аполитични деца възникнаха в себе си романтична вяра в идеала за развито гражданско общество. А той изисква да си възвърнем поединично делегираната политическа отговорност и съвестно да я прилагаме, за да можем изпреварващо да формираме нови реалности.

Новите архитектурни реалности се формират посредством нови идеи. В радикалния си манифест „Yes is More“ Бярке Ингелс нарича себе си **прагматичен утопист** в контекста на историческото разделение между архитекти утописти и стриктни функционалисти. В контекста на общочовешките ценности все повече се налага всеобхватната идея за **социалния иноватор**. Съотнесени към архитектурата, и двете понятия носят едно и също послание – професията ни би трябвало да бъде средство за разрешаване на социални, екологични и икономически проблеми не само в утопични манифести, а на практика. И въпреки че „социалният иноватор“ не е изолирано понятие на XXI век, едва сега започваме да говорим за тази качествено нова категория архитект, който преди всичко е хуманист.

Архитектурните критици все още спорят относно точната формулировка на това течение – *социално отговорна архитектура / архитектурен активизъм / дизайн на социалното въздействие*. Безспорен факт обаче е акумулиращата сила, с която социалният дизайн затвърждава присъствието си в архитектурната практика. Едно от най-ярките признания на това течение е удостоеността на токийския архитект Шигеру Бан с наградата „Прицкер“ заради двадесетгодишната си доброволческа хуманитарна дейност в горещи точки на природни катаклизми и конфликти. От 1995 г. насам неговата неправителствена организация Voluntary Architects' Network следва пътя на урагани, наводнения, земетресения, цунами и войни и създава иновативни подслони за останалите без дом. Отчели новата посока за развитие на архитектурата, някои водещи университети създават магистърски програми за устойчива и природосъобразна архитектура. Колежът „Парсънс“ в Ню Йорк въведе програмата „Design and Urban Ecologies“ с цел развиване и прилагане от студент-

тите на иновативни стратегии за градска промяна. От тази година в Кралския колеж в Лондон стартира магистърска програма „Environmental Architecture“, която изследва бъдещето на околната среда и екосистемите във взаимовръзка с човешкия фактор и строителната дейност.

Очевидно е, че необходимостта от социално отговорна архитектура е свързана преди всичко с разрешаване на глобалните проблеми на новото хилядолетие. Новите реалности обаче се формират по-бързо чрез разрешаване на локални проблеми. Това е така, защото социално отговорните практики се появяват много по-често като маломасштабни индивидуални усилия, които адресират локални нужди.

Заради вярата ни в индивидуалната политическа отговорност и убеждението ни, че изкуството трябва да бъде средство за разрешаване на социални проблеми, през 2013 г. с Негко Николов създадохме Think Forward – студио за иновативен дизайн и архитектура. Година по-късно открихме и курс „Ест-Етика“, изследващ изкуството като отражение на исторически промени. Вълнуват ни социо-етични проблеми, като до този момент основен дял в нашата практика заемат образователните проекти и интерактивни инсталации. Сред тях са „Творческа стая“, която стимулира латералното мислене у гимназисти посредством методики на малтийския философ Едуард де Боно; многофункционално училищно антистрес пространство „Fun Room“; пътуващата изложба „Симбиотично“, посветена на Атанасовското езеро и неговото биоразнообразие в симбиоза с човешкия фактор, разработена съвместно с арх. Мариана Сърбова и Диана Павлова; изследването „Salght“ – презентиращо качествата на солта като материал за локално-идентичен продуктово дизайн.

В този брой на сп. „Архитектура“ решихме да представим последните социални проекти на Think Forward – „5 СТАИ“, „Out-of-school“ и Ест-Етичния „Love Pavilion“ – авторска инсталация, вдъхновена от творчеството на Ерих Фром. Именно в работата ни с училищните администрации и най-вече в самоиницираните ни проекти получавате пълна свобода на действие – от зародиша на една идея до нейната реализация. Единственото ограничение, разбира се, е предвиденият бюджет.

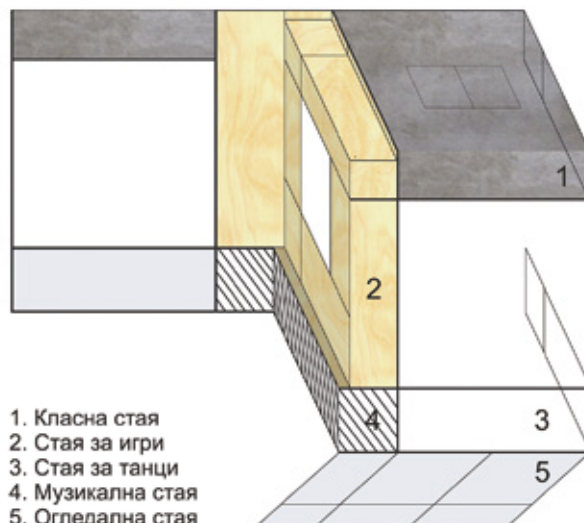
5 СТАИ

През 2015 г. екипът ни беше поканен от директора на основното училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Свети Влас да създаде поетапно интериорно, а след това и дворно пространство без предварително задание. Заедно с ръководството на училището идентифицирахме проблема за детската свръхактивност, която често прераства в насилие. Съзряхме отговора на този проблем в мисълта на Яков Хехт – основател на първото Демократично училище в Израел – „Ако човек няма достъп до областите, в които може да твори, той ще се обърне към областите, в които да разрушава“. Затова проектирахме „5 СТАИ“ като пространство, в което енергията се канализира по творчески начин, развиват се въображението, артистичните заложби и умствени възможности на учениците.

Директорът на училището предостави за целта единственото неизползваемо помещение с крайно недостатъчна площ от 29 квадратна метра. Този проблем се трансформира в концепция за съвместяване на 5 стаи в едно помещение – класна стая, стая за игри, стая за танци, музикална стая и огледална. Всеки кът е обособен чрез специално разработени графики и типографии. В „класната стая“ е вградена скрита дъска за писане. Когато не се използва по предназначение, облеченото в мека настилка помещение се превръща в релакс зона. „Стаята за игри“ е загатната чрез игрални символи, зад които са разположени настолни игри. Последните са подбрани, за да развиват социалните умения на децата. „Стаята за танци“ се характеризира с огледална стена, а непосредствено до нея е разположена „музикалната стая“. В нея децата имат достъп до таблет, свързан с тонколони, през който могат да „качват“ музика.

„5 СТАИ“ е магично и алогично пространство, което придобива смисъл благодарение на петия елемент от проекта – „огледалната стая“. Само в нея часовникът над скритата дъска показва правилния час, а текстовите послания, съпровождащи отделните стаи, стават четими. Границата между вълшебната реалност и отразената логична недействителност е потвърдението, че проектите в образователната система могат да бъдат различни и успешни.

Година по-късно успеваемостта на проекта се потвърждава от учениците, които използват зоните в стаята по предназначение, деца от различни възрастови групи се социализират в междучасията чрез музика, танци и игра.

1. Класна стая
2. Стая за игри
3. Стая за танци
4. Музикална стая
5. Огледална стая

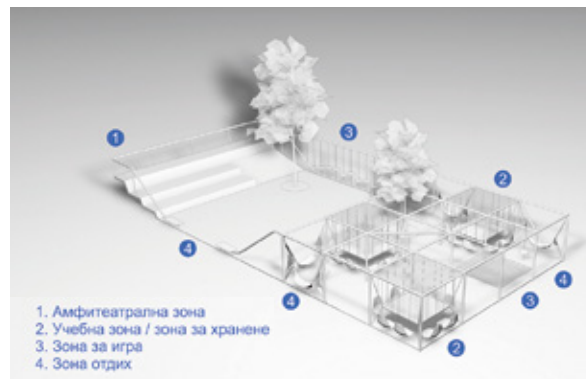

OUT-OF-SCHOOL

През 2016 г. стартира и вторият проект в ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ в Свети Влас. „OUT-OF-SCHOOL“ е училище на открито, създадено върху 200 кв. м неизползваемо дворно пространство. Проектът интерпретира слабо познатата тема в България за класна стая на открито и я обогатява чрез изнасяне под небето на основни училищни функции – учебна зона и зона за хранене, оборудвани с три маси от екстериорен компакт за общо 18 деца, амфитеатрална зона за концерти и културни мероприятия, зона за отдих с хамаци, зона за игра.

Чрез този проект решихме да адресираме архитектурния проблем за непроменящата се училищна среда, която все още толерира индустриалния поточен подход за усвояване на знания. Ето защо създадохме нов, гъвкав, умален модел на училище, което възпитава не покорство, а любопитство и креативност, провокира учители и ученици да прилагат експериментални методики на преподаване. Например учене чрез размиване на границата между академичното обучение и творческата игра, учене чрез мултисензорно преживяване, като се ангажират и петте сетива, или усвояването на знания посредством интердисциплинарна програма. Друг позитивен ефект на този тип проекти е създаването на връзка между училището и квартала, в който то се намира. Достъпът на учениците до квартала често прераства в училищни проекти с обществена полза, които възпитават социална ангажираност и

отговорност у децата. От друга страна, достъпът на жителите на квартала до класната стая и образователния процес насърчават местното доброволчество. Не на последно място ученето на открито подтиква към изследователска дейност и спомага за фундаменталното разбиране на природните процеси.

ПАВИЛИОН НА ЛЮБОВТА

*Лъчиста безтегловност,
някога баластен спомен –
подвластен на физичните закони,
трепти с честотата на Всемира.*

Галина Милкова, 2014 г.

Проектът е първа реализация от цикъл SYNC, чрез който авторска поезия се трансформира в синкретично изкуство. Създаден е за фестивала „Включи града“ и е финансиран от Община Бургас. Дизайнът на звуковата инсталация проектира софтуерния инженер Мартин Павлов.

В противовес на стереотипните асоциации, които това заглавие поражда, павилионът е интерактивен опит за възвръщане на фундаменталната любов на човек към самия себе си, а оттам и към света като цяло. Поводът за този експеримент е едно минималистично поетично прозрение на автора, което прераства в интерактивен дизайн. Чрез силата на синкретичното изкуство се провокират и регистрират човешки реакции.

Този процес се реализира чрез куб със страна 3м с огледална вътрешна повърхност, включен на „системи“ (тонколони, микрофон, нанокомпютър). Влезият в куба трябва да каже „обичам те“. Гласът му се записва, след което последователно се разпространява по тонколониите, разположени в отделни точки на куба. Всеки път, когато влезият се обърне към източника на звука, вижда себе си и чува магическите думи.

В рамките на фестивала деца търсиха звука от кутията, влюбени документираха спомени, мъже се усмихваха момчешки на самотно рече се във въздуха „обичам те“. Стотици уникални обяснения начертаха звукова карта на любовта. Единствено незаписано може би остана премълчано „обичам се“.

ЕМБЛЕМАТИЧЕН АНСАМБЪЛ ОТ ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ НА ВХОДА НА БУРГАС

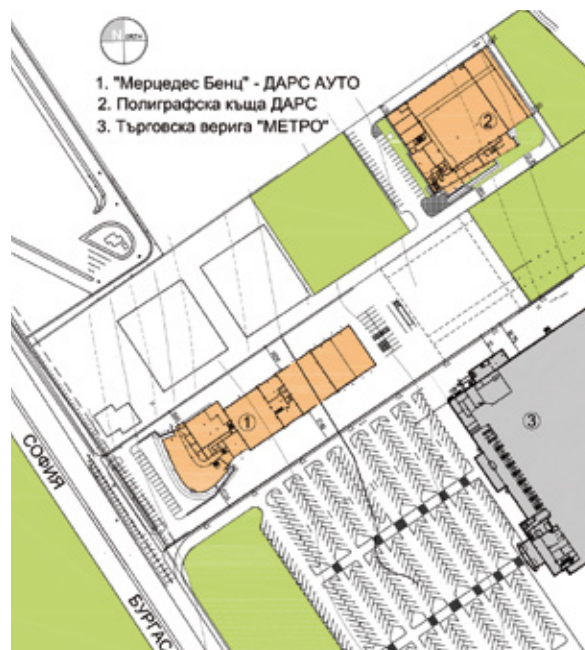
Архитектурно студио „Вертикали“

Преди десет години сп. „Архитектура“ представи Шоурум и сервизен център на „Мерцедес Бенц“ (Дарс Ауто) – една запомняща се сграда, разположена на северния вход на Бургас. Авторът арх. Цветан Симеонов, чийто проект бе удостоен с първа награда в категория „Промислени сгради“ на Първия национален конкурс ARCHIDEA 2004 г., и до днес продължава да отстоява философията и естетиката на съвременната архитектура.

Няколко години след реализацията на ДАРС АУТО Архитектурно студио „Вертикали“, оглавявано от арх. Симеонов, получава възможност да създаде ансамбъл от промишлени сгради с проекта за Полиграфска къща „ДАРС“, ситуирана в същия парцел. Мястото е от ключово значение за естетическото възприятие на Бургас като динамичен и модерен град. В непосредствена близост се намират магазини на търговските вериги „Метро“ и „Технополис“, бензиностанции на „ОМВ“ и „Лукойл“ (фиг. 1).

Изградените Шоурум и сервизен център на „Мерцедес Бенц“ (Дарс Ауто) с архитектурния си облик се превръща във визуален репер на територията. Сградата се отличава с качество на архитектурата и прецизност на изпълнението, в което няма нищо случайно. Проектирането е възложено в резултат на проведен конкурс, организиран от инвеститора на обекта Дарс Ауто – оторизиран гилър на „Мерцедес Бенц“ за Бургаска област. Заданието за обекта и окончателното проектно решение са контролирани от германските специалисти. Целият работен процес е подчинен на максималното съобразяване с изискванията на инвеститора: от една страна – спазването на определени технологични схеми, обемно-пространствени принципи и задължителни архитектурни елементи, от друга – постигането на определена корпоративна и ситуационно обусловена идентичност.

При проектирането на автосервиза (фиг. 2, 3) още не се знае, че след него ще има и друг обект. Целта е да се отчете възприемането на сградата в дълбочина – от пътната артерия и потока от автомобили, които отбиват към паркинга на „Метро“. Именно това предпоставя обтекаемата заоблена форма на шоурума (като бумеранг) и членението на дългото тяло на сервизните хале, което отговаря и на постоянно понижаващия се терен в дълбочина.

фиг. 1

Изграждането на втория обект в имота идва впоследствие, в резултат от разрастването на дейността на утвърдената вътрешния и външния пазар компания с качествения си печат на луксозни етикети и опаковки. Дружеството разполага със студио за дизайн, предпечатна подготовка, съвременно полиграфско оборудване и собствен транспорт, като предоставя затворен технологичен цикъл за производство и доставка на всеки печатен продукт. Целта на проекта е да се създаде съвременна производствена база с характерен образ.

Новозградената триетажна сграда на печатницата разполага с 4600 м² разгъната застроена площ. В застроения обем са включени административна част, пряко свързаното с нея крило за предпечатна подготовка, производствена зона с площ около 2700 м² и функционално обособена складова част. Последната е развита в отделен обем със светла височина 6 метра, разположена след корпуса за административна и производствена дейност и е лесно достъпна през обслужващите товаро-разтоварни рампи. Местоположението

фиг. 2

на складовите зони е към гръното на парцела, което дава възможност и за бъдещо разширение. Пред централната фасада е обособен паркинг за клиенти и служители.

Конструкцията на сградата е смесена – съчетание на монолитна стоманобетонна, за административната част и крилото за предпечатна подготовка, и сглобяема, от стоманобетонни елементи – за работното хале и складовете, където са спазени изискванията за постоянно изкуствено осветление, влажност и температура, наложени от спецификата на производствения процес.

Обликът на сградата се оформя от административния корпус, където е обособен главният вход – архитектурно отбелязан с изъвена колонада от видим бетон. Ориентацията на остъклените фасадни плоскости, както и техният наклон са търсени с цел предотвратяване на прегряване и постигане на характерен образ, изведен от спецификата на мястото, вида на производството и стремежа на фирмата за налагане на определен корпоративен имидж (фиг. 4, 5).

Проектът за Полиграфска къща ДАРС – Бургас е удостоен с Втора награда на Четвъртия национален конкурс ARCHIDEA – 2007 г., категория „Промислени обекти“.

Независимо от времевата разлика в проектирането и изграждането на двете сгради, те са замислени и въздействат като ансамбъл, а вградените при изпълнението висококачествени материали и технологични системи гарантират висока енергийна ефективност и естетика (фиг. 6).

фиг. 6

фиг. 3

фиг. 4

фиг. 5

Снимки: Архив Архитектурно студио „Вертикали“

САНИРАНЕТО НА МНОГОФАМИЛНИ ЖИЛИЩНИ СГРАДИ В БУРГАС – ПРИЧИНА ЗА ГОРДОСТ, ПОВОД ЗА ВЪПРОСИ

арх. Петя Танъмова

През последните години наблюдаваме активно обновяване на градска среда в българските градове. Тази тенденция е естествен израз на социалното ни развитие като част от Европейската общност и на държавната политика, насочена към постигане на устойчиво развитие.

Българите обичаме да видим нещо с очите си, за да повярваме в него. Или в най-лошия случай „да чуем от приятел“ какво се е променило в дома му след т.нар. „санирание“. Програмата за енергийна ефективност дава възможност на гражданите, участващи в нея, да оценят положителните ефекти от нейното прилагане. А най-хубавото е, че всъщност личните подобрения в битата на обитателите (понижки сметки, обновени общи пространства, създаване на цялостно фасадно решение, възстановяване на покриви и отводняване на сградата) не са единствените позитиви от реализацията на програмата.

Темата за повишаване на енергийната ефективност в многофамилните жилищни сгради е актуална с това, че изпълнява европейските цели за намаляване на потреблението на енергия в ЕС с 20 % до 2020 г. От друга страна, предприетите мерки все по-често се разглеждат не само като средство за постигане на устойчиви енергийни доставки и намаляване на емисиите от парникови газове, но също и за осигуряване на по-добри условия за живот на гражданите, топлинен комфорт, по-високо качество на жизнената среда, в съответствие с критериите за устойчиво развитие.

Основните цели на архитектурното проектиране при изпълнението на мерките за енергийна ефективност включват постигане на екологосъобразност на жилищните сгради, подобряване на експлоатационните им характеристики за удължаване на техния жизнен цикъл и не на последно място – естетизиране на градската среда. Проектантът носи отговорност за непосредствената реализация на предписаните мерки за подобряване на цялостната визия на многофамилната сграда, както и на жилищния комплекс, от която тя е част.

Бургас безспорно е първенец в саниранието на жилищни сгради. По официална статистика на МРРБ към 18.10.2017 г. общината е успяла да сключи най-много договори за санирание по Националната програма за енергийна ефективност. Договорено е об-

новяването на 205 жилищни сгради, от които в 130 е започнала работа, а 75 са напълно завършени.

Освен по този количествен показател Бургас се отличава и с индивидуализиране на жилищните комплекси, постигнато посредством тематична цвetoва комбинация и знакова номерация, отразяваща местоположението и характера на всеки комплекс. Така например жк „Лазур“, който граничи с Морската градина е решен в синята гама, а символът, допълващ номера на сградите в комплекса, е платноход; цветовете на жк „Славейков“ са нюанси на лилавото, а символът му е пеликан; оранжевото е отличителният цвят на жк „Изгрев“, символът – мигена черупка, жк „Зорница“ се оцветява в зелената гама, а фасадите се украсяват със стилизиран делфин и т.н. Проектантът има свободата да обогатява избраната гама за конкретното място с фасадни елементи в контрастни цветове, които позволяват разнообразна фасадна композиция и оригинален облик на всяка сграда.

Панелните сгради носят естетиката на своето време, в което на първо място се отчитат практичност и функция. За щастие, поколението архитекти, което ги е създавало, е търсело хармония и естетика в обемната композиция и във фасадното оформление, а това облекчава работата на проектанта, ангажиран със саниранието. Най-добрите примери запазват простата и изчистена геометрия на панелната фасада и предлагат обобщаване на обемите, създаване на уегрени плоскости, подходящ ритъм. Не са изключение и успешните примери, при които фасадата се третира като монументална картина в тематиката на комплекса. Интересен факт е, че в процеса на изпълнение на мерките се развива и естетическото чувство на обитателите, които искрено оценяват добрия краен резултат.

Разбира се, съществува и финансова рамка, в която да се простира проектното решение, но практиката показва, че дори в условията на минимален бюджет е възможно да се постигне естетизация на средата, без да се прави компромис с реализацията на мерките за енергийна ефективност.

Основните проблеми на архитектурното проектиране при този тип обекти са свързани с обединяващата функция на архитекта, който се оказва в ситуация с трима възложители – обитателите

фиг. 1

фиг. 2
фиг. 3, 4

на сградата (не по малко от 40 домакинства, като за някои блокове бройката надхвърля 100); общинската администрация; строителната фирма. Трудностите идват от различията в разбирането за комфорт на отделните обитатели, както и от унаследените дадености от „подобренията“ по сградата, извършвани от тях през годините. В резултат на неконтролирани индивидуални намеси върху сградите са „наплатени“ разнообразни елементи като топлоизолация; остъкляване, дозиджане, презграждане, решетки при лоджиите; външни тела на климатици; сателитни антени; оградяване на пространствата над входните козирки и др.

Хетерогенният състав на собствениците по социален статус, платежоспособност и по възраст предполага вероятност за разногласие по отношение на обхвата на санирането, както и по отношение на техническите решения. Обитателите не винаги са солидарни с нужните технически решения, а някои дори не желаят достъп на работниците по време на строителния процес. Това често налага известни компромиси с първоначалната визия, в повечето случаи пренебрежими на фона на цялостното подобрене, което обновяването внася в градската среда. Една от задачите на поректанта е да убеди живущите колко е важно да се мисли глобално, а не „на парче“, както и да внесе разяснения относно временните неудобства при санирането, краткосрочните и дългосрочни ползи като резултат от него.

От другата страна на процеса е строителната компания, която борава с цифри и там борбата е да се реализира максимална част от проектните решения, които не са задължителни според Програмата – като например решетките за скриване на външни климатични тела и вертикалната планировка около блоковете. В повечето случаи строителите демонстрират положителното си отношение към средата и приемат „на добра воля“ да вмъкнат повечето дейности, заложени в проекта. За съжаление, държавната политика налага намаляване на строителната стойност при изпълнение на мерките и в последните проекти отпаднаха важни елементи, допринасящи за естетичния вид на фасадите.

Независимо от очевидните ползи от санирането все още стоят отворени въпроси, свързани с тази специфична дейност. Един от тях касае жилищните сгради, изградени по индивидуален проект и опазването на авторските права при саниране. Свидетели сме на случаи, когато добре поддържаните фасади със здрава каменна облицовка остават под стиропор и обикновена мазилка, а авторът няма думата. Или масовият случай, когато ефективни новосанирани сгради съжителстват с неугледни междублокови пространства. На пръв поглед обвързването на тези пространства с темата за енергийна ефективност звучи нелогично, но именно те са в основата на добрата градска среда и нейното въздействие върху хората и тяхното мислене. А нали това е основната цел на Програмата за саниране. За постигане на пълен успех в

една безспорно добра инициатива е наложително ограничаване на презастрояването на жилищните комплекси за сметка точно на тези междублокови пространства, които успоредно със санирането трябва да получат качествено благоустрояване. В тази връзка не са за подценяване и технологиите за изграждане на спортни и детски площадки с устойчиви, дълготрайни и екологични съоръжения.

Ефектите от реализацията на мерките за енергийна ефективност в многофамилните жилищни сгради предстои да се онагледят в статистически данни, но най-важният сред тях е запазването на жилищния фонд в състояние, подходящо за обитаване, което е неоспоримо. Защото всяка сграда изисква поддръжка, а Програмата дава на собствениците изключителната възможност да я реализират с минимални средства.

Фигури

Фиг. 1. Бл. № 17, жк "П. Р. Славейков" – изпълнител "Билдникс" ЕООД, проектант: арх. Петя Таньмова

Фиг. 2 Бл. № 19, жк "П. Р. Славейков" – изпълнител "Термал инженеринг" ООД, проектанти: арх. Петя Таньмова, арх. Антон Андонов

Фиг. 3, 4 Бл. № 19, жк "П. Р. Славейков" – Фрагмент от фасадата; вход към секцията.

Фиг. 5 Бл. № 14, жк „Възраждане“ – Изпълнител: ДЗЗД "Енерджи Билд", проектанти: арх. Ценко Жиков, арх. Явор Стоев. Първа награда във фотоконкурс на в. "24 часа" и МРРБ

Фиг. 6. Бл. № 2, жк „Лазур“ – знакова номерация

Фиг. 7. Бл. № 2, жк „Лазур“, гр. Бургас

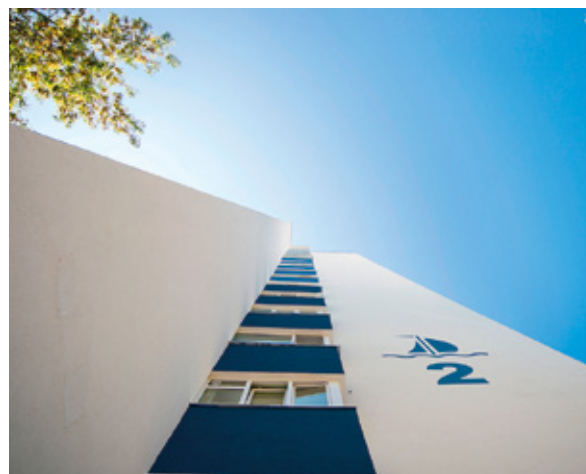
Изпълнител: „ТЕХНО СТРОЙ БЪЛГАРИЯ“ ООД, гр. София. Цветово и фасадно решение: арх. Емил Бурулянов

Фиг. 8. Бл. № 7, жк „Изгрев“, Изпълнител: Консорциум "НОВЕЛ – МАСТЕР" ДЗЗД – гр. Бургас. Проектант: арх. Даниела Бурулянова

фиг. 8

фиг. 5

фиг. 6

фиг. 7

ОБЩЕСТВЕН ЦЕНТЪР – АРТ ГАЛЕРИЯ, БУРГАС

Бюро за Урбанизъм, Дизайн и Архитектура – Кирилов и Шекеров

Мястото за изграждане на Обществен център – Арт галерия е знаково за Бургас, тъй като се намира в най-активната точка на градския център – пресичането на двете главни пешеходни зони – по ул. „Александровска“ и ул. „Богориди“. Това го прави особено подходящо за подобен тип сграда.

Проектът предлага плътно застрояване по имотните граници съобразно одобрения и влязъл в сила подробен устройствен план. Застроената площ на сградата е 300 кв. м, а разгънатата застроена площ – 1600 кв. м.

Главният вход е предвиден от ул. „Богориди“, което предполага повече пространство за възможно пиково събиране на групи от хора при провеждането на културни събития в центъра. От друга страна, това би довело до приобщаване на арт галерията към широката палитра от социални дейности, провеждани в общественото пространство северно от хотел „България“.

Проектът съчетава ясно обособени зони и пространства, свързани чрез вертикални комуникации: приемно-информационна зона; многофункционална зала на ниво пешеходна зона за провеждане на културни общоградски мероприятия, свързани с дейността на художествената галерия; експозиционна зона, разпределена равномерно в три нива над терена; иконна зала в сутерена; служебна административна (затворена) зона, разположена на последното четвърто ниво; служебна (затворена) зона – фондохранилища, предвидени в сутерена.

Партерният етаж е основен за сградата и е замислен като естествено продължение на външното градско пространство, което прелива през стъклена витрина, предвидена по цялата дължина към ул. „Богориди“. Върху нея е маркиран главният вход на галерията. Непосредствено до входа са касата и информационното обслужване, а след тях са разположени основните комуникации, водещи към експозиционните площи. Приемното входно пространство е ориентирано по дължината си към пешеходната улица. Предвидено е с достатъчна големина, за да приеме групи от посетители, без да се налага изчакване извън сградата. При масови културни събития е създадена възможност за безпроблемно приобщаване на фойето към пространството на двете зали. Едната от тези зали е

предвидена за постоянна експозиция, а другата – за временни и гостуващи изложби, музикални събития и творчески представления.

Първият и вторият етаж са проектирани изцяло за експозиционни площи с етажни хранилища. На първия етаж ще бъде изложено българското изкуство от Освобождението до днес, а на втория етаж ще бъде аранжирана постоянна експозиция на съвременното българско изкуство. На ниво първи етаж е обособен вътрешен двор, предназначен както за отпочиване, така и за излагане на скулптури на открито. В сутерена е разположена иконна зала, в която ще бъде осигурен необходимият микроклимат за излагане и съхраняване на богатата сбирка от икони на Бургаската художествена галерия.

Проектът предлага оптимално усвояване на експозиционната площ на всеки от етажите и гъвкавост при организацията на предвидените свободни пространства чрез използване на подвижни стени и презради.

Търсено е неутрално, монохромно решение на интериора в бели тонове, което предполага акцент върху произведенията на изкуството при тяхното експонирание.

На последния етаж са събрани всички административни помещения като работни стаи, кабинет на директора, архив музейна документация, реставрационно ателие и карантинно помещение. Останалата площ от етажа е предвидена за инсталационно техническо помещение.

Всички етажи на сградата отговарят на изискванията за достъпна среда. На партерно ниво се намира тоалетна за хора в неравностойно положение.

Изграждането на архитектурния образ на сградата на Бургаската художествена галерия е подчинено на няколко основни цели: сградата да бъде уникална за местоположението си; да отразява многообразието в живота, емоциите, социалните взаимоотношения на жителите на Бургас; да бъде атрактивен и притегателен център; нейната архитектура да носи духа на настоящето, а не да имитира архитектурни стилове от минали епохи.

Една от ключовите думи при изграждане на архитектурната композиция е „динамика“. Тя въплъщава в себе си идеята за развитие, многообразие,

промяна – неща все типични за града. Динамика се съдържа както в урбанистичните дадености, така и в уникалната природна среда – винаги различното море, зеления пояс на морската градина, сладководните езера с неповторимите залежи над тях, отраженията на които пламтят по бургаските улици водещи на запад.

Цялото това многообразие от цветове се открива в палитрата на бургаските художници. Динамиката на обемите, ориентирани в три различни посоки, се допълва от три „екрана“, ориентирани към морето и пристанището на юг, Морската градина на изток и неповторимия колорит на залежа на запад. Цветове от палитрата са сложени върху екраните, от една страна, за да изразят идеята за многообразието, а от друга – да създадат илюзията за три огромни картини, непосредствено свързани с функцията на сградата като място за излагане на художествени платна. Екраните са интерактивни, като на тях могат да се проектират картини от фонда на галерията и да се обявяват предстоящи събития и изложби.

Архитектурният образ провокира с динамиката си. Всеки етаж е отчетлив и различен от останалите. Част от фасадата е с вертикално озеленяване, подчертаващо фасадната пластика. Плътните обеми изразяват недвусмислено съдържанието и предназначението на сградата като художествена галерия. Сградата е със собствен стил и се отличава с контрастните си обеми и силно изградени еркери, които създават категоричен и запомнящ се индивидуален архитектурен образ, наподобяващ огромна скулптура.

ПРОЕКТАНТ: Бюро за Урбанизъм, Дизайн и Архитектура – Кирилов и Шекеров

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ:

*арх. Кирил Кирилов, арх. Митко Шекеров,
арх. Люба Шекерова, арх. Татяна Кирилова,
кан. арх. Тодор Шекеров*

РЕКОНСТРУКЦИЯ НА КУЛТУРНИЯ ДОМ НА НХК, БУРГАС

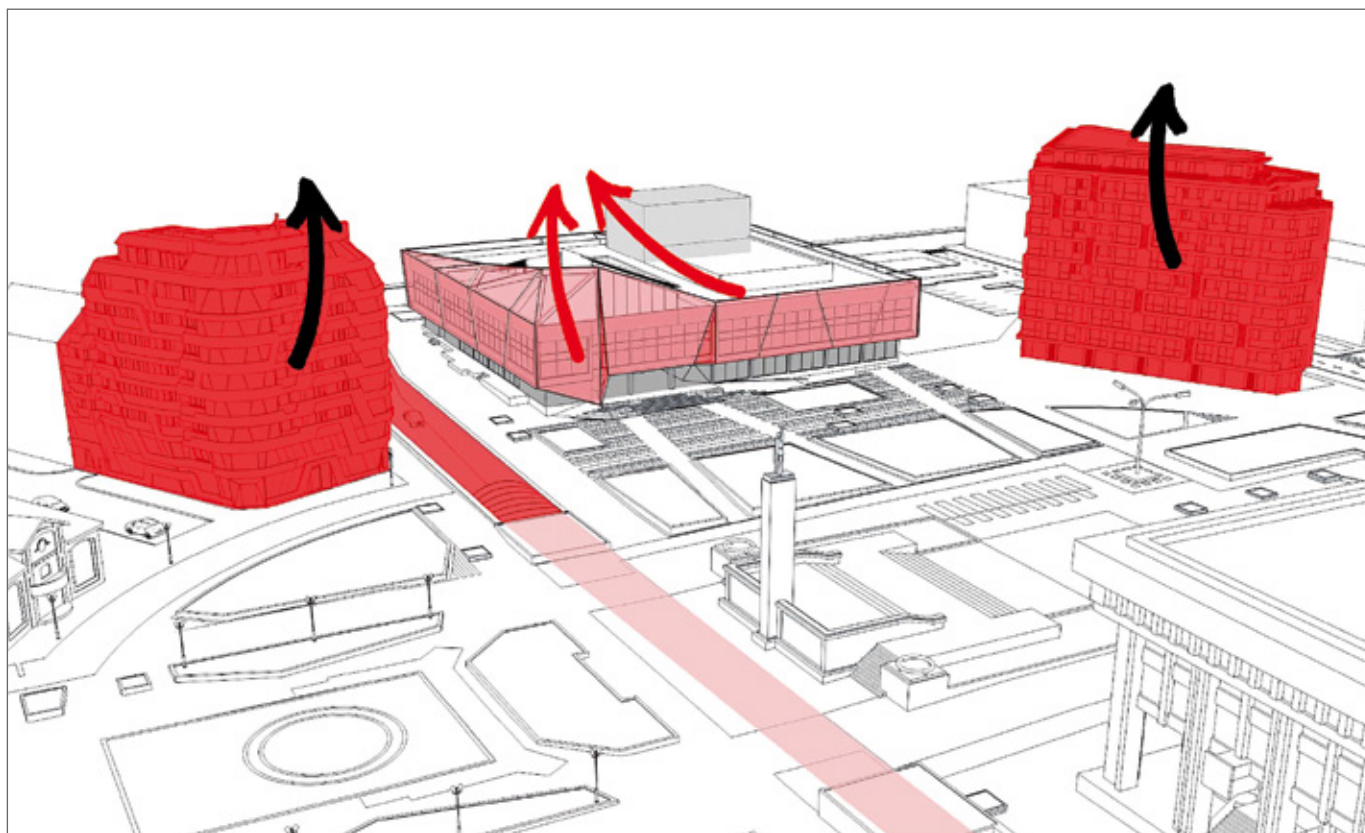
Архитектурно студио „Мото“

Сградата на Културния дом на НХК е построена през 1975 г. по архитектурен проект с автори арх. Янчо Чонков, арх. Тодор Кръстев и арх. Олга Няголова. Като типичен представител на модернизма от втората половина на 20. век – един културен пласт понастоящем без юридическа защита, тя възприема характерните за стила особености. Урбанистичната идея, залегнала в проекта, е за създаване на един спокоен, неутрален обем, съобразен с мащаба и силуета на съществуващата среда, който чрез своята опростена хоризонтална структура успешно допълва тогавашната архитектурна рамка на площад „Тройката“. Авторите са търсили пространствено взаимодействие с околната среда чрез отваряне на партера към площада и на вътрешния

фиг. 1

фиг. 2

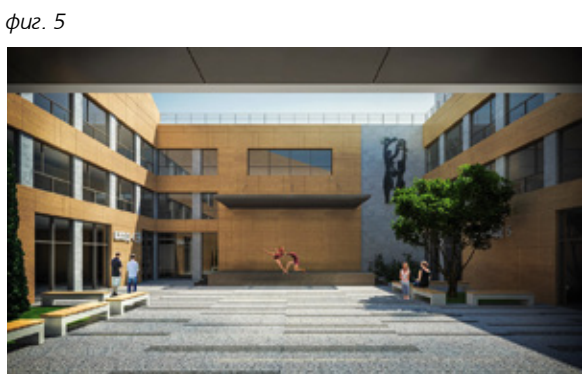

фиг. 3

фиг. 4

фиг. 5

двор – на юг към ул. „Княз Борис I“. В интериора на сградата е осъществено преливане на пространствата на първо и второ ниво (фиг. 1).

През годините сградата търпи немало трансформации по отношение на интериорната си структура и съответно някои от тези качества се губят във Времето (преливане и свързаност на пространствата, отвореност към екстериора, единна

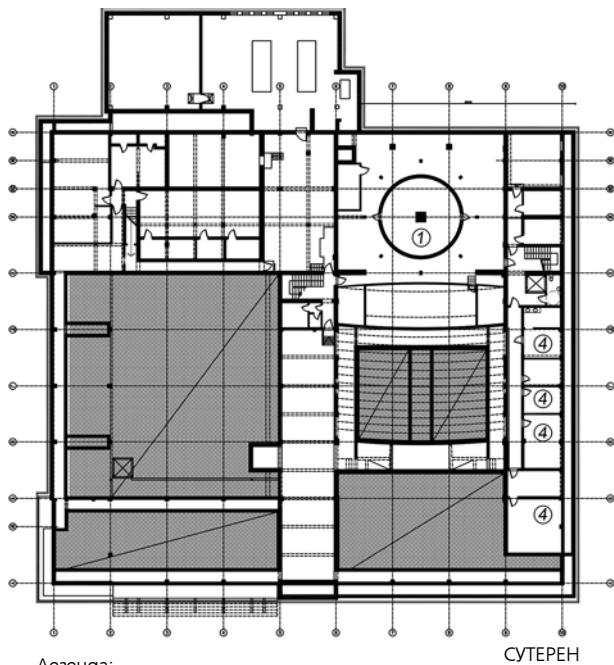
функционална структура). Нуждата от цялостен ремонт и адаптиране към съвременните изисквания за обществени сгради е очевидна. Пространствена рамка на площада е силно изменена от новопоявилите се сградни обеми, както и от наличието на нова подземна улица непосредствено от юг на културния дом.

През 2012 г. собствеността върху сградата на културния дом е прехвърлена на Община Бургас, а през 2015 г. се обявява конкурс за нейната реконструкция. Архитектурно студио „Мото“ печели първа награда и възлагане на проекта.

Проектът в контекста на средата

Конкурсът за идейно решение за реконструкция на Културния дом на НХК е проведен в момент, когато стартират няколко значителни промени на средата около сградата – отляво и отгясно в непосредствена близост се проектират открояващи се със своя мащаб и архитектура жилищни сгради, като предстои и пълно обновяване на площад „Тройката“ с прокарване на подземна улица, свързваща ул. „Княз Борис I“ и ул. „Ген. Гурко“. В този нов градоустройствен контекст е наложително преразглеждане на обемно-пространствения модел на сградата, ситуирана вече в по-едромащабна среда и с много осезаеми линии на влияние. Проектантите приемат предизвикателството да отговорят на тези процеси, предлагайки една нова, индивидуална визия на сградата, балансираща между излъчването, което тя носи от социалистическата епоха и съвременното тълкуване за обществена сграда с културно предназначение.

Легенда:

1. Главна зала, сцена и спомагателни помещения
2. Многофункционални зали и пространства
3. Зали за танци и спорт
4. Музикални зали
5. Зали за изобразително и приложно изкуство
6. Многофункционални кабинети
5. Зона Лукюйл: кафене, библиотека, офиси
6. Администрация
7. Кафене
8. Вътрешен двор и сцена

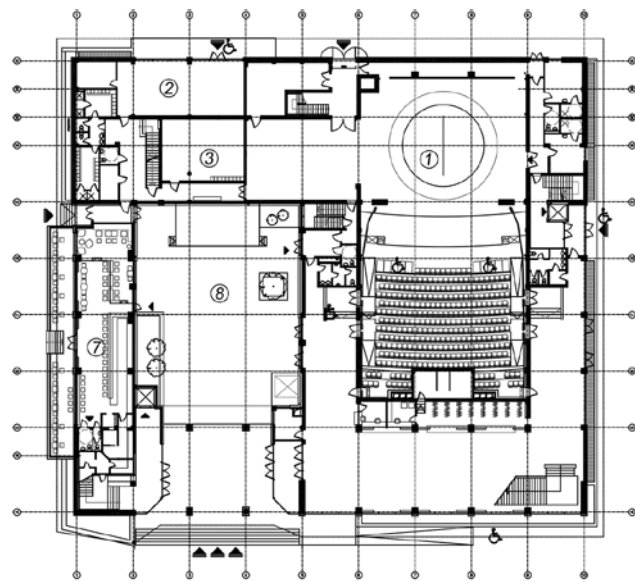
фиг. 6

Архитектурно-пространственият подход включва съхраняване на белезите на архитектурния пласт на модернизма във външния образ и интериора; съхраняване на структурата, мащаба и силуета на оригиналната сграда; изграждане на частична надстройка в зоната около главния вход; въвеждане на нов архитектурен пласт, който е в хармония със съществуващия – нова ажурна конструкция пред фасадата, която обвързва геометрията на старата сграда и надстройката в единен образ с обособен характер; отваряне на вътрешния двор към площада и оформяне на главния вход.

Увеличаването на височината на сградата в източната част идва като отговор на новата застроявка в непосредствена близост. Силуетът на сградата става по-динамичен и подобно на триизмерна диаграма се измества нагоре при най-активния ѝ ъгъл. В надстройката се предвиждат две нови многофункционални зали и обслужващи помещения към тях (фиг. 2).

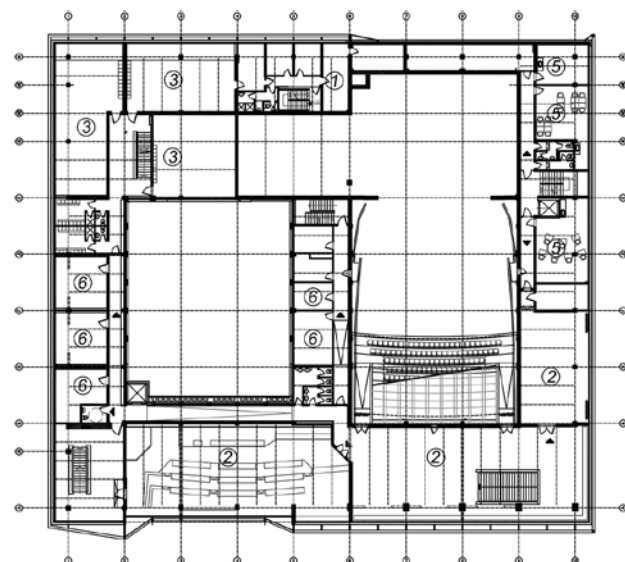
Новата ажурна конструкция пред фасадата постига няколко цели: обединява старо и ново, дава единен и завършен образ на сградата, динамизира обемната структура според „гравитационните“ сили на околното пространство (фиг. 3, 4).

Образът на сградата, възприеман от дистанция, е единен и обобщен. Отблизо членението и многопластовостта дават детайлност и човешко измерение, създава се впечатление за постоянно променящ се образ при възприемане в движение.

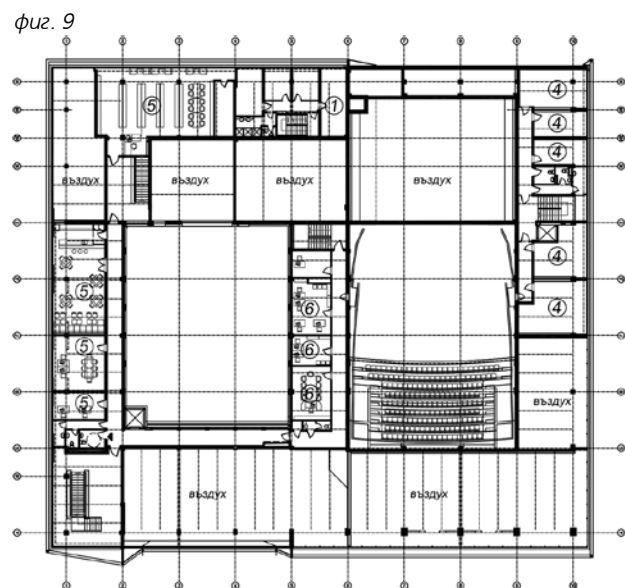
фиг. 7

ПАРТЕР

фиг. 8

ПЪРВИ ЕТАЖ

фиг. 9

ВТОРИ ЕТАЖ

фиг. 10

Обвивката играе обединяваща роля и в интериора – дава общо звучене на всички помещения от второ и трето ниво и усещане за принадлежност към цялото.

Структурата на старата сграда не е скрита изцяло. Новата обвивка е решена основно при етажите над партера и стъпва само при главния вход. По този начин приемните пространства на приземно ниво остават максимално отворени и достъпни. Хоризонталните ивици при еркера, така характерни за настоящия образ на сградата, прозират зад решетката и подчертават връзката между старо и ново. Характерната материалност на сградата – каменната облицовка, ясно личи в партера и зад решетката. Като ехо от историята на сградата са съхранени и подчертани двата релефа – по фасадата към ул. „Христо Ботев“ и от вътрешния двор.

Отварянето на вътрешния двор към площада цели активна комуникация между живота в сградата и извън нея. Предвижда се освен като място за почивка той да се ползва и за мероприятия на открито. През двора се осъществяват бързи и лесни връзки от главния вход до различни части на сградата (фиг. 5).

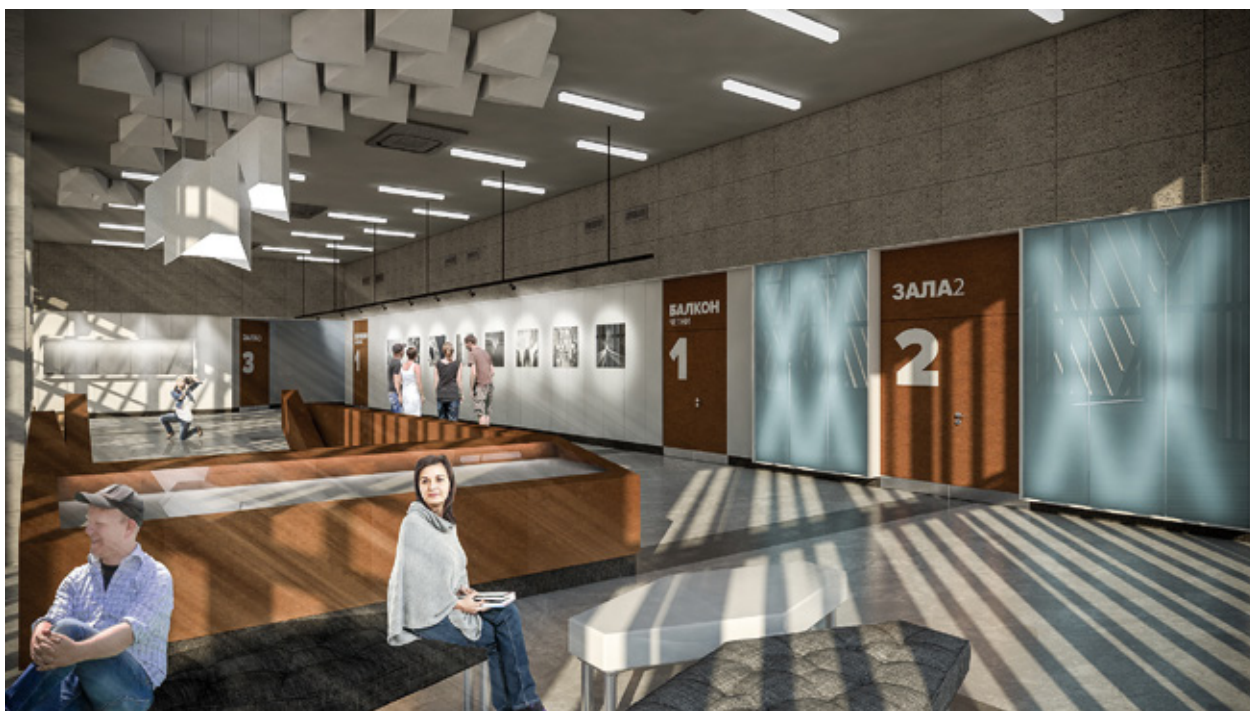
С обемно-пространственото решение се търси баланс, а не противопоставяне, участие в динамичната система на площада и ясни послания – единен образ, повлиян от новите полета на влияние, отваряне на вътрешността към площада и разнообразие от достъпни пространства с човешки мащаб.

Проектът в контекста на функцията

Функционалната структура на изградената по първоначалния проект сграда е ясна, отворена и цялостна, с многофункционалност и гъвкавост на разпределението. През годините пространствата биват разделяни и преустройвани на части. Днес сградата на културния дом е пълна с живот, но общите пространства са презградени и пусати. След обособяването на конферентна зала за ползване от общинския съвет връзките между отделните сектори в сградата са нарушени. Общото състояние на интериора и инсталациите е лошо, дворът е изолиран и занемарен, липсва достъпност на средата.

Проектът за реконструкция трябва да отговори на съвременните нужди от адекватни културни пространства, като се съобрази със съществуващата структура на сградата; да предложи разнообразни по големина и характер пространства; да възстанови връзките и йерархията на пространствата, като ги обедини в единна микросистема; да създаде структура, зонирана по съдържание; да осигури достъпна среда за хора с увреждания до всички помещения (фиг. 6-9).

Най-голямата и значима зона е тази на съществуващата зрителна зала, сцената и прилежащите им фойейта и спомагателни пространства. С реконструирането на залата тя е естетизирана и приведена в съответствие с действащите норми (фиг. 10). Запазват се най-характерните и интересни елементи от сегашното ѝ оформление, като се търси хармоничното им съчетание с нови съвременни решения. Приоритети са подобряване на акустиката, видимостта, освете-

фиг. 11

ността и сценичните възможности. Предвиждат се нови достъпни гримборни със санитарни възли и душовете на партера и нови гримборни зад сцената.

Конферентната зала е разположена на първо ниво, понастоящем ползвана от Общинския съвет. Заедно с многофункционалната зала на същия етаж и фойето при балкона се обособяват като място, подходящо за провеждане на събития с масов характер – фестивали, семинари, изложби и др. Подробна гъвкавост на решението е търсена и при обособяването на останалите многофункционални зали в сградата (фиг. 11).

Предвидени са кръжочни зони за танци и спорт, музика, изобразителни и приложни изкуства, театър – организирани според големината и разположението си в сградата, като са осигурени необходимите допълнителни пространства и мерки за пълноценното им функциониране.

В сградата са предвидени още административен блок и зона на „Лукойл“, включваща библиотека, офиси и кафе-клуб. В партера се запазва съществуващото заведение с изглед към улицата и вътрешния двор.

От особено значение за организацията на пространствата в сградата е добавянето на асансьор и двуетажна пасарелка зад конферентната зала. Този нов комуникационен възел решава едновременно проблемите с достъпността и възстановява нарушената връзка между отделните зони.

Функционалната реорганизация има за цел да възвърне целостта на системата от фрагментирани и самостоятелни пространства, за да може

сградата да заработи като жив организъм. Търсено е взаимодействие и допълване на зоните, което ще обогати тяхната роля и програма и ще отговори на новите изисквания в социален и културен аспект.

С ключовото си разположение и разнообразие на пространствата Културният дом на НХК се е утвърдил през годините като център с голямо обществено значение. Реконструкцията му е необходима както за решаване на проблемите, свързани с експлоатацията и поддръжката, така и с разширяването на диапазона и честотата на възможните събития. Проектът прави нов прочит на сградата от гледна точка на нуждата от адекватни културни пространства – съвременни, достъпни, гъвкави, привлекателни, част от ежедневния ритъм на града и хората. Не на последно място, проектът цели създаване на съвременен, разпознаваем и запомнящ се архитектурен образ, адекватен на средата и историята на сградата.

Проектантски екип:

*Архитектура: архитектурно студио „Мото“:
арх. Десислава Стоянова, арх. Мариана Сърбова,
арх. Габриела Илиева-Нунева*

Строителни конструкции:

инж. Александър Мишев, инж. Мая Чаушева

ОВК: инж. Антон Маринов, инж. Иван Костуров

Електроинсталации: инж. Младен Проиков,

инж. Светлин Стайков

ВиК: инж. Силвия Праматарова

Акустика: инж. Ивайло Христов

ПУСО, ПБЗ: инж. Карамболов

Огнезащита: инж. Огнян Русев

КУЛТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР ЗА СЪВРЕМЕННО ИЗКУСТВО И БИБЛИОТЕКА – БУРГАС

Архитектурно студио „ДИЗАРХ“

Определят градската библиотека като център на духовността на един град. От десетилетия Бургас очаква своя „храм на книгата“, който да приюти под своя покрив разпръснатите в различни сгради около 610 000 тома на регионалната библиотека „П. К. Яворов“.

През 2014 г. Община Бургас провежда конкурс за реконструкция на сградата на Немското училище и превръщането ѝ в културно-образователен център за съвременно изкуство и библиотека. Проектът е заложен за изпълнение в Интегриран план за градско възстановяване и развитие на Бургас, с индикативен бюджет от близо 8,5 милиона и половина лева. Конкурсът е спечелен от варненската фирма „ДИЗАРХ“ ООД, която предлага напредничаво и оригинално решение.

Имотът, обект на проектиране, се намира между улиците „Средна гора“, „Св. св. Кирил и Методий“ и „Оборище“ в зона с обществени функции и особена значимост за града. Съществуващата на терен масивна сграда е построена през 1935 г. като училище, което функционира до 1944 г. В края на

Втората световна война сградата е преустроена в болница. След 1989 г. тя остава държавна собственост, но години по-късно използването ѝ по предназначение е преустановено, което предизвиква рушене на сградния фонд. Прехвърлянето на имота в собственост на Община Бургас дава шанс на сградата за нов живот.

Разработката предвижда изграждане на библиотека и музей за съвременно изкуство. В проекта на ДИЗАРХ съществуващата сграда е проектирана да функционира като библиотека, а музеят се развива в допълнително крило с обща разгъната застроена площ на обекта от 5500 кв. м. Двете функции са обединени в единна структура, в която може да се прочете историческата сграда на Немското училище. Централният вход е проектиран от запад и насочва към вътрешния двор, оформен като открит атриум с амфитеатър на първо ниво. При вечерни сбирки и концерти този вход остава отворен. С изглед към градината на второ ниво е развита елегантна тераса, следваща контура на амфитеатъра, която ще служи и за консумация на открито. Връзката между двете нива

се осъществява чрез метална стълба. От север е проектиран втори вход, обслужващ библиотеката, който осигурява директен достъп до детския отдел на първия етаж, административния отдел на втория етаж и читалните на последния, трети етаж. От юг е предвиден вход към подземен паркинг за 23 автомобила и две паркоместа за хора в неравностойно положение. Новопроектиран панорамен стъклен асансьор осигурява лесен достъп на посетителите до откритата тераса и многофункционалната зала на третия етаж. Южното изложение на вътрешния двор позволява засаждане на богата растителност при запазване на съществуващите дървета.

Проектът предвижда сградата да събере на едно място фонда на регионалната библиотека, както и да създаде пространство за развитието на различни видове съвременни изкуства. Предвидени са арт ателиета за живопис, графика и скулптура, съвременна фотография и дизайн, научни лаборатории, многофункционален център, лекционни и образователни зали, кинозал, зона за детско творчество. Библиотеката ще разполага с книгохранилище, каталожна зала, читални, кинозала и всички допълнителни помещения, необходими за функционирането на една съвременна сграда от този тип.

За подчертаване на важността и предизвикване на интерес на минавачите към библиотеката, проектантите буквално изнасят рафтовете с книги на показ по фасадата чрез монтирани на нея метални носещи елементи с дървени стелажи. Запазени са съществуващите отвори, които осигуряват достатъчно светлина вътре в помещението, съхранявайки автентичността на Немското училище. Фасадната трактовка на съществуващата сграда е с видим бетон, с ясно подчертани фуги и модерно излъчване. Музеят за съвременно изкуство контрастира чрез изцяло стъклени фасадни плоскости. Характерен детайл са надписите и интересните цитати от класически книги и емблематични за времето си автори, инкрустирани върху стъклата на окачената фасада. Ясната правоъгълна геометрия и чистота на формите придават елегантност и хармонична визия на архитектурата.

„Сградата говори, думите, изписани върху нея, подсказват за вековната ни история, за знанието, което може да получим, ако само за миг се докоснем до него. Стъклената окачена фасада и ясно изписаните цитати от творби на български и чужди автори допринасят за целостта на архитектурната идея. Сграда, подсказваща функцията си, зове хората от всякаква възраст да влязат в нея и да вземат малко знание със себе си. Тя предизвиква у човек любопитство, възторг и желание да я посетиш. Смятаме, че това е основната цел в архитектурата ѝ“ – коментират авторите.

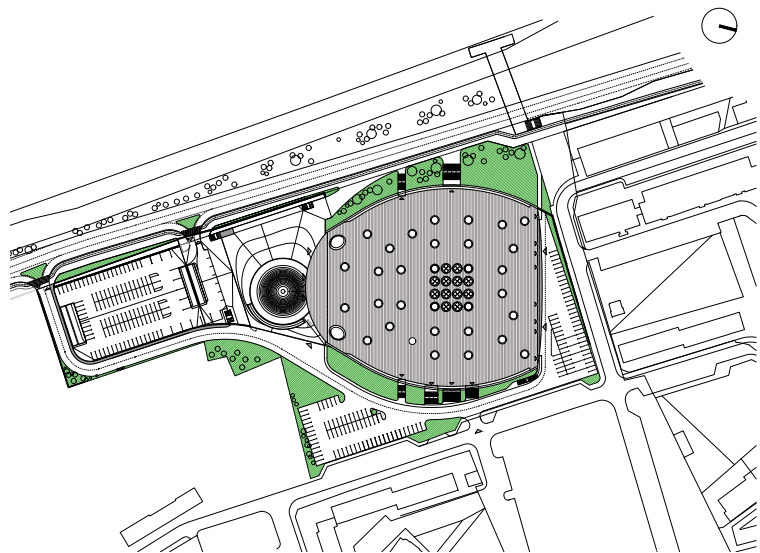
СПОРТНА ЗАЛА „АРЕНА БУРГАС“

DESET architects

През последните години Бургас впечатлява със забележителната си спортна политика, насочена едновременно към масовия и към професионалния спорт. Интензивното изграждане на различни спортни съоръжения – басейни, спортни комплекси, спортни площадки и велоалеи, училищни изрица и салони, е придружено с програми за работа с подрастващите и за социално включване на хората с увреждания чрез спорта. Това е причина Бургас да бъде избран за **Европейски град на спорта 2015**. Но амбициите на града в този сектор не спират дотук. Мечтата за домакинство на **Европейското първенство на закрито по лека атлетика през 2023 г.** е на път да се реализира с изграждането на най-внушителната спортна зала в България – „Арена Бургас“. Съоръжението е в процес на строителство и се очаква да бъде официално открито през 2019 г.

Изборът на локация е от решаващо значение за успеха на един проект. „Арена Бургас“ е ситуирана върху терена на бившите казарми в жилищен комплекс „Изгрев“ по протежение на бул. „Стефан Самболов“, който е продължение на магистралата от София (фиг. 1, 2). Едновременно отдалечено от задръстванията в центъра, но в отлична свързаност с масовия градски транспорт, мястото е лесно достъпно както за пешеходци, така и за посетители, използващи личен и обществен транспорт. Спортната зала е органично привързана към прилежащата инфраструктура и позволява естествен преход между основната транспортна артерия и жилищния комплекс. Достъпно от двете страни, съоръжението предоставя възможности за осъществяване на различни неформални дейности и малки събития на открито.

Подходите към сградата са преценени особено внимателно. Площадното ниво е разположено от юг на kota ± 0.00 и осигурява не само представителен подход към Арената, но и пространство за събиране на публика. От същата страна на залата на ниво -3.50 са предвидени входове за спортисти, изпълнители и участници в събития, които в зависимост от дейността си получават самостоятелен достъп. Входът за медии е на съ-

фиг. 1, 2

щото ниво с директен достъп от паркинга. На ниво -7.00 от същата страна са предвиден ВИП вход, зона за кетъринг и вход за тренировъчния блок. Стопанските, инсталационни и помощни помещения са разположени в северната част на съоръжението на ниво -5.20, където е осигурен достъп на тежка техника и разполагане на ПТС.

Развита върху 54 000 кв. м, площната структура е условно разделена на три подобекта – Блок А (основна зала), Блок В (открит етажнен паркинг и тренировъчен блок), Блок С (открит етажнен паркинг).

Блок А представлява еднообемно многофункционално спортно съоръжение с всички необходими обслужващи функции. В него са обособени зрителна зала, тренировъчно игрище, тренировъчен блок, лекоатлетическа зона за загряване, конферентни зали, медиен център, коментаторски блок, комуникационни и технически зони и помещения (фиг. 3).

Зрителната зала е окръжност в план с диаметър 100 метра и височина в центъра над арената 30 метра. Трибуните са разположени по двете дълги страни на игралното поле, като е предвидена възможност за разполагане на допълнителни преместваеми трибуни на кота -3.50. Това пространство е отделено от обема на останалата част на съоръжението с плътни стени и врати. Решено с максимална флексибилност, то се трансформира от зала за лека атлетика в зала за хандбал, баскетбол, бойни спортове, волейбол или в пространство за мащабни културни и обществени

фиг. 3

ни събития – концерти, конференции и конгреси (фиг. 4, 5, 6).

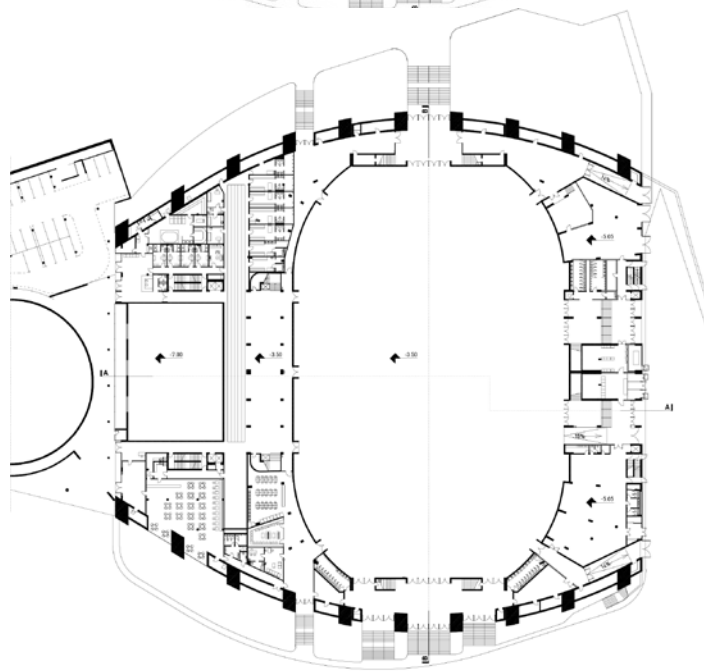
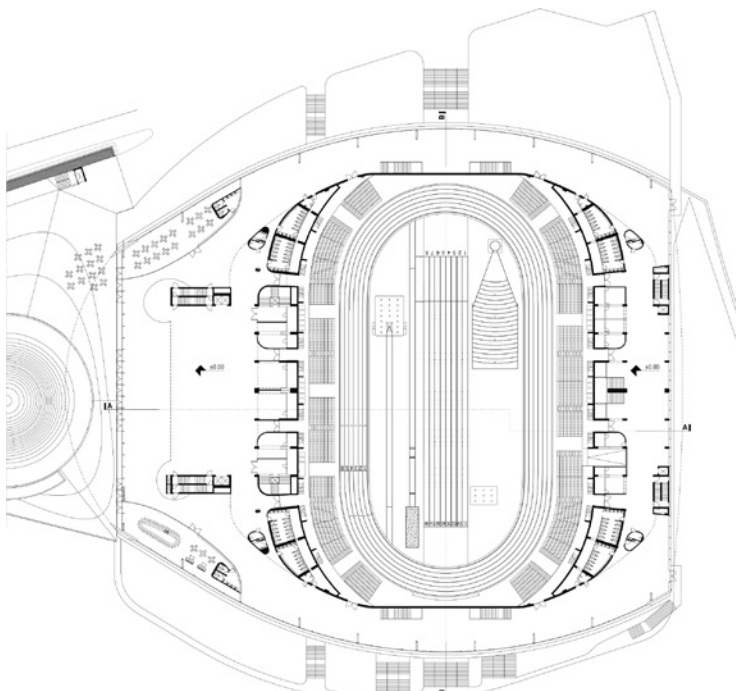
На ниво +5,20 са разположени мултифункционални зали, предназначени да функционират самостоятелно от зрителната зала, като е предвидена възможност за разделянето им на отделни помещения с леки прегради. Достъпът до тях се осъществява от главното фоайе и двете подземни нива посредством две стълбищни и асансьорни клетки.

Непосредствено под главното фоайе в блокове А и В на кота -7.00 се намира тренировъчният блок, състоящ се от две помощни зали, обслужващи и санитарни помещения и фитнес към него.

Зоните за коментатори, които включват самостоятелни помещения с пряка видимост към зрителната зала, както и ВИП зоните, са обезпечени с възможност за самостоятелен достъп и евакуация.

По отношение на своя капацитет „Арена Бургас“ е без аналог в страната. При организиране на състезания по лека атлетика тя ще може да осигури 7200 седящи места, при събития за отборни спортове – 8200 седящи места, а при организиране на концерти с допълнителни правостоящи места максималният капацитет на залата ще достигне 15 000 места.

Иновативна във всяко едно отношение, „Арена Бургас“ е проектирана с впечатляваща визия. Замислена като „крайпътен объл камък“, маркер,

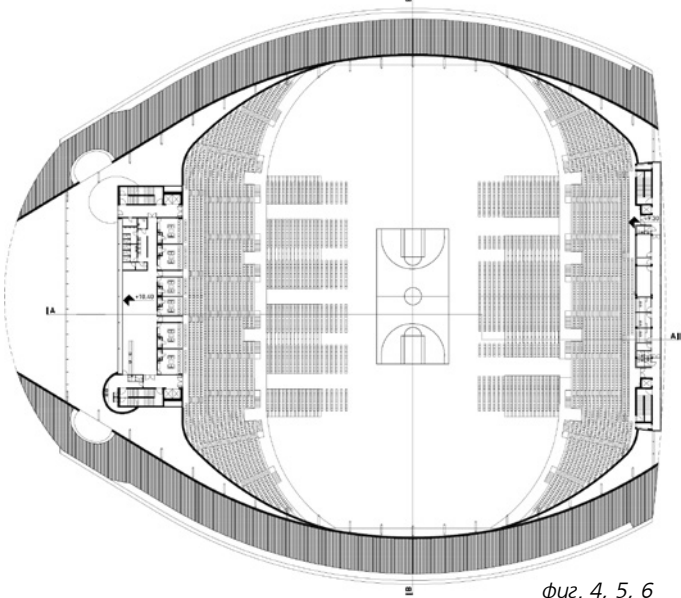

залата е с обтекаема, пресечена геоидна форма. Основната част от сградата е черупка, ориентирана по оста север – юг. Подобно разположение осигурява най-добри възможности за достъп от основната транспортна артерия, ефективна организация на паркирането, елегантно планировъчно решение. Използвана е метална покривно-фасадна конструкция с ферми в двете направления, конструирани по метода на параметричния дизайн, което води до оптимални сечения, лесно конструирани и висока степен на повтаремост на елементите и възлите. Монопространствената черупка има минимален възможен отпечатък върху терена, зададен от програмата, изискващ се от едно спортно съоръжение. За фасадите са използвани индивидуални специфични извънсистемни решения. Конструирани са като част от съоръжение за масов достъп на хора при отчитане на всички особености и натоварвания върху тях от мъла хора и други оразмерителни товари (фиг. 7, 8).

„Арена Бургас“ е обезпечена както с отлична акустика, така и с отлична звукоизолация, предвид близостта на натоварената транспортна ос. Този факт, заедно с характеристиките на обема и предвидените височини, позволяват организирането на разнообразни по мащаб и характер събития.

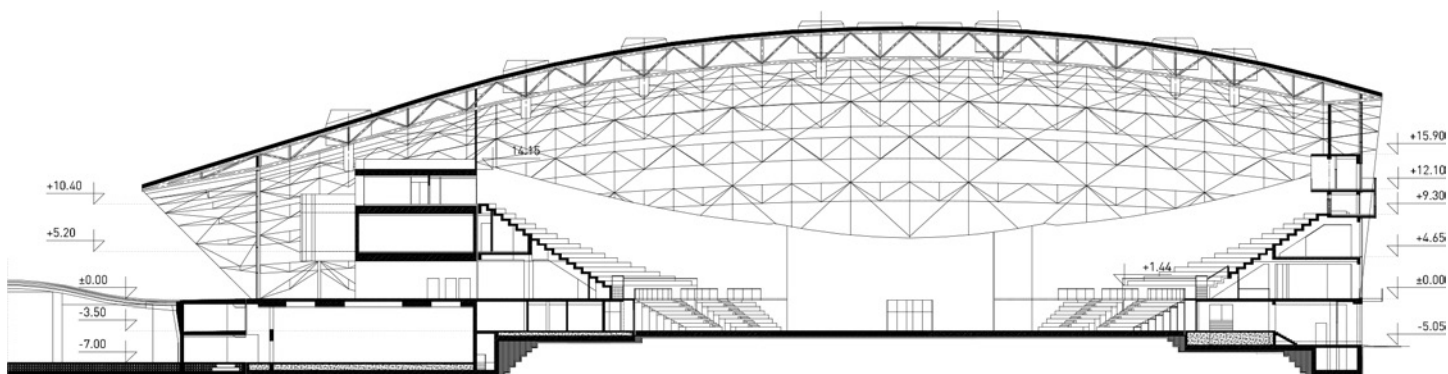
Ефективната експлоатация на една сграда тип „Арена“ е предизвикателство поради рядкото използване на големия обем на основната зала за спортни и друг тип събития. Това налага обособяване на четири основни функционални зони на сградата: Арена (основно пространство за мероприятия); публично отворени зони; основно фоайе с възможност за организиране на самостоятелни събития; съоръжения за тренировки. Отделните зони разполагат със собствени отоплително-вентилационни системи, което им дава самостоятелност, но и гъвкавост при функциониране, тъй като могат да бъдат свързвани помежду си.

Проектът за Арена Бургас е подчинен в пълна степен на принципите на екологосъобразното строителство както по отношение на планировъчната схема, така и по отношение на използваните механични инсталации и системи. Самата ориентация на сградата север – юг дава възможност за естествена вентилация на публичните зони и зоните за обслужване. Конструктивното решение – черупка и ЗИП ламарина, предполага ниска стойност на параметъра на топлопреминаване на външната обвивка и само по себе си води до нискоенергийна система за отопление на основния обем. Посредством интегрирана иновативна система е създадена гъвкава и целенасочена употреба на климатичните инсталации с осигуряване на независими климатични зони и регули-

фиг. 4, 5, 6

фиг. 7

ране на топлинните условия в тях в зависимост от ползването им. Въздухообменът от залата по време на събития с голям брой зрители ще се извършва през покрива. Осигурен е максимален светлинен и топлинен комфорт както за посетителите, така и за персонала – циркуляционните и обслужващи зони са обезпечени с максимално количество дневна светлина без проникване на UV-лъчи и без прегряване. Благодарение на повторното използване на ресурсите чрез рециклиране и въвеждането на интелигентни системи за управление „Арена Бургас“ се очаква да отговори в максимална степен на всички критерии за екологосъобразна архитектура.

Информация за проекта:

Идеен проект: DESET architects в сътрудничество с ателие T151, Андрия Йоман

Технически и работен проект: DESET architects

Водещ проектант: Ивайло Петков

Архитекти: Гургана Димова, София Мичева,

Римма Шопова

Конструктори: Валери Георгиев, Диян Димов,

Петко Бичоков, Бисер Тодоров

Електромеханични инсталации:

Здравка Ненчева – ОВиК

Паулина Нинчева – Електро

Таня Джагарова – ВиК

Пътна част и ВП: Николай Младенов

фиг. 8

ИНТЕРВЮТА С МЛАДИ БУРГАСКИ АРХИТЕКТИ

Архитектурата е жива материя, която следва социалните, икономически, естетически и технологични промени. Информационната революция предефинира архитектурния алгоритъм, методология и творческо снаряжение както никога досега.

Дигитално свръхграмотна, а благодарение на глобалната информационна мрежа – екологично и обществено осъзната, новата вълна от архитекти настъпва енергично в професията и с размах променя облика на жизнената ни среда.

В опита ни да прогнозираме бъдещето на бургаската архитектура и на града като цяло решихме да се срещнем с някои от най-изявените представители на младата колегия.

Попитахме ги за професионалните им цели, предизвикателствата пред тях и визията им за града.

Завършва Университета Касел, Германия през 2008 г. Работи в „БУРГАС АРХИТЕКТС“ ЕООД.

Понастоящем председател на ДС на САБ – Дружество Бургас.

Награди: Трета награда (при невръчени първа и втора) в Конкурс за общо градоустройствено решение и идейна концепция на мост и предмостово пространство в Приморски парк, гр. Бургас – ППП КОНСОРЦИУМ „АТИКА Р5“ ООД & ПИФ „ПЕНЬО СТОЛАРОВ-АРТ“, колектив: арх. Петко Йовчев – ръководител, арх. Пеню Столаров и арх. Петър Статев, 2009 г.

Какво е твоето творческо крего?

Улови духа на мястото и усети магията, защото там се крие уникалното.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрал?

Не бих могъл да спомена едно име, защото всеки един архитект е дал нещо от себе си.

Кои са предизвикателствата пред теб?

Предизвикателство е всяка сграда, всяко едно пространство, което проектирам. Да усетиш мястото и да създадеш продукт, който не само се вписва в околното пространство и въздейства, но носи и своето послание. Затова в моите проекти архитектура и философия вървят ръка за ръка.

Какво те вдъхновява?

Вдъхновява ме идеята да подобрявам средата, в която живеят хората.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрал и защо?

Единият е концепцията „Обемно-устройствено решение на жилищно-ваканционен комплекс „Форос“, кв. Крайморие, гр. Бургас“. Обемно-устройственото решение реагира на археологическите разкопки и градската околна среда. Създава се едно плаващо пространство от публично към полупублично и частно. Застрояването минава и подчертава мисленото продължение на историческата стена. Пространствата с техните многообразни функции и достъпност преливат едно в друго и формират една динамична градска устойчива среда.

Другият е „Обемно-градоустройствено решение на Централен парк „Арена Бургас“ в кв. 1, УПИ VII-855 по плана на кв. „Акациите“ – гр. Бургас“, заради важната роля на проекта за бъдещото развитие на град Бургас.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

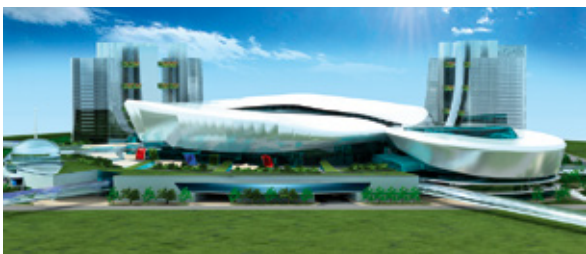
Град с международно значение.

Ще останеш ли в този град, защо?

Ще остана, за да дам нещо от себе си на Бургас и неговите жители.

Конкурс за общо градоустройствено решение и идейна концепция на мост и предмостово пространство в Приморски парк, гр. Бургас в колектив с арх. Петко Йовчев – ръководител, и арх. Пеню Столаров

Обемно-устройствено решение на Централен парк „Арена Бургас“ – в колектив с арх. Петко Йовчев – ръководител, арх. Пеню Столаров, арх. Росица Йовчева

Helsinki – South Harbour – Open International Ideas Competition – в колектив с арх. Петко Йовчев – ръководител, арх. Владимир Иванов, арх. Мария Йовчева-Христова, арх. Зоя Халачева, арх. Димитър Орешков, арх. Мария Кръстева, арх. Николай Диков

Концепция за обемно-устройствено решение на жилищно-ваканионен комплекс „Форос“, кв. Крайморие, гр. Бургас – „БУРГАС АРХИТЕКТС“ ЕООД, колектив: арх. Петър Статев – ръководител, урб. Деян Симеонов, арх. Димана Жекова, арх. Яна Янкова

Арх. ЕМИЛ БУРУЛЯНОВ, 32 г.

Завършва Университета на Малта през 2009 г., магистър по висша архитектура – Каталунски институт по висша архитектура (Iaac), Барселона, 2010 г.

Работи в Архитектурно бюро – „Декор Дизайн“ Архитекти Бурулянови.

Награди: Носител в колектив на приза „Сграда на годината“ през 2015 г., Европейска сребърна награда за Зелена архитектура през 2016 г. и индивидуално на националната награда за архитектура „Архитектон“ през 2017 г. Член на УС на КАБ – РК Бургас и представител на САБ към Международния съюз на архитектите в разработването на платформа за взаимодействие между млади архитекти.

Какво е твоего творческо крего?

Не е точно принцип или начин на работа, но обожавам тази особена енергия, когато вечер не мога да заспя, мислейки за творческа задача, и нямам търпение да се събудя, за да пробвам отново да я реша. Ако един проект е „заченат“ така – със сърцатост, отдаденост и вяра, той със сигурност ще остави следа...

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрал?

Без колебания бих посочил като най-влиятелната архитектурна личност на нашето време Заха Хадид. За разлика от груги свои известни колеги тя винаги запази достойнство, самообладание и стил, както в личния си живот, така и на архитектурното поле. Тиха но дълбока вода, която, за съжаление, ни напусна през миналата година, оставяйки неизброими шедеври след себе си.

Кои са предизвикателствата пред теб?

В началото беше стремежът да достигна една кота, която беше предварително зададена от многогодишната работа в архитектурната сфера на родителите ми, а след като това малко по малко стана факт, към днешна дата предизвикателствата са изцяло свързани с градежа на изцяло нови стандарти на работа и цялостно отношение към професията, които да служат за пример

на други. Ръка за ръка с ежедневиия порив да се създават невиджани концепции и иновации в градската среда и публичната сфера.

Какво те вдъхновява?

Бих казал, че черпя вдъхновение в най-голяма степен от една визия за бъдещето на нашата професия. Свят, в който архитектурата заема достойното си място както като тежест в обществото, така и като социален пътеводител, който води смело напред, и то в правилната посока. Води към неспирни иновации, смели конструктивни решения, по-високо, по-надалеч, но същевременно и много близо до човека, обграждайки го с уют и специално отношение.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрал и защо?

Проектите са избрани, и то от групи капацитети, по-квалифицирани от мен. Това са и проектите, които са били премирани от архитектурната гилдия и най-вече от обществото – тези на Експозиционния център „Флора“ и „Соларните дървета“. И колко правилно се е получило от само себе си. Те са със съвсем несъизмерим мащаб, но с преобладаваща социална функция. Имат еднаква философия, но различни материали и силует.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

Имам съвсем ясна представа как би изглеждал градът ни и съм сигурен, че тя ще пребъде и заедно с другите колеги ще допринесем за това. Колкото по-скоро, толкова по-добре. Бургас е разположен между 3 езера и море – дадености, от които се възползва твърде малко, а има голям потенциал в тази област. Бургас трябва да бъде по-университетски и по-студентски, за да задържи младите си хора и да расте не само механично, а целенасочено. Бургас има уникален силует, който може да бъде надграден със зона, отредена за високо строителство, но за целта трябва да има удобна и приятна бизнес среда, която да я населява, индустриални зони с чисти производства и културен туризъм. В тази връзка сентенцията, че „Бургас има повече бъдеще, отколкото минало“ е прекрасна.

Ще останеш ли в този град, защо?

Много пъти съм отговарял на този въпрос, заради житейския си път, който в продължение на почти една трета от живота ми беше извън Бургас, но най-краткият отговор е просто – Да! А защо? За да накарам и други да изберат този път, който със сигурност не е лесен, но е много, много по-сладък впоследствие. Когато започнеш да виждаш резултатите от труда си, когато правиш това, което ти е приятно, на място, към което не си безразличен и го променяш за добро – това е уникално чувство.

Експозиционен център „Флора“ Бургас
Соларните дървета

Арх. МАРИАНА СЪРБОВА, 36 г.
Арх. ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА, 35 г.

Мариана Сърбова завършва УАСГ през 2005 г.
Работи в архитектурно студио „Мото“, Бургас.
Награди: Награда от Сграда на годината 2016 г.; Национален преглед на българската архитектура 2008 и 2012 г.; АрхиМория 2007, 2009, 2013 г.; Tile Award 2014 г. Архитектурни конкурси: Първо място в конкурс на Община Бургас за проект за Стената на приказките, гр. Бургас (в екип с арх. Десислава Стоянова) – 2009 г. Първо място в конкурс на Община Бургас за реконструкция на Културния дом на НХК, гр. Бургас (в екип с арх. Десислава Стоянова и арх. Габриела Илиева-Нунева) – 2015 г. Първо място в конкурс на Столична община за реконструкция на бившата топлоцентрала на НДК в Център за култура и изкуство, гр. София (в екип с арх. Антон Колев) – 2017 г.

Стената на приказките, гр. Бургас

Десислава Стоянова завършва УАСГ през 2005 г.
Работи в архитектурно студио „Мото“.

Награди: Специална награда от „Сграда на годината 2016“ за Магазия 1, Бургас, съвместно с арх. Мариана Сърбова и арх. Петя Танъмова; Първа награда в конкурс за идейно решение за реконструкция на Културен дом НХК, Бургас, съвместно с арх. Габриела Илиева-Нунева и арх. Мариана Сърбова; Първа награда в конкурс за идейно решение за Стената на приказките в Приморски парк, Бургас, съвместно с арх. Мариана Сърбова; Награди от Бургаски архитектурен преглед „АрхиМория“ – 2007, 2012, 2013, 2015 г.

Какво е твоето творческо кресо?

арх. СЪРБОВА:

– Не съм го дефинирала точно, може би нещо като контекст + въображение. Интересно ми е да търся пластове в дадена история или територия. И после да ги наглася.

арх. СТОЯНОВА:

– Приемам работата си като архитект не толкова с изграждането на материална среда, а с възможността да оставя след себе си пространства, емоции, възможности и решения на проблеми. Вярвам също, че конкретният проект трябва да е следствие от средата си – понякога негово хармонично продължение, а понякога като провокираща реакция.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрала?

арх. Сърбова:

– Роджър Уотърс – голям майстор на стени :)...

арх. СТОЯНОВА:

– Арх. Петер Цумтор, именно заради уменията му да създава въздействащи и непреходни във времето пространства.

Кои са предизвикателствата пред теб?

арх. СЪРБОВА:

– Всеки път има специфична задача, но определено смятам за важно да усетя духа на мястото, важните взаимовръзки, мярката.

арх. СТОЯНОВА:

– Архитектурата за мен е един постоянен процес на търсене и промяна. Опитвам се да поддържам баланса в много аспекти – мечти и действителност, ново и старо, бързо и бавно, различни гледни точки и т.н.

Какво те вдъхновява?

арх. СЪРБОВА:

– Специфичността и ограниченията. Пътешествията, пейзажите, музиката. Общуването между хората, движението. Границите и свързаността. Природните стихии. Космологията. Списъкът е безкраен.

арх. СТОЯНОВА:

– Професията сама по себе си ме вдъхновява с разнообразието и обема на процесите, ресурсите и хората, с които те среща. В момента се вълнувам от социално ангажирана архитектура и по-конкретно – от създаване на среда за деца и млади хора.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрала и защо?

арх. СЪРБОВА:

– Магазия 1 и Стената на приказките. И в двата проекта аз и колежката ми Деси Стоянова участвахме много отдадено от началото до края – пре-

живяхме ги истински – мечтаехме, забавлявахме се, вълнувахме се и много научихме от тях.

арх. СТОЯНОВА:

– Реконструкцията на Магазия 1 (съвместно с арх. Мариана Сърбова) и участието ми в „Архитектура за деца“ на Центъра за иновативно обучение „Френе“ – две съвсем различни посоки, в които изследвахме и изграждахме връзки между минало, настояще и бъдеще.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

арх. СЪРБОВА:

– Град, който уважава човека и в който хората уважават другите хора. Жив, отворен към света, пълен с дейни, образовани хора, намиращи тук не просто работа, а пристанище за идеите си, на живота си. Съвременен, разнообразен, смел, културен, космополитен. Ценящ и разбиращ уникалността си като природа и културно наследство – с ясна идея кои граници не бива да престапва. Лек и приятен за живеене, от тези градове, които не можеш да обясниш веднага защо, но чувстваш мигновено уютни и ти се иска да поостанеш.

арх. СТОЯНОВА:

– Бих искала в Бургас да се създаде плодородна среда за развитие на съвременно изкуство, иновации и граждански инициативи.

Ще останеш ли в този град, защо?

арх. СЪРБОВА:

– Бургас вече си е извоювал специално място в сърцето ми.

арх. СТОЯНОВА:

– Обичам и познавам Бургас повече от всеки друг град, затова бих се радвала да мога да наблюдавам и участвам в неговото развитие.

Магазия 1, Зона за обществен достъп, гр. Бургас

снимки арх. М. Сърбова

Арх. ГАЛИНА МИЛКОВА, 30 г.

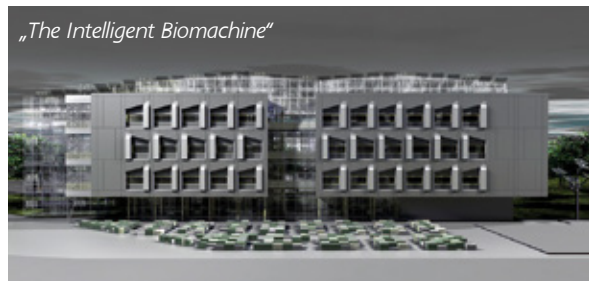
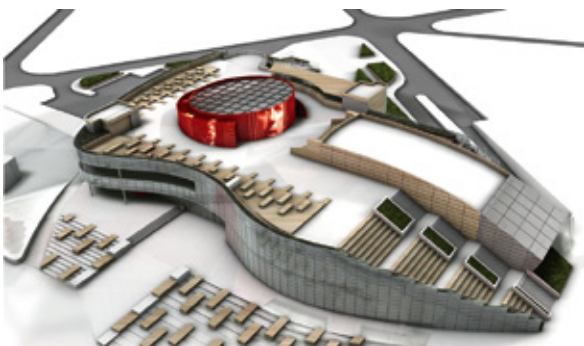
Завършва УАСГ през 2011 г. Съосновател и архитект в „Think Forward“ ООД, архитект в „Архитекти Урбана“ ООД, създател на школа Ест-Етика.

Награди: Носител на стипендията „Кольо Фичето“ за овладяване на знания в областта на строителството и архитектурата. Голямата награда Life Beyond Tourism Award на международния фестивал THE FLORENCE WORLD FESTIVAL за дипломен проект „Демократос – център за култура и дебати“. Почетен приз на световния конкурс за пасивна офис сграда на американската инженерна асоциация ASHRAE – Student Design Competition: Integrated Sustainable Building Design, за „The Intelligent Biomachine“ – в смесен екип от УАСГ и ТУ. Награда в международния конкурс за театър на бъдещето Theater Inter-Action в екип с арх. Стойчо Добрев.

Какво е твоето творческо кресо?

Етична естетика. В проектите си първо търся смисъла от тяхната реализация, после точните изразни средства. Едно социално послание може

„Демократос“ – център за култура и дебати, гр. Бургас

да има различни форми, но само една, която въздейства всепогълщащо.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрала?

Създателя. Природата. Стихиите. Сили, които са несъизмерими с ограничените човешки възможности.

Кои са предизвикателствата пред теб?

Най-голямото е да създавам алтернативи на действителностите, с които не мога да се пририя.

Какво те възновява?

Възновяват ме хората с извисен дух и цели. С тях се общува и работи на друго ниво.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрала и защо?

Тези, които синтезират смисъла в компресирана форма. Иновативни проекти като „5 СТАИ“ – чрез тях студиото ни „Think Forward“ прави опит за интеграция на демократични пространства в рамките на традиционно училище.

Или пък синкретичните, като инсталацията „Love Pavilion“ („Павилион на любовта“), където се опитам да пресъздам поезия чрез интерактивна архитектура.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

Зелен, нетоксичен, енергийно независим, с дивни езера, с план за нулеви въглеродни емисии, с устойчива архитектура, магнит за културен туризъм.

Ще останеш ли в този град, защо?

Още не знам, но градът ще остане в мен. Където и да съм, ще присъствам активно в развитието му.

„Павилион на любовта“ – интерактивна инсталация

Арх. МАРИЯ ЙОВЧЕВА-ХРИСТОВА, 31 г.

Завършива ВСУ „Черноризец Храбър“, Катедра „Архитектура и урбанистика“ – 2011 г.

Награди: Първа награда в Международен архитектурен пленер „Св. св. Константин и Елена“ – 2010 г., в колектив с „Атика-Р5“ ООД. Трета награда в конкурс на Община Бургас за Концепция за обемно-устройствено решение на жилищно-ваканционен комплекс „Форос“ в кв. Крайморие, гр. Бургас – 2013 г., в колектив с „Атика-Р5“ ООД. Втора награда в конкурс на Община Несебър за Център за изследване на черноморската флора и фауна, гр. Несебър – 2014 г., в колектив с „Атика-Р5“ ООД.

Какво е твоето творческо крего?

„В точното време, на правилното място.“

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрала?

Майстора на семплия силует и армирания бетон – Оскар Нимайер.

Кои са предизвикателствата пред теб?

Проектирането „на парче“ в среда, която изначално не е организирана.

Какво те вдъхновява?

Минимализмът, който съумява да не е стерилен.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрала и защо?

Многопластови, специфични задачи. Естетизация на Северен бряг, Несебър – овладява-

Естетизация на Северен бряг Несебър. Изглед

не на територия, отволювана от морето; силует, максимално близък до природна среда; естетизация на брезоукрепителни съоръжения.

Жилищно-ваканционен комплекс „Форос“, кв. Крайморие, гр. Бургас – постигане на градоустройствените показатели ведно със социализация на археологическите находки на територията и съобразяване на застрояването с бъдещи такива.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

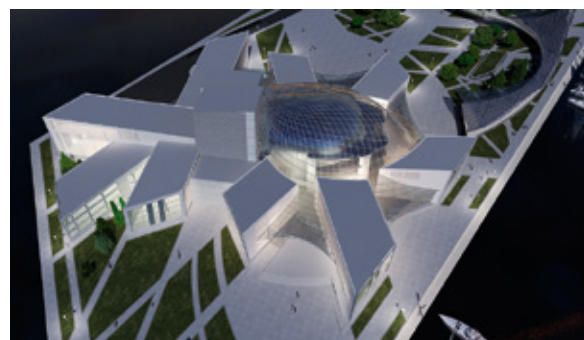
Жив, пулсиращ, на моменти меланхоличен, артистичен, зелен, със съхранено историческо ядро и нотка съвремие, но преди всичко с човешки мащаб.

Ще останеш ли в този град, защо?

Бургас продължава да има определена харизма, въпреки промените, които търпи през последните години. Ако „химията“ с обитавания град не се получава, винаги можем да го сменим... или просто да го променим.

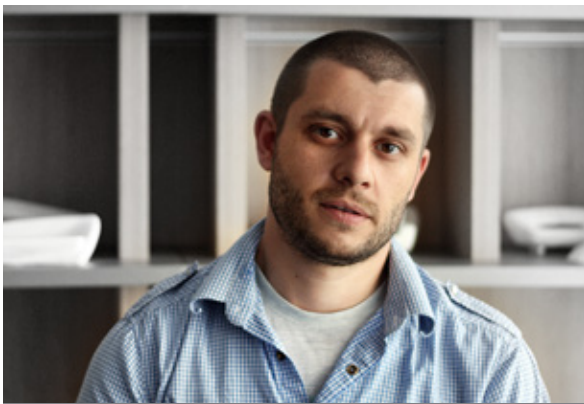

Жилищно-ваканционен комплекс „Форос“ Крайморие, гр. Бургас

Театър за драма, опера и балет, гр. Варна

Арх. ИВАЙЛО СИМЕОНОВ, 31 г.

Завършива Нов български университет, специалност „Архитектура“, през 2012 г. Работи в архитектурно ателие „Вертикали“.

Участия: Изложба в Рим – „10 ГОДИНИ КАМАРА НА АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ – НОВОТО НАЧАЛО“; Изложба „На моста“, част от архитектурен фестивал „София 2015“.

Награди: Трета награда от национален архитектурен конкурс „Арх Инова“ за архитектурен проект за пристройка и реновация на сграда за Пощенска станция, гр. Несебър, в колектив с арх. Цветан Симеонов – 2015 г. Почетен диплом за архитектурен проект в ежегодна архитектурна изложба АрхиМория – 2015 г. и Втора награда от конкурс, организиран от Община Бургас – 2014 г. за архитектурен проект на сграда – Бургаска художествена галерия – в колектив с арх. Цветан Симеонов. Почетен диплом за дизайн на изложбен павилион „Кроношпан – България“ в ежегодна архитектурна изложба АрхиМория – 2009 г.

Какво е твоето творческо крего?

Всяко място си има своите нужди и особености, които предопределят до голяма степен начина на формообразуване при изграждането на характерен архитектурен образ. Добрият архитектурен/интериорен проект е съчетание между функция и пластичен образ, поставени в определена среда, като се решават множество технически, икономически и социални проблеми.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрал?

Rem Koolhaas, архитект с огромен принос за съвременната архитектура.

Пощенска станция, гр. Несебър

Кои са предизвикателствата пред теб?

Всеки проект е ново предизвикателство. Предизвикателство е да убедим възложителя, че сме нужни по време на целия строителен процес, а още по-голямо предизвикателство е да поемем отговорността и да успеем да обединим всички участници в реализацията на проекта.

Какво те вдъхновява?

Вдъхновява ме добрата архитектура! Вдъхновение мога да получа и от личност, пътуване, театрална постановка или арт изложба, но най-вече разчитам на постоянната и упорита работа на екип, в който има разбирателство и единоумислие!

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрал и защо?

Проектът, който ме представя най-добре, може би е дипломната ми работа – проект за реконструкция и разширение на Националната художествена академия, гр. София, бул. „Цариградско шосе“. Това е най-мащабният ми самостоятелен проект, с най-голяма свобода на действие.

Най-значимият проект, в който съм участвал до момента е Реконструкция и пристройка на сградата на съобщенията в гр. Несебър. Реализацията прегстои.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

Бургас без чалга и бутафория!

Ще останеш ли в този град, защо?

На този етап от живота си имам нужда да живея и работя в по-голям град, но мисля, че винаги ще се връщам в Бургас. Бих искал да допринеса за съвременния архитектурен облик на града!

Фирмен магазин на завод за вино и алкохол „Черноморско злато“, гр. Поморие

Къща в Лозово

Арх. СВИЛЕН БОНЕВ, 32 г.

*Завършива ВСУ „Черноризец Храбър“ през 2009 г.
Работи в INVICTUS ARCHITECTS, гр. Бургас.*

Какво е твоето творческо кресо?

В първо лице не разглеждам архитектурата като професия, по-скоро като призвание или дори занаят. Материята, която те провокира, мотивира и напътства, която е част от теб точно толкова, колкото сам си част от нея. Развитието на един архитект е процес с константно действие, а всяка задача е предизвикателство. Всеки проект трябва да бъде изживян със страстта на първия, но и сякаш е последният, като удовлетворението от завършването му е сравнимо единствено с нетърпението за следващия. Стилът е това, което определя характера на един архитект и го представя като творец.

Като такъв откривам себе си в архитектура, пресъздаваща композиция от чисти обеми, представящи завършена, но и постоянно развиваща се материя.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрал?

Ако трябва да бъде споменато името само на един архитект, това би бил Ричард Майер. Намирам елегантния му стил за забележителен.

Кои са предизвикателствата пред теб?

Предизвикателствата са ежедневие, но това, което намирам за най-съществено, е всяка следваща задача да ме учи на нещо ново, като бъде дори и с частица по-добра от предишната.

Какво те вдъхновява?

Вдъхновението е навсякъде и във всичко, не се съобразява с време или час, идва ненадейно за този, който го търси и може да види.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрал и защо?

Всички проекти са значими, научил съм и съм постигнал по нещо с всеки от тях, а тези, които

Регионална библиотека, гр. Варна

Хотел, гр. Ботевград

Посетителски център в НП „Централен Балкан“

биха ме представили най-добре, са със сигурност следващите два.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

Бургас в моите мечти е град, в който гумите са подплатени с реалност. Град, където възможностите заместват барьерите. Град на интелигенцията и културата.

Ще останеш ли в този град, защо?

Да, за да видя мечтите си осъществени...

АРХ. АНТОНИНА НИКОЛОВА, 29 Г.

*Завършива ВСУ „Черноризец Храбър“ през 2012 г.
Работи в „Атика-Р5“, гр. Бургас.
Награди: „Сграда на годината“ за проекта „Реставрация и рехабилитация на жп гара Бургас“, в екип с ръководител арх. Ирена Христова, и III награда в конкурс на Община Бургас за „Концепция за обемно-устройствено решение на жилищно-ваканционен комплекс „Форос“, кв. Крайморие, гр. Бургас“, в екип с „Атика-Р5“*

Какво е твоето творческо крего?

Подходът към всеки проект е индивидуален, но винаги търся оптимална функционалност и хармонична връзка с околната среда. Не приемам формата като самоцел, всяко пространство се създава с мисълта за хората.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрала?

Snøhetta.

Кои са предизвикателствата пред теб?

Това, което ме тревожи, е проектирането „на парче“, неуважението към историческата среда, липсата на стремеж към качествено строителство. Създаването на качествена архитектура в подобни условия само по себе си е живо предизвикателство.

Какво те вдъхновява?

Малките проекти, които кореспондират с природата. Архитектурата от сърво. Мостовете. Серията Lego за архитекти. Пътешествията.

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрала и защо?

Проектът за Северен бряг, Несебър, поради възможността да постигнем органичен синтез между архитектурата и пейзажната среда. Реставрацията на жп гара Бургас, поради проявената любов и уважение към една прекрасна 100-годишна сграда и научените в процеса уроци.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

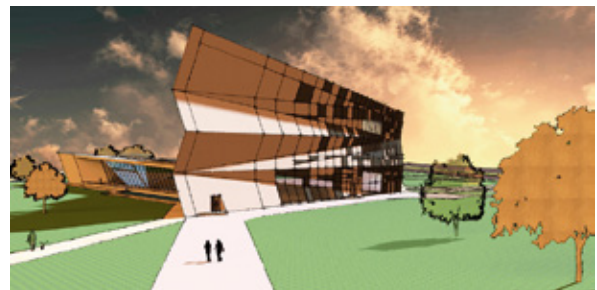
Зелен и уютен, а красивите стари сгради – възстановени и поддържани.

Северен бряг Несебър, изглед амфитеатър

Северен бряг Несебър, изглед павилиони

Дипломна работа – Археологически музей до Дуранкулак

Конкурсен проект за Морска гара Бургас

Ще останеш ли в този град, защо?

Искам да живея на още много места по света, но бих се завръщала в спокойствието на любимия Бургас. Харесвам ритъма му на живот.

Арх. ХАРАЛАН ЙОВЧЕВ, 31 г.

Завършила УАСГ през 2010 г. и специалност „Икономика на строителството“ в Икономическия университет в гр. Варна през 2015 г. Работил като архитект в проектантска фирма „КАДА“ ООД, Архитектурно ателие „Радина Гешева“ и строителна фирма „Биндер“ ЕООД. Основва архитектурно ателие „Студио 13.9“ ЕООД. Понастоящем работи като главен експерт в отдел „Инвестиционно планиране“ при Община Бургас.

Какво е твоето творческо кресо?

Разбирането ми за професията ни много се промени през годините. За съжаление, през последните близо три десетилетия архитектурната гилдия не искаше да направи нищо, с което да разкрие смисъла на своя труд пред обществото. Даде се повод да се мисли, че нашият труд не е нужен и това заедно с политическите и икономическите условия доведе до абсолютен крах на средата, в която живеем. В този смисъл дълбоко вярвам, че имаме задължението да покажем на обществото значението на това къде живеем и каква е средата около нас.

Ако трябва да споменеш едно име на архитект, кое би избрал?

Не бих могъл да се справя само с едно име... Карло Скариа, заради отношението му към старото и новото, Питър Цумтор – за философията и възгледането в „малките“ неща, Мис ван Дер Роє – за Farnsworth House, Тадао Андо – за довеждането на нещата до красиви крайности, Алвар Аалто – за човешкото в неговите проекти, Лео Корбюзие – за мащаба и Алваро Сиза – за това, че можеш да заобичаш архитектурата заради него.

Кои са предизвикателствата пред теб?

Когато завърших, осъзнах, че трябва да получа много разнороден опит, за да мога да практикувам тази професия, така че крайният резултат на моя труд да удовлетворява и мен, и клиента ми. Истинско предизвикателство е да се срещнат правилните архитект и клиент, но това винаги води до добри резултати.

Какво те вдъхновява?

Пътуванията!

Ако трябва да избереш два проекта, които те представят най-добре – кои би избрал и защо?

Бях студент и заедно с колегите ми арх. Ралица Стойнова и арх. Росен Пецев участвахме в конкурс за сателитно градче до гр. София. Успяхме да спечелим една от наградите, но по-важното за мен беше, че това е първият момент, в който разбрах колко трудна, но и същевременно важна за един архитект е работата в екип. Първият важен урок в професията. Другият проект е тази сграда в гр. Созопол. Беше първият ми проект и първа реализация, след като завърших. Въпреки всички недостатъци, които виждам сега, е изключително приятно да видиш труда си реализиран. Благодаря и на колегите от Бургас и Варна, че го оцениха и ми дадоха една от наградите на КАБ, защото само те разбират през какво си минал чисто професионално.

Как виждаш Бургас в мечтите си?

За съжаление, Бургас през последните 50-ина години получи много удари – „Пробива Булаир“, унищожаването на историческия център, презастрояването на комплексите и т.н. И все пак се надявам, че ще узреем за качеството на средата и ще успеем поне да тръгнем по правилен път за постигането му.

Ще останеш ли в този град, защо?

Бих останал. Всеки, който поне малко ме познава, знае колко много обичам родния си град. Винаги съм искал да се реализирам професионално в Бургас. Все още мисля, че е добро място за семейството ми. Искрено вярвам, че всеки от нас трябва да се опита да си свърши работата по най-добрия начин, а ако не му се дава тази възможност, има свободата да го направи другаде.

Housing S, жилищна сграда в гр. Созопол

ЯВЛЕНИЕТО ХАМАЛОГИКА

Екипът на *Хамалогика*

*Ето и кратката версия – „Хамалогика“ възникна през 2012 г. в Бургас като първия проект на група приятели на сходна възраст с различни професии – архитекти, юристи, музиканти, художници, програмисти, фотографи... Обединяваше ни мечтата да наситим градските пространства с култура и изкуство, да ангажираме общността с теми, които считаме за важни. Започнахме да споделяме идеите си с все повече хора, привличахме още приятели и последователи. Разговорите се превърнаха в планове, срещите прераснаха в събития и няколко месеца по-късно светът вече ни разпознаваше като Хамалогика. Името възникна съвсем спонтанно, вдъхновено от първото ни събитие – Читалня на открито в Морската градина на Бургас с хамачен парк и няколко съпътстващи инициативи. Кръстихме го **Хамалогика** – логиката на четящия в хамак.*

ЧАСТ 1

Опитвали сме се да даваме дефиниция на това какво сме и какво целим като група – обикновено обяснението включва понятия като социални иновации, развитие на културната индустрия, иновативно образование. А зад всичко това стои естественият стремеж на група млади хора, дошли или завърнали се в Бургас, към подобряване на средата на живот, към доближаване до тяхната представа за град, в който биха искали да живеят, към покриване на липсите в средата – културна или физическа. Все по-често наблюдаваме как традиционните решения не работят, а човечеството търси нови категории и ценности, като често това води до промяна от долу нагоре. Първоначално акциите на групата преминаваха през най-различни пространства в градската среда – с идея да покажем потенциала на града, на различната гледна точка, на колективната енергия и на позитивния начин на мислене. Участвахме в различни инициативи – не само в Бургас, но и в София, Пловдив, Русе и др. Проектът „Градски мечти“ от 2012 г., реализиран в Пловдив, напълни със съдържание едно запустяло място в градската градина и провокира пловдивчани да помислят кои са местата с капацитет за креативна про-

мяна в техния град. Архитектурният фестивал „Идеалният град?“ от 2014 г. постави въпроси пред гражданите на Бургас за това как градската среда да стане по-приятна за живот, по-разпознаваема за хората като тяхно място. Прожекцираните в рамките на фестивала филми показаха различни гледни точки към градовете по света и със сигурност са провокирали емоции и размисли за градската култура и за отговорността ни към градската среда.

Използвахме всяка възможност да експериментираме с пространства, теми, изразни средства, да срещаме голям поток от хора, които, съвсем естествено, не бяха чували за нас и не винаги се бяха замисляли върху въпросите, които поставяхме с присъствието и намесите си. Но наред с учудването и изненадата най-често срещаме споделеност и разбиране. Това постепенно се оказва заразително – хората ни разпознаваха, започнаха да имат очаквания към следващия ни проект, дори

очаквания към по-мощни действия, за каквито не винаги имахме възможност. Което за нас беше много важно наблюдение – усетихме, че бяхме накарали хората да мечтаят! А това е безценно.

ЧАСТ 2

Качествената промяна настъпи, когато едновременно решихме, че е време за по-трайна и сериозна крачка – да стъпим върху нещо свое, което да развиваме трайно и устойчиво. Така започнахме да търсим място и средства за нашата най-амбициозна инициатива – бъдещото ни читалище. Формата читалище, която избрахме, беше с идеята да дадем нов прочит на тази традиционна за България институция.

След намирането на потенциално място, последва по-трудният казус с търсене на финансиране за трансформирането му в културно пространство.

През есента на 2015 г. чрез различни кампании (организиране на ученически благотворителен концерт, интернет кампания и др.) успяхме да привлечем 11 фирми и над 250 човека, които ни подкрепиха както с парични средства, така и нефинансово под формата на строителни материали и доброволен труд. Голяма част от нарастващата общност, която вече възлизаше на около 300 човека, взе участие и в самите ремонтни дейности. Изключително трудно е да построиш

свое място „от нулата“, крепящо се единствено върху смели планове, но успяхме да мотивираме голям брой хора да се включат в тази обща вече мечта. След няколкомесечен ремонт, извършен основно от доброволци и приятели, с включени минимални средства, изградихме мечтаното от нас многофункционално пространство.

През 2016 г. Читалището беше открито официално.

Понастоящем *Читалище Хамалогика* е културен и социален хъб, чиято мисия е да насърчава креативна социална промяна. Вярваме, че културата е съществен фактор, който допринася за устойчивия растеж на градовете и за укрепване на гражданското общество. Важна роля в този процес могат да имат читалищата, затова в работата си се стремим да покажем потенциала им да отговарят на търсенията на съвременния човек.

Читалище Хамалогика има своя културна програма от регулярни събития (вечери на настолните игри, събития за пътешественици, прожекции, танци, партита) и много гостуващи такива (изложби, лекции, презентации, обучения и т.н.), търсещи различна по интереси и възраст публика.

Какъв е водещият мотив зад всичко това? „Живеем във време на общности и кооперативи и това е пътят на успеха – заедно да си помагаме и

да действваме“ (Лина Славова, част от *Читалище Хамалогика*).

Смятаме, че средата, в която живеем, е отражение на обществото, а то, от своя страна, се моделира от средата, в която се развива. Предпочитаем да търсим възможности да влияем и на двете, вместо просто да се ядосваме и да негодуваме. Изключително е възнаграждащ процесът, в който пред очите ни се формира не просто членска маса от хора, а цяла една общност. Тази нова мрежа установява своите локални взаимоотношения, интереси, прояви, традиции и те вече стават част от културната карта на града.

Въпреки всички положителни аспекти от досегашния ни опит, можем да твърдим, че балансът, на който се крепи подобна инициатива е изключително крехък и успехът зависи от това да усещаш динамиката на града и обществото зад себе си. Но в *Хамалогика* вярваме, че истинската промяна в обществото, а оттам – и в градската среда, е резултат от един бавен процес на осъзнаване във всеки от нас – как искаме да живеем – като степен на толерантност, образованост, приоритети.

Каним всички в това приключение и се надяваме, че то ще продължи да се развива.

ПЪТУВАНЕ ВЪВ ВРЕМЕТО Изповед на един пишещ архитект

арх. Дунка Герганова

Арх. Дунка Герганова е феномен сред бургаската архитектурна колегия – жива история на САБ, творец от висока класа, публицист, ярка личност – пример за пълноценен творчески и житейски път. В кариерата ѝ няма нищо случайно, въпреки странните похвати, защото силните заложби винаги търсят своето проявление. Тематично многообразие от сгради, множество статии и интервюта, впечатляващ брой книги, активна обществена позиция оформят една богата и значима биография. Днес, на достолепна възраст, тя продължава да ни изумява с будна съвест, енергия и работоспособност.

Ако вярваш, че душата е преживяла много животи и съвременното ти съществуване е едно от многото пътешествия във времето, то желанието да го опишеш наподобява импулс на пътешественик, преживял поредното си приключение, за което няма търпение да разкаже.

Младостта ми попадна под лудостта, наречена социализъм. Внушиха ни, че най-престижната професия е да си работник във фабрика. Че съществуват буржоазни професии и социалистически професии и е грозно да имаш буржоазна професия. Аз твърдо заявих, че като завърша гимназия, ще стана работничка. На тези години нямаш никаква представа какво представляват отделните професии. Важеше това, което комсомолските ръководители казваха. Баща ми само дете не ме наби. Тогава реших, че ще следвам журналистика, защото да се изразявам писмено ми беше рождено качество, но за съжаление, тогава, през 1947 г., в България нямаше такъв факултет, а за следване в чужбина семейството ми нямаше финансови възможности. Тогава, като тревненци, защото баща ми беше от Трявна, където гюлгерлъкът е основна професия, решихме, че трябва да стана строител и да следвам строително инженерство. Баща ми обаче предвидливо настоя да кандидатствам и архитектура и помоли художника Петър Загорски да ме подготви за изпита по рисуване. Господин Загорски беше чаровен мъж с

мургаво лице и къдрава коса. Той запали у мен огъня на любовта към живописата до такава степен, че до ден днешен съм почитателка на изобразителното изкуство. На приемните изпити в политехниката ме приеха и в двете специалности. Майка ми замина да ме записва, като поръчката ми бе да ме запише строително инженерство.

Замина мадам Софка да записва дъщеря си студентка. Пред канцеларията в университета имало голяма опашка и тя седнала на една пейка да си чака реда. До нея приседнал един старец и я заговорил. Попитал я кого ще записва и в каква специалност. Майка ми разказала, че има дъщеря и ще я запише строително инженерство. Ста-

рецьт попитал само това ли е кандидатствала и майка ми обяснила, че съм приета и в специалност „Архитектура“, но желанието ми било да стана строителен инженер. Тогава старецът ѝ казал да не ме слуша, тъй като тази професия не е много подходяща за жена, и да ме запише архитектура. Майка ми го послушала и ме записала в архитектурния факултет. **Така аз се озовах в архитектурата, която впоследствие стана същността на живота ми.**

Още първите месеци след дипломирането ми като архитект получих урок, който ми тежеше като обица на ухото за цял живот. Възложиха ми да начертая и изградя един навес за селскостопански машини в град Елхово. Елементарна задача – три тухлени стени, дървен покрив и дървени колони, които да го държат. За да закрепя дървените колони към бетоновите постаменти, поръчах на железаря да ми направи по две шини за всяка колона, които да се бетонират в основите, а колоната да се постави между тях и да се закрепи с болтове. По време на строителството се наложи да замина в командировка и когато се върнах, намерих колоните изправени на постоментите, но от шините нямаше и следа. Ядосах се и се скарах на Стойчо Операта – така се казваше майсторът, който изпълняваше обекта. Със самочувствие на корифей той ми съобщи, че е бетонирал в постаментта едно арматурно желязо и е набил колоната върху него. Бил достатъчно опитен и не искал акъл от такива „зелени“ архитекти като мене, дето вчера са влезли в професията. Такива като мене той ги слагал в задния си джоб. Така ми затвори устата и аз при липсата на всякакъв опит си замълчах. След приключване на задълженията ми в този град се завърнах в Бургас и постъпих на работа в Археологическия музей. Един прекрасен ден получих призовка от съда, че навесът се е срутил и аз трябва да заплатя стойността му от 3000 лева, а заплатата ми тогава беше само 72 лева. Вятърът духнал и измъкнал колоните от арматурното желязо, на което бяха набити, и обърнал целия навес отзад на поляната. **Така разбрах, че няма елементарна задача, че никога не бива да допускам компромиси с познанията си, че професията ми е много по-сложна и отговорна, отколкото можех да си представя и ако не погледна на нея с нужната сериозност и отговорност, просто не съм подходяща за нея.** Този случай ме направи прецизна и безкомпромисна както в проектирането, така и в изпълнението на обектите. Изисквах от работниците стриктно да изпълняват проекта, а в противен случай – да развалят и да започват отново.

След напускането на музея опитах от работата на технически ръководител. През 1959 г. ми бяха поверени шест обекта в курортния комплекс

„Слънчев бряг“. Едва след като ги предагох, постъпих на работа в проектантската организация.

Първо бях в групата на арх. Стоян Гузучков и при него започнаха моите първи стъпки в проектирането. Учих занаята от опитни архитекти като Панчо Аврамов, Манолена Бурилкова, Надежда Вълчева. Чиракувах при големите архитекти и учех професията в работните чертежи и детайлите. Едва на петата година от работата ми в Проектантската и на десетата година от следването бях назначена за групов ръководител със задача – проектиране на детски ясли и градини и училища. Това бе период на интензивна работа по изготвяне на различни по големина типови проекти – от обекти за 50 деца до такива за 500 деца, с включване на салон и сцена за куклен театър. Един ден реших да сметна колко детски обекта съм изградила и се оказа, че общият им капацитет надхвърля 6000 деца.

През годините на активна дейност професията ми предлагаше различни предизвикателства – проектиране на жилищни сгради, поликлиники, университети, административни сгради и какво ли не, даже лаборатория за гравиметри, които да отчитат земната гравитация на различни места от планетата. **Всяка скица, която долиташе до моята чертожна дъска, беше поканена за нова любов, която ме завладяваше със страст и обаяние, независимо от големината и важността на задачата.**

Успоредно с архитектурното проектиране всичко случващо се в бранша провокираше съзнанието ми, намирайки покой в писменото слово. Трупах папки със статии, рецензии, спомени, но никога не съм си представяла, че един ден те ще се превърнат в издадени книги.

Днес, когато се обърна назад, разбирам, че през целия си живот съм писала, без да съзнавам, че това е била втората част от моя творчески път. Никога не съм гледала на писането като на нещо значимо в живота ми. Просто ако някоя мисъл се загнездеше в главата ми, не можех да заспя, ако не я поверях на хартията, а днес – на компютъра. Това при мен беше по-скоро терапия, отколкото съзнателна проява на творчество. Така с течение на годините се натрупа толкова материал, че като спадна проектантската ми дейност, се слобиха около десет книги, от които осем вече са излезли от печат.

Книгоиздаването започна, когато един ден вкъщи пристигнаха двама души, носеха един куфар и ми казаха, че трябва да напиша книга за инж. Хран Бакаян, с когото бяхме добри приятели и дълги години работехме заедно – беше конструктор

на много от моите сгради. Тогава все още не знаех, че мога да пиша книги. Седнах на пода, извадих съдържанието на куфара и започнах да сортирам наличното в различни папки: писма, кръщелни свидетелства, дипломи, разписки за различни разходи, снимки, спомени и пр. Потънах в един грух живот. Едва след това си позволих да започна с писането. Това беше абсолютно нова, непозната за мен дейност. През живота си никога не съм се интересувала от подробности за семействата на познатите си. Може би това е бил един от многобройните ми недостатъци, защото сега се налагаше да пиша биография за човек, с когото съм била във връзка цели двадесет години, а се срещам истински с него за първи път. Не е ли странно?

С много труд осъществих тази задача. Читателите ще кажат дали добре съм се справила, но с придобития опит се осмелих да започна работа по следващата биография – на арх. Петър-Асен Миричнев, която ми бе възложена от инж. Светла Миричнева, неговата дъщеря.

Животът е пълен с обрати. Непосредствено след като навърших годините за пенсия, някаква Сила реши, че не бива да приключвам с проектантската си дейност. **Но точно тогава започна она специален период, който наричам „сакрален“.** Навлязох в осемдесетте и реших, че вече е време най-после да спра да проектирам, а и от КАБ се обадиха, че не съм си платила членския внос и трябва да върна печата. Реших, че това е краят и обещах на следващия ден да го върна. Но съм сгрешила. Час по-късно се обади една жена и ми каза:

– Арх. Герганова, ще направиш ли една църква в село Везенково?

Обясних, че ми предстои да върна печата на КАБ, а без него това е невъзможно. Не съм си платила членския внос, а това са 240 лв., с които не разполагам.

– Ние от селото ще платим – каза жената. – Утре ще дойда с моята братовчедка да те заведем във Везенково и да започнеш проектирането.

Така разбрах, че някой там „горе“ въобще не е съгласен да ме пенсионира и като не е успял да ми намери инвеститор, лично той е решил да ми стане поръчител да му направя още един дом в това прекрасно село. Убедена съм, че на този Свят няма случайни неща. Така осемдесетгодишната Герганова направи петата църква в живота си. Днес вече не смея да се лиша от печата си, за да не разсърдя Великия архитект на Вселената.

Едва с проектирането на култовите сгради

(църкви и джамии) се убедих във важността на пропорциите, втъкани в техните основни схеми и магията, която се крие в тяхното въздействие. Съотношението на цифрите в разпределението създава реална хармонична среда, енергия, която въздейства на миряните и тя ги привлича дори без те да си дават сметка за това. Тези съотношения наподобяват хармоничния лаг в музиката.

През целия си живот не съм изразявала в съзнанието си чувство за собствена значимост. Изненадваше ме това у някои от моите колеги. Покоро изградих за себе си една концепция, в която аз съм **камъкът, който хората ритат на улицата и колкото повече го ритат, толкова по-гладък става той.** Това ми помагаше да не се сърдя на никого, който ме критикува или одумва. Това ми помагаше да видя грешките си и да ги избягвам. Обичам опонентите си, когато имам такива, защото те ми помагат за духовното ми израстване.

Днес от пиедестала на осемдесет и пет годишната си възраст разбрах троичността в религията, но конкретно за мен тя изглежда по следния начин: аз съм душа, физика и съзнание. Душата ми няма възраст. Тя иска да пътува, да контактува в обществото, да танцува и се забавлява, да твори и да се изявява. Физиката ми ме предава, иска да си почива, да се лекува, да релаксира и не е в състояние да осъществи желанията на душата. Двете са в „конфликт на интереси“. Съзнанието ми е това, което трябва да осъществи някакъв консенсус между тях, за да не възникне „война“ и действията ми да не шокират обществото.

Днес, когато разполагам само с една пета от физическите си възможности, единствено писането е това, което не ме затруднява и осмисля самотните ми дни и нощи.

Убедена съм, че всеки архитект има по още едно поле за изява, било то рисуване, музика, поезия или проза. Архитектурата е магическо творчество, то е много по-сложно от всичко, което човек би могъл да си представи. Тя е лицето на всяка епоха, цивилизация, философия и политика, икономика, естетическа концепция, стандарт на обитаване, комфорт и ергономия и какво ли не още. Аз лично не мога да преценя дали бях достойна за тази Божествена професия и дали се справих в нея, но положително тя ми е помогнала да се кача на следващото стъпало на „стълбата“.

Благодаря на Всевишния, който ме постави в тази позиция, в това пътешествие на душата ми в този живот. БЛАГОДАРЯ!

ПЛАТНАТА НА АРХ. МАРИАНА СЪРБОВА

Интервю на арх Росица Златанова с арх. Мариана Сърбова

На 03.08.2016 г. в Бургаската галерия „Георги Баев“ бе открита изложбата на арх. Мариана Сърбова „Платна“. Едно многопластово послание на автора, поднесено в над 40 „картини“ и над 30 фотоса, което впоследствие, макар и временно, намери своето естествено място в обновената сграда на Магазия 1.

Ярките идеи осеняват твореца като откровения. Може би такъв е и случаят с „Платна“. Грижливо събраните, прослужили времето си разпокъсани и съшити останки от истински ветроходни платна, укротени в рамки, придобиват магическа сила. Превръщат се в символ на онзи пропит от любопитство, смелост и любов човешки дух, който не спира да гони безкрайните хоризонти на огромното море от възможности, въпреки ураганния вятър, въпреки заплашителния рев на бездната. С присъщата за архитекта концептуалност и с една жизнерадостна освободеност на художник, авторът ни кара да претворим морето, града, себе си, живота като чудо...

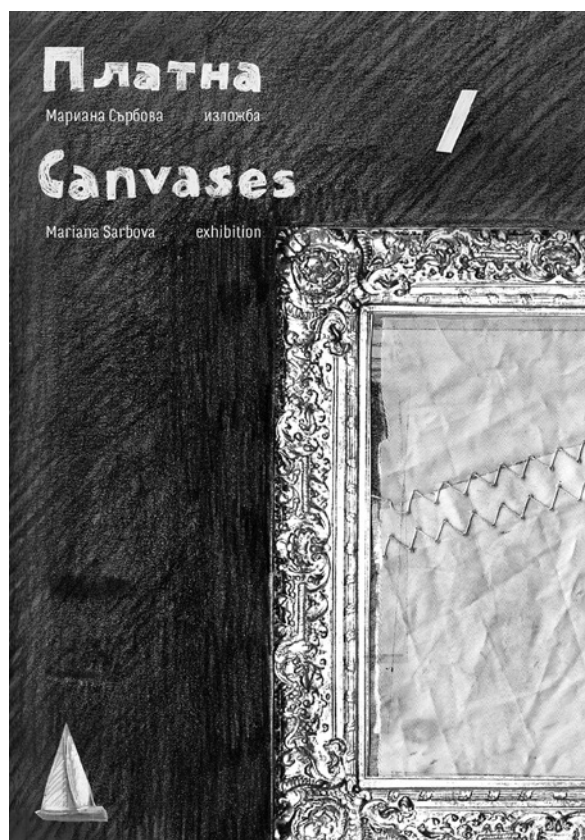
Наскоро изложбата гостува в Габрово по случай 9 години от откриването на галерия „Орловска 10“, където се радва на истински успех. И може би това ще бъде само начало на едно голямо и вълнуващо пътуване в света на неизразимото...

Мариана, ти си от Добрич. Как реши да се установиш в Бургас?

Като съчетание на случайни и неслучайни фактори. Основна роля изигра моята колежка Деси Стоянова, с която и досега работим в екип. Беше година-две след като завършихме УАСГ, идваше лято, миришеше на море. Не мога да отрека, че още тогава имаше намесени и платна. Не познавах Бургас преди да гойда тук за едно лято, просто като експеримент. Но се задържах – градът, морето и хората тук действат заразително. Работата също оказва своето влияние – имах късметта да се докосна до много интересни теми и задачи, сформирахме добър екип в офиса, в който работя (архитектурно студио „Мото“). Колкото повече навлизах в проблемите на градската среда и културния пейзаж, толкова по-интересно ми ставаше и толкова повече идеи идваха за това какво липсва, какво може да се опита. Постепенно работата ми излезе извън само контекста на офиса и с група приятели подхванахме различни инициативи – „Хамалогика“, Детска лаборатория. Много

съм щастлива и че с БФБ (Българска фондация „Бизорзанообразие“) също работим често по различни проекти. С други думи, Бургас ме вдъхнови – за архитектура, за творчество. Аз обичам да съм в движение, но където и колкото да се местя физически, голяма част от мен е свързана вече с Бургас.

За кратък период успя да изградиш завидна кариера – имаш редица отличени проекти и реализации: офис сграда „На тясно“, реконструкция на Магазия 1, реконструкция на културния дом на НХК, а наскоро в колектив с арх. Антон Колев спечели първа награда в конкурса за реконструкция на бившата топлоцентрала на НДК в Център за култура и изкуство. Същевременно в рамките на „Хамалогика“ работиш за промени в градската среда, твориш изложби, рисуваш, пътуваш, гориш...

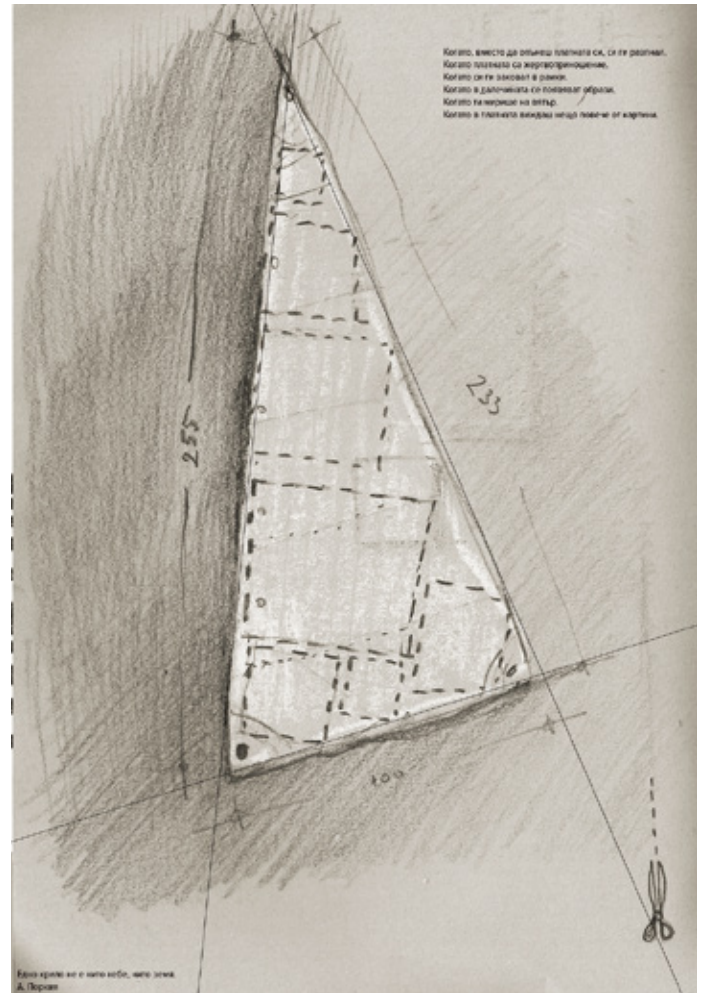

Как успяваш, каква е тайната ти?

Когато нещо ми е интересно и забавно, много лесно се паля за идеята. За мен е важно да вярвам в смисъла на това, което правя, това ми дава сили и вдъхновение. Опитвам се да давам най-доброто, на което съм способна и да се уча от всичко, което ми се случва – както от успешните проекти, така и от грешките. Поглеждайки назад, след време забелязвам как наглед хаотичните ми интереси и разностранните проекти, с които съм се захващала, са подредени по своя логика и всеки следващ, колкото и да е различен, стъпва върху наученото от предните или е тяхно своеобразно продължение. Така архитектурата, изкуството, различните инициативи, свързани с деца, социална и културна промяна, си подават ръка по неочаквани понякога и за мен начини.

Как се рогидеята за „Платна“?

Морето винаги ме е вдъхновявало. Интересни са ми всички възможни начини да го преживееш. Уингсърфът е един от тези начини. Философията зад него, също – това как излагаш едно платно на невидими сили и как то те води, то е твоята връзка с вятъра. В това виждам много красота – това е танц, усет, игра. Човекът и платното стават едно, изправени срещу стихииите на вятъра и водата. Така се зароди мисълта, че всъщност ние всички сме платна. И че в това може да има изкуство – видях платната като картини, освободени от директните образи, които артистът създава. Така дойде вдъхновението. След това потърсих естетиката на старите ветроходни платна – бели, изцапани, скъсани и закърпвани. Реших, че това,

което вятърът, вълните, слънцето и човешкият устрем са натрупали по тях с годините, е достатъчно и то носи своя магия, свое послание. Ветроходството е древно. То е процес на изследване, на покоряване, път към неизвестното. Но платната също се уморяват, късат се, след това стават непотребни. Така започна търсенето на платната, от които да създам картините. А в това как ги намерих (или те ме намериха) също има доза „уж случайност“. Почувствах ги като истински съкровища! Благодарна съм много, че те стигнаха до мен. Знаем за част от тяхната история, за образите, които са изобразени върху тях и които оставих непокътнати.

В изложбата присъстват прекрасни текстове от романа на Никос Казандзакис „Алексис Зорбас“. Сега се за един цитат: „Виждаш ли си онези корабни платна, дето са кръпка до кръпка – червени, жълти, черни – зашити с дебел канак и които вече не се раздират и при най-силните бури? Такова нещо е и сърцето ми. Дупка до дупка, кръпка до кръпка, несломимо“. Това ли е водещият мотив в този проект?

Да, той е посветен на следите, които остават след всичко, което правим, след всичко, което минава през нас. Това са следи физически, но и следи, които трудно се виждат с очите. Представях си едни „бели“ и уж празни платна, които обаче крият много истории, белези и усилия зад всяко петно и кръпка по тях. Ако се заслуша, човек би могъл да „види“ всички тези неща в белотата на платната, проектирайки върху тях свои лични истории и стремежи, предполагам. Текстовете на Казандзакис дойдоха при мен в точния момент – казва-

ха по вълшебен и много точен начин всичко това, което исках да изразя. И намериха логично място върху някои от платната – единствената намеса, която съм си позволила върху тях.

Твоите „платна“ са устояли на много ветрове и бури, по тях има петна и шевове, които стават част от композиционното решение и заживяват с една нова, смислово натоварена естетика. Някак естествено създадената форма поражда асоциации с ранени крила и неизбежното превръщане на страданието в полет. Какъв беше твоят замисъл?

Търсене на структура в разпадналото се на отделни части платно и създаване на нова подреденост чрез рамкирането на вече разрязаните платна. Търсене на красота в празнотата, на смисъл и обрз зад невидимото. Като архитект за мен е важна работата с пространства – в този смисъл виждам в платната дълбочина, шир и свобода за проекции. Търсех многопластови връзки – културни, символични, лични. И платната, както и крилата, понякога се раздират и „чупят“. Все пак платното е просто вертикално крило.

В изложбата се преплитат различни форми на художествено изразяване. Как реши да ги обединиш?

За мен беше интересно да съчета в една обща идея няколко начина на изразяване – те просто се допълват и разказват историята от различни гледни точки. На фона на белите платна присъстват скици, текстове и история за хоризонти, разказана в снимки (<http://horizonti.marspaces.com/>). Всички те са едновременно лично мое преживява-

не, но и достатъчно неутрални и оголени, за да оставят пространство за друго/чуждо преживяване и емоция. Истории с общ хоризонт, монохромни, без начало и край.

Как съжителстват в теб личностите на архитекта, художника, природолюбителя – влизат ли понякога в борба, има ли причини?

Случвало се е и да са в конфликт, но това е било начин да се опознаят, предполагам. Така вместо да поставям граници помежду им, предпочитам да търся пътеките, които ги свързват. Определено това, че съм архитект, оказва влияние върху начина, по който правя и виждам нещата, но честно казано, доста често ми се случва и да съм възмутена от отношението, което архитектурата наоколо показва към средата. Нямам точна рецепта как това може да се промени, но е важно да има разбиране от обществото като цяло, че балансът между икономически интерес и природна среда е възможен. И точно защото е баланс, той не трябва да е само за сметка на природата. Това е един по-устойчив начин на развитие, а също и по-приятен за живеене, следователно с по-висока стойност.

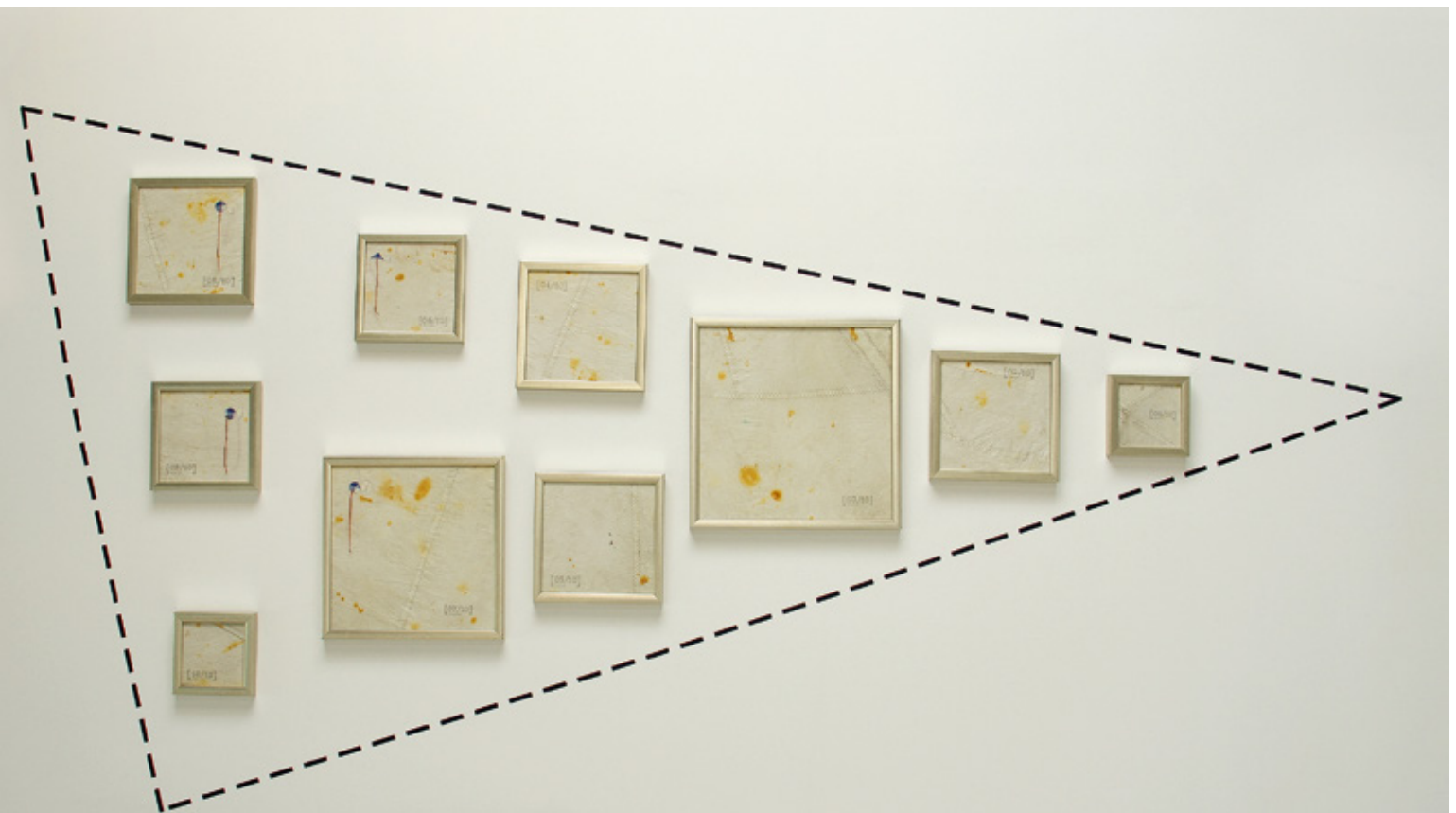
Ти си изключително действена и продуктивна, но във всичко, което твориш, се усеща нещо различно, нещо извън разумния прагматизъм. Считаш ли себе си за мечтател?

Да, мисля, че съм. Мисля, че прагматизмът често следва мечтите, за да могат да се реализират, но ако липсват мечти, няма какво да се следва.

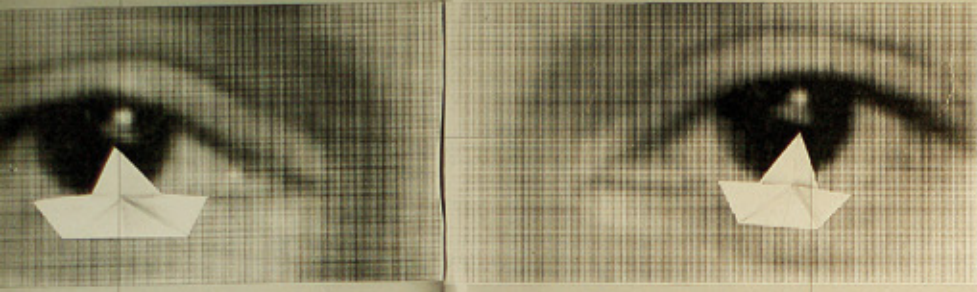
Платната се асоциират често и с попътен вятър... Казват, имало „попътен вятър за мечтатели“, който познавал верния път. Знам, че усещаш силата му...

Истината е, че когато идвам в Бургас, първото нещо, което усещам и на което обръщам внимание, е вятърът. Едно невидимо присъствие, което кара кръвта ми лекичко да закипява и което ме гържи неспокойна. Ако го последвам, знам, че ще ме отведе към вълнуващи приключения – това поне е сигурно.

...и аз съм си сам. Нито думи
...и аз съм си сам. Нито думи
...и аз съм си сам. Нито думи

fr. Казагузюнас
(д. Сухан)

БО РЕЗА и в морето за то рат

РЕШАСА ВСИ Ч К О (Кит. поп.)

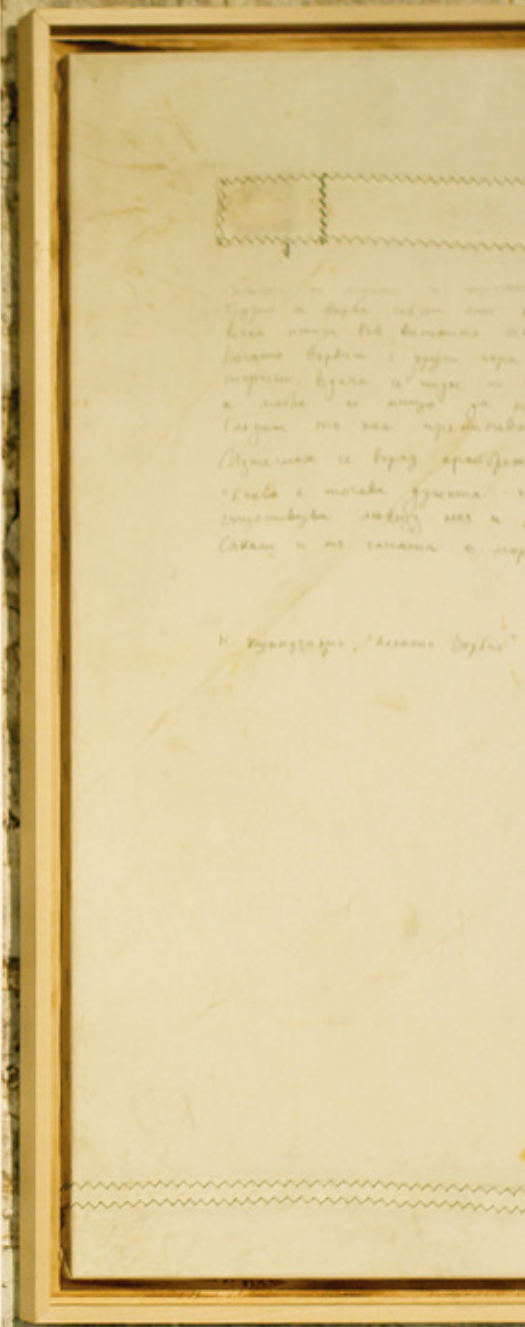
Я мен - единствено далечни.
оржия

Wonderful Simbad the Sailor, and you talk big
about the world a lot. But you've seen
I had a thing, you poor fool! You have I, mind
is greater than sea travel. We travel, crossing
seas and yet we've never pushed our noses
our own home."

© The Greek

Има 3 вида вода - жива, мъртва и мореплаватели. Анаксис

Списание за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика

Издание на Съюза на архитектите
в България

Корица: SENNA AYD

ISSN 0324-1254

Цена 7 лв.

